MERIDIANE

PIERRE COURTADE

PIANUL

EDITURA DE STAT
PENTRU LITERATURA ŞI ARTA

Lei 2,25

Meridiane

PIERRE COURTADE

PIANUL

În romînește de
SIDONIA DRĂGUȘANU

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ȘI ARTĂ

Din volumele:
P i e r r e C o u r t a d e: *Les animaux supérieurs*
Paris, René Julliard
şi
P i e r r e C o u r t a d e: *Les circonstances*
Paris, La Bibliothèque nationale

PIANUL

— Dumneata, domnule Régnier, dumneata care ești francez și care ești și artist, guști desigur din prima clipă frumusețea peisagiului ! Iată San Juan-ul *nostru*. Pot într-adevăr spune San Juan-ul *nostru*.

— Da, zise Taft, pe drept cuvînt putem spune San Juan-ul *nostru*. De fapt, San Juan-ul este mult mai mult al nostru decît al ăstora de aici. Pînă și peisagiul tot noi l-am făcut. Luați trestia de zahăr de aici... Și ce ar rămîne ? Pămînt și mare.

— Ar rămîne totuși și soarele, răspunse Régnier.

— Da, soarele, bineînțeles ; totuși, numai cu soarele, prea mare lucru nu poți să faci, interveni doamna Taft. Și apoi soarele este pretutindeni același.

— N-am văzut niciodată un soare ca ăsta, spuse Régnier, un asfințit ca ăsta...

— Soarele tropicelor, vorbi Taft. La tropice, ai peste tot un soare ca ăsta. În cîteva minute apune...

— Ce splendoare ! zise Régnier.

Palmierii în buchet, cu trunchiurile lor albe, foarte înalte, ușoare și grațioase, ca un pămătuf de pene, prindeau ultimele raze ale astrului. Departe, dincolo de imensele cîmpuri de trestie, marea, roșie și aurie, părea să absoarbă soarele rotund și purpuriu ca o piersică. Spre răsărit, se vedeau

strălucind luminile orașului scăldat în neon. Era ora romului ținut la gheață, consumat pe terasele zgomotoase, pline de larma vocilor și a ritmului sincopat...

Dar așa nu mai merge! Nu se mai poate ca San Juan-ul să rămînă și de aici încolo numai o simplă bucată de zahăr în marea Caraibelor! Nu mai putem crăpa mereu de foame, vîrîți pînă în gît în melasă și înecați în romul alb. Vrem să fie încurajate și alte culturi decît cea de trestie. Trebuie cultivate fasolea și orezul. Trebuie încurajată creșterea porcilor. Trebuie apărată industria locală împotriva invaziei yankee. Să se isprăvească odată cu această insulă a rumbelor și a pastișelor pariziene pentru turiști.

De două zile, de cînd se afla aici, Régnier nu contenea să se minuneze cît de mult semăna San Juan-ul cu imaginea pe care și-o făurise despre el. În prima seară umblase puțin pe un drum de pămînt roșiatic, oprindu-se pentru a asculta gîlgîitul rîurilor ascunse în desișul vegetației. Tocmai cînd ridica o bucată de trestie lipicioasă îmbibată de zahăr, niște muncitori de pe *hacienda*, cu pălării mari de paie pe cap, trecură pe lîngă el. Călcau cu picioarele desculțe țărîna roșiatică purtîndu-și pe o coapsă cuțitul mare și lat cu care se retează și se desfrunzește trestia. Nu îndrăznise să se apropie de cabane, unde pe pămîntul bătătorit, o droaie de copii așteptau în penumbră fiertura de fasole.

Acum e momentul, trebuie să ne mișcăm. Dacă nici de data asta nu facem nimic, data viitoare va fi și mai rău. Guvernul ăsta e un guvern de

porci, în stare numai de mîrşăvii. Dar noi nu trebuie să admitem ca granguri de teapa lui Taft să se îndeletnicească cu schimbarea guvernului numai ca să ne aducă un altul care să facă porcării şi mai mari. Vă spun că trebuie să dăm foc trestiei. Nu avem altceva de făcut — cu asta trebuie să începem — să dăm foc trestiei de zahăr, pentru ca ei să vadă, aici, flăcările iadului, să se înăbuşe de mirosul zahărului ars. Mirosul ăsta lor nu le place, mirosul zahărului ars. Ştiţi că sînt ca la 40.000 de tone, numai în jurul palatului Taft? Socoteşte tu, biet negru, cît valorează 40.000 de tone de trestie de zahăr la cursul de alaltăieri, de la Noul Orléans. Şi închipuie-ţi că incendiul se întinde şi se tot întinde, şi că cercul de foc al infernului se închide şi întinderile cele albe se pîrjolesc... Nu vor avea atîta gheaţă, ţi-o spun eu, ca să-şi potolească setea. La asta să te gîndeşti, aşa cum se gîndeşte toată lumea! Poţi incendia trestiile chiar cu pielea ta, cu acele locuri din pielea ta care încă mai ard sub vechea arsură a loviturilor.

— Într-adevăr, este foarte frumos, zise doamna Taft. Nu te plictiseşti privind...

Se găseau pe o terasă albă, în faţa palatului trandafiriu, o imitaţie a Trianon-ului : „Am avut la Paris o echipă de indivizi care timp de doi ani au copiat totul, spuse Taft, pînă la cel mai mic detaliu. Înţelegeţi, o imitaţie, dar mai solidă decît originalul. Peste cinci sute de ani, cel veritabil nu va mai exista. Va trebui să vii aici pentru ca să-l vezi. Ah! Ah!“

Se auzea ţîrîitul greerilor şi clinchetul limpede al gheţii, scuturată în *shaker*.

— Ei bine, reluă Taft, ceea ce vreau eu e să faci ceva care să armonizeze cu tot ce vezi aici. Înțelegi ce vreau să spun... Trestia, soarele și Versailles-ul. Pui ingredientele astea într-un *shaker*, le mai torni deasupra și pe cele care sînt pe placul dumitale, amesteci și ne servești cea mai frumoasă așezare din Caraibe. Și bineînțeles de preț nu te preocupi...

Se împlineau tocmai 15 zile de cînd Régnier făcuse cunoștință la *Café de Flore* cu Juanito, unul dintre secretarii lui Taft. Își deveniseră simpatici unul altuia. Cînd Juanito aflase că Régnier era decorator, îi strînsese mîinile cu o exuberanță surprinzătoare chiar și pentru locul în care se aflau și pentru ora respectivă. „Ești exact omul care-mi trebuie" spusese el. Pe urmă îi explicase că patronul său, un rege al zahărului din Noul Orléans, caută pe cineva care să-i aranjeze interiorul vilei sale de la San Juan. Cel puțin cinci arhitecți încercaseră pînă atunci, fără succes. Taft cheltuise milioane, dar degeaba, n-o nimerise !

— Înțelegi, dragul meu, în fond, ceea ce ar trebui transpus aici este spiritul Parisului sau mai degrabă al Versailles-ului, *plus* tropicele, *plus* New Yorkul...

(Asta-i !)

— Nu prea văd bine cum, spusese Régnier.

— Trebuie să vezi la fața locului, îi răspunse Juanito. Crezi că ai să fii liber peste 15 zile ? Doar cît să faci un drum dus și întors. Cheltuielile nu te privesc, avionul etc... și mai primești și niște bani pe deasupra...

Régnier tărăgăni dinadins lucrurile vreo zece zile, ca să-și dea importanță, și mai ales să nu lase

impresia că era prea fericit de pleașca ce-i căzuse. În acest răstimp, imaginația lui se înflăcărase. Visa palmieri, visa mări fosforescente. Se plimba pretutindeni cu mîndria omului care are pentru ce să se laude și dumnezeu știe cît de greu i-a fost să nu-și repete mereu : „Săptămîna viitoare plec în Canada să amenajez palatul unui rege al zahărului".

Și acum era aici, uimit și încîntat că San Juan-ul putea să semene chiar pînă într-atît cu imaginea pe care și-o făcuse despre el ! Taft și soția sa sosiseră de la New York exact în dimineața aceea. Juanito, reîntors de la Paris cu opt zile mai înainte, plecase în grabă spre Noul Orléans.

Régnier — în ajun — fusese primit de un alt secretar și de șoferul care-l adusese direct aici, unde se afla acum. Din palatul Taft nu cunoștea decît camera lui și exteriorul care era într-adevăr o copie fidelă a Trianon-ului, la fel de absurd în mijlocul cîmpiilor de trestie ca un templu grec pe malurile unui fiord norvegian... Dar Taft ținea la Trianon-ul său. Nu era vorba deci de a dărîma totul și de a relua totul, de la capăt.

— Vrei să vedem puțin împreună cam ce ai putea face ? întrebă Taft. Te rog să ții seama că unele lucruri trebuie păstrate. E vorba însă, de ansamblu, mă înțelegi. E ceva care nu merge cu ansamblul...

Se ridicară și doamna Taft trecu înaintea lor în salonul mare în care opt sute de lumînări electrice — preciză ea — aprindeau mii de curcubee în cristalurile tremurătoare ale celor zece lustre.

— Sînt și lucruri nu prea proaste, spuse Taft.

La înălțimea cordonului, pierdut în umflătura pantalonului de șantung, capătul țigării sale indica

în mijlocul sălii vaste, strivit sub povara ornamentelor aurite, un pian cu coadă, încrustat cu sidef.

— Pianul, zise Régnier, da, pianul ăsta. Nu știu...

Proporțiile dezastrului îi opreau cuvintele :

— Nu vă atingeți de pian ! spuse doamna Taft. Faceți ce vreți dar nu vă atingeți de pian ! A fost adus tocmai din Germania. E un model unic ! Liszt, sau așa ceva, în orice caz cineva foarte cunoscut a cîntat la el. Nu știu dacă îți dai seama ce reprezintă — ca lucru — toate inscripțiile astea ! Sînt toate făcute cu mîna. E pur și simplu minunat...

— Poate că l-am putea pune în altă cameră ? întrebă Régnier cu timiditate.

— În fine, dragul meu, ai să vezi, spuse Taft.

— Ei nu, nu și nu, protestă doamna Taft, nu mai încape nici un „o să vezi" : pianul rămîne aici, dacă nu, voi pleca eu ! Mă auzi, Harvey, ăsta o să fie sfîrșitul : o să plec eu, dacă în casa asta nu pot să am măcar un colț care să fie al meu !

— Draga mea, spuse Taft, fii rezonabilă !

— M-am săturat să tot fiu rezonabilă. Toată viața mea n-am fost decît rezonabilă. Cînd am avut ideea unei piscine, pe acoperișul de la Kingstown Lodge mi-ai pus bețe-n roate, ai pretins că e tot atît de bine dacă o facem în grădină. N-ai pic de imaginație. Nici un pic ! Nu te interesează nimic altceva, nimic, decît să faci dolari... Doamne, cît sînt de nefericită !

Se prăbuși într-un fotoliu adînc, plîngînd în hohote. Părea un cal mare, fardat, cu harnașamente de aur și drapat în mătase. La patruzeci de ani părea să aibă cincizeci, nu mai mult.

Taft întoarse spatele.

— Domnule Régnier, vorbi ea înghițindu-și lacrimile și aproape implorîndu-l, n-ai să te atingi

de acest pian ! Ai să faci ce ai să vrei, dar, nu-i aşa, de pianul ăsta n-o să te atingi ? Făgăduieşte-mi !

— Desigur, doamnă, desigur. De altfel, se potriveşte destul de bine cu restul...

— Poate, spuse Taft, dar tocmai restul nu merge. Cohen e un imbecil. A crezut că face bine dacă se caliceşte... şi acum totul are un aer sărăcăcios. Tocmai de aceea pianul este în discordanţă cu restul... Cu tot ce e aici... Ar fi trebuit să fie pictat şi plafonul, ca să se potrivească cu frescele murale. Şi, mă rog, ce prăpăd se întîmpla, dacă Barbados mai rămînea cincisprezece zile în plus ? Apoi lipseşte principalul. Lipseşte copilăria mea. Eu, domnule Régnier, sînt un om care am pornit de la zero şi sînt mîndru de asta ! La începutul frescei, ar fi trebuit să mă picteze vînzînd ziare în colţul unei străzi din Noul Orléans. Şi tot cu aceeaşi ocazie, se putea arăta că vindeam *New Orléans Picayune,* pentru că la urma urmei, *Picayune* este proprietatea mea. Dar idiotul ăsta de Barbados n-a îndrăznit...

Într-adevăr, se punea întrebarea, de ce Barbados nu îndrăznise ? Încadrată în întregime cu podoabe aurite, fresca vieţii lui Harvey H. Taft înconjura salonul celor opt sute de lumînări cu imagini stridente desprinse din istoria unui destin ieşit din serie. Taft la volanul Lincolnului său. Taft în mijlocul trestiilor de zahăr. Taft la Champagne, în 1918, cu pălăria sa de cow-boy aşezată semeţ pe capu-i viguros. Taft cercetînd planurile Trianon-ului său sub privirea binevoitoare a unui monarh francez îmbrăcat în costumul unui marchiz de la Radio-City. Căsătoria lui Taft. Taft la

Congresul Legiunii americane, deghizat în pirat din Carabia. Taft în mare ținută, cu cravată albă, primit de către sfîntul nostru părinte. Şi, în fine, Taft la apogeul puterii sale, aşezat în fața biroului de la *Taft Sugar Inc.*, strălucind de optimism, în timp ce cu vîrful țigării sale de foi indică graficul, cu linii vertiginoase, al prosperității întreprinderilor sale.

Nu trebuie să ardeți trestia. Nu este o metodă bună de acțiune. Trebuie să vă organizați pentru a duce o luptă politică. Nu trebuie să vă lăsați abătuți de la lupta pentru apărarea intereselor voastre, de la lupta pentru independența San Juan-ului. Trebuie să vă organizați. Cîți oameni mai există încă pe plantații care nu ştiu nimic despre sindicat, care nu au încredere în sindicat? Bineînțeles dacă trestia arde, dacă la un moment dat devine inevitabil ca ea să ardă, nu e treaba voastră să alergați să stingeți incendiul. Nu uitați însă că în unele cazuri poate fi avantajos pentru Taft Sugar *ca trestia să ardă puțin, atît cît e necesar pentru aranjarea cursului la bursă.*

— Ideea acestei fresce e interesantă, spuse Régnier, nu ştiu însă dacă şi realitatea ?... Poate că un singur portret, al dumneavoastră şi al doamnei Taft, executat de un pictor mare, ar fi fost mai expresiv ?... Pentru că într-o frescă... este aproape cu neputință să nu lipsească ceva.

— I-am repetat de sute de ori lui Harvey, se lamentă doamna Taft, că dacă ar fi avut suflet şi sensibilitate, ar fi pus aici numai portretul meu. Există un portret mare al meu, în mărime naturală, făcut de Balonghen, care i-a fost plătit cu

două mii de dolari : i-am pozat cincisprezece zile și la ce a folosit ? Îmi vine să plîng, nu alta.

Începu să plîngă, mototolindu-și batista. Rimelul, înțepîndu-i ochii, îi mărea și mai mult durerea. Și cu cît îi curgeau mai mult lacrimile, cu atît plîngea mai tare.

— Draga mea, spuse Taft, știi bine că am ținut să am acest portret în biroul meu de la New York.

— Da, zise ea, ca să-ți bați joc de mine cu toate secretarele tale.

— Draga mea...

— Draga mea, draga mea, n-ai decît cuvintele astea pe buze, dar nu mă iubești. Nu m-ai iubit niciodată. Și eu care mi-am sacrificat toată viața...

— Draga mea, stărui Taft, te rog, ce o să gîndească domnul Régnier ?...

— Dar... făcu Régnier, dar vă rog... Era gata să spună : Nu vă sinchisiți de mine, dar o formulă inspirată îi veni în minte : înțeleg foarte bine, vorbi el. Și... și n-aș vrea să fiu numai arhitectul casei dumneavoastră, ci și al fericirii dumneavoastră...

— Ah, dar e minunat, spuse doamna Taft, e *absolut* minunat. Iată, Harvey, ce înseamnă sensibilitate !

— Bine, bine, răspunse Taft. Hai să cinăm, altfel o să mă faci să plîng. Vom mai vorbi despre toate astea, mîine dimineață.

Cinară toți trei pe terasă, sub bolta cerului iluminat de un uluitor număr de stele.

— E un paradis, se extazia doamna Taft.

Suspină din adînc.

— ...Și oameni ca mine au contribuit cu ceva la asta, adăugă Taft. Vezi, domnule Régnier — Jean, e numele dumitale ? — vezi Jean, îți spuneam adineauri, nu, soția mea îți spunea, noi am

făcut totul aici, chiar şi peisagiul. San Juan-ul e ca un vapor mare, care ar merge cu zahăr în loc de combustibil. Iar zahărul sînt eu. Dacă eu hotărăsc ca zahărul să scadă cu doi cenţi, vaporul îşi reduce viteza iar echipajul vine să se tăvălească la picioarele mele. Echipajul, adică vreau să spun, guvernul. Ăsta sau un altul, dar ăsta, în special, merită o mică lecţie. Cele mai bune glume sînt cele mai scurte, cum spuneţi voi în Franţa.

— Dar, Harvey, interveni doamna Taft, ai fost întotdeauna de părere că Tarvacas e pur şi simplu *minunat*...

— Am spus-o asta acum doi ani... Dar de atunci am impresia că a abandonat idealul revoluţionar... Poate că ar trebui făcut o altă mică revoluţie. Ceva într-adevăr revoluţionar... Vezi, Jean, aici dificultatea constă în a-i alege bine pe revoluţionari.

— Ah, făcu Régnier! Doar... n-o să aibă loc o revoluţie acum? Nu?

— Nu e un motiv care să te nelinişteasca, spuse doamna Taft. Dimpotrivă, ar fi pur şi simplu minunat pentru dumneata, tocmai dacă s-ar face o revoluţie. Nu te-ar deranja de loc de la decorarea casei. Se petrece totul foarte repede şi, dimineaţa, citeşti totul în ziar; dar în acelaşi timp e foarte excitant! Mă întreb însă ce ai de gînd să faci cu pianul? Nu suport ideea să se atingă cineva de pianul ăsta care mi-a dat atîta bătaie de cap ca să-l aduc aici...

— Dar, draga mea, ripostă Taft, cred că exagerezi puţin! Înţeleg foarte bine că ţii la acest pian, dar nu poţi să spui că ţi-a dat prea multă bătaie de cap: a poposit în salon de-a dreptul din Germania, fără ca tu să fi ridicat nici degetul cel mic.

— A, consideri că toate grijile pe care mi le-am făcut sînt... nimic ? întrebă doamna Taft. Asta-i *șovinismul* tău de mascul ! Nu te gîndești decît la tine...

Îl chestionară amîndoi pe Jean Régnier asupra proiectelor sale. El răspunse că era încă puțin prea devreme și că întîi trebuia să se pătrundă de spiritul San Juan-ului. Taft spuse că aici totul e foarte ușor de pătruns : n-ai decît soarele, marea, pămîntul și zahărul ! Cu soarele, pămîntul și oamenii de aici se fabrică zahărul. El, Taft, cumpără tot zahărul și îl transportă, pe mare, cu vapoarele sale la Noul Orléans. În afară de asta, mai lasă puțin zahăr și oamenilor. Oamenii — de negri e vorba — știu să facă niște preparate dulci, foarte bune și hrănitoare. Altminteri n-au nici un fel de nevoi ! Bineînțeles, în afara cîtorva negri foarte importanți care sînt băgați în politică și au și Buick-uri. Atîta timp cît rămîneau adevărați „revoluționari", își păstrau Buick-urile. Dimpotrivă, printre negrii care nu aveau Buick-uri, printre negrii obișnuiți, care lucrau pe *haciendas* de trestie, existau destui contra-„revoluționari" și chiar... comuniști veritabili. Și tocmai din acest punct de vedere situația era puțin îngrijorătoare. Iată de ce, mai devreme sau mai tîrziu, va fi nevoie de o mică „revoluție" pentru o nouă redistribuire a Buick-urilor...

— Dar, obiectă Régnier, nu prea văd eu bine, cu ce mă ajută tot ce mi-ați spus... la refacerea decorației salonului... Totul e foarte amuzant, e adevărat, dar nu contribuie cu nimic la frumusețea peisajului ! Doriți ceva tropical sau, dimpotrivă, ceva pur european ?

— Ceea ce aş dori în primul rînd, răspunse Taft, este ceva cu totul original. Tocmai ceea ce n-a înţeles idiotul ăla de Cohen. Mi-a făcut un interior cum găseşti o sută pe plaja de la Sunny Mambo şi chiar la Miami ; bineînţeles, în afară de frescă : asta a fost ideea mea şi altceva Barbados nici nu s-a priceput să facă. Ce-ai spune de un bazin cu apă, din mozaic, chiar în mijlocul salonului, un bazin cu apă de mare, curgătoare, în care s-ar putea creşte peşti ? Toată coasta asta e plină de peşti fantastici. Sînt unii fosforescenţi noaptea...

— S-ar putea face, poate, un salon chinezesc, opină Régnier. Chiar în Franţa toate casele particulare din secolul al XVIII-lea aveau cîte un salon chinezesc. S-ar potrivi perfect cu stilul vilei dumneavoastră.

— Dar mie nu-mi plac oamenii ăştia, chinezii, spuse doamna Taft. Sînt oameni falsi. Sînt numai zîmbete şi, cînd te aştepţi mai puţin, îţi vîră pumnalul în spate.

— Atunci, zise Régnier, s-ar putea amenaja poate un salon persan ?

— Şi de ce n-ai instala, pur şi simplu, bazinul de apă fără să-ţi mai pese dacă e persan sau chinez ? întrebă Taft. Saloane persane sau chineze găseşti peste tot. Dar în toate Caraibele nu există decît un singur Trianon care să fie o reconstituire fidelă a originalului. Ei bine ! nu trebuie să eziţi. Trebuie să faci ceva „revoluţionar“, ţi-o spun eu, poţi s-o faci cu tot curajul !

— Cu toate astea, stărui doamna Taft, cînd am vrut un bazin pe acoperişul de la Kingstown Lodge, tu te-ai împotrivit. În toată povestea asta, Harvey, ai dovedit o totală îngustime de spirit şi uite că acum o iei de la început cu pianul...

Dar sînt sigură că Jean mă va înțelege, fiindcă el e un artist, pe cînd tu — ți-am mai spus-o — tu nu te gîndești decît să faci dolari, tu n-ai o adevărată sensibilitate artistică, și n-ai nici un fel de altă sensibilitate, fiindcă tu, în fond, îți bați joc absolut de toate astea, și de mine, bineînțeles — și eu trăiesc într-o singurătate îngrozitoare și pe urmă se mai miră lumea că am ajuns la capătul nervilor, la capătul nervilor...

— Dar draga mea, spuse Taft, draga mea...

— Ah, se enervă ea, nu știi decît să repeți „dar draga mea, dar draga mea“ însă nu crezi un cuvînt din ce spui, spui orice numai ca să scapi de mine, dar într-o zi ai să reușești, și o să iasă un scandal de toată frumusețea, pentru că pînă la urmă, eu am să mor de durere, am să mor din cauza insensibilității, a mărginirii tale. Din cauza materialismului tău...

Régnier spuse că se simte foarte obosit — ceea ce era și de înțeles — din cauza... neașteptatei schimbări de climă.

— Da, mîine vom discuta din nou, despre toate astea...

Dar a doua zi, nu mai putură vorbi despre toate astea, fiindcă Taft își luase zborul, încă din zori, cu un avion special, în urma unui telefon primit de la Juanito. Régnier fu încredințat, fără drept de împotrivire, doamnei Taft care-i ceru să-i spună Cecilia, cum se obișnuiește în America, unde a te adresa oamenilor cu prenumele lor nu are aceeași semnificație ca în altă parte, firește în afară de cazul cînd o faci cu o intenție specială. („Dar să fim serioși, Jean.“)

Îl conduse chiar ea, la San Juan — capitala — într-un Lincoln, pentru a-şi putea cumpăra tot ceea ce-i era necesar. Vizitară Capitoliul care era o copie exactă a celui din Washington şi care costase chiar mai scump, dat fiind că marmura a fost adusă cu vaporul.

Pentru a coborî cele două sute cincizeci de trepte ale Capitoliului, Cecilia se rezemă de braţul lui Jean şi el avu impresia că lustragiii şi vînzătorii de bilete de loterie fac haz pe seama lui... Cecilia îi spuse că ea îi va purta noroc şi că deci el trebuia să-şi cumpere chiar astăzi, tocmai fiindcă sînt împreună, un bilet de loterie. Îl întrebă în ce an s-a născut ? În 1920 ? Era pur şi simplu *minunat*. Douăzeci, data lui de naştere, era egal cu doi peşti, întrucît numărul simbolic al peştelui este zece. Trebuia deci să cumpere un bilet cu un număr care să se sfîrşească în zece. Dacă s-ar fi terminat în opt, ar fi fost groaznic. pentru că optul este simbolul morţii.

Orchestrele reunite ale marinei şi armatei de uscat cîntau *Traviàta*, într-un chioşc aurit, cocoţat şi el ca şi Capitoliul, pe nişte trepte de marmură. Nu reuşeau însă să acopere zgomotul uriaş şi tînguitor al claxoanelor : Buick-urile şi Cadillac-urile îşi croiau, cu greutate, drum prin mulţimea îmbulzită în jurul vînzătorilor de bilete de noroc.

— Toţi vor să se îmbogăţească, zise Cecilia, asta-i nebunia de aici. Au soarele, ar putea fi fericiţi, şi ei se omoară tot încercînd să devină bogaţi fără să muncească...

— Poate că nu există un alt mijloc, spuse Régnier.

— Nu le place să muncească, răspunse ea. O să-i vezi pe muncitori la trestie: ţi se pare că dorm tot timpul. Mă întreb cum de izbutim să scoatem o livră de zahăr din insulă. Dacă n-ar fi aici americanii, indivizii ăştia s-ar reîntoarce în şase luni la starea de sălbăticie. Ai început să înţelegi spiritul San Juan-ului, cum ziceai?

— Mă apuc de lucru chiar în această după-amiază, spuse Régnier. Am impresia că încep să-mi vină ideile.

— Oh! făcu ea, o să fie pur şi simplu *minunat*. Dacă asta nu te deranjează prea mult, am să mă uit şi eu cînd lucrezi. Poate, îţi voi putea face cîteva sugestii. N-ai să mă crezi, dar cînd Harvey nu-i aici, îmi mişună ideile în cap. El m-a intimidat întotdeauna. Altădată nu îndrăzneam să plasez un cuvînt. E un om care n-a primit nici un fel de educaţie, cît de cît, şi, ştii, are atît de puţină sensibilitate artistică, încît s-ar putea considera ca o infirmitate a lui. Nu-l interesează nimic altceva decît afacerile şi politica. Cînd începe să se plictisească, pune la cale o mică „revoluţie", dar nu ştiu, zău, ce îl amuză cu adevărat.

— Nu cred că-i prea uşor să fii doamna Taft.

— Da, zise ea. Nimeni nu ştie cît am suferit. Dar lui Harvey puţin îi pasă, n-are pic de sensibilitate artistică. Sînt sigură că te-a adus aici numai să aibă un pretext ca să ia pianul acela din salon. Dar e foarte bine că ai venit.

Străbăteau în automobil desişul trestiei pe un drum larg de pămînt roşu, fin şi tare ca nisipul grădinilor. Se opriră o clipă. Soarele ardea puternic spinările muiate de sudoare ale negrilor, cuţitele lor şuierau în frunzişul trestiei.

— Trebuie să fie greu pe căldura asta, spuse Régnier.

— Oh ! ştii, ei sînt obişnuiţi ! Nu lucrează decît atît cît trebuie să-şi cîştige pentru mîncare. După aceea dorm sau fac muzică cu instrumentele acelea ale lor ca nişte tigve sunătoare. Harvey zice că oriunde în altă parte oamenii ăştia ar fi crăpat de foame.

Înfipt în faţa bordeiului său, un negru bătrîn îi privea. Stătea nemişcat. Nişte copii ieşiră să vadă automobilul mai de aproape. „Intraţi înăuntru, copii“, se răsti bătrînul ridicînd mîna pentru a le împărţi cîţiva pumni în cap.

— Să mergem, propuse doamna Taft, nu ne pot suferi.

— Dar ce s-a întîmplat ? întrebă Régnier.

— Ah ! răspunse ea, înţelegi, asta se simte. După ce ai trăit aici mult timp, o simţi.

„Îmi vine să rîd de tine, o, negrule,
Care-ţi caşti ochii mari în faţa limuzinei
bogătaşilor,
Şi te simţi ruşinat, văzîndu-ţi pielea ta atît de
neagră,
Uitînd cît de puternic ţi-e pumnul !“

Plecară. Cecilia Taft tăcea. La un moment dat, lui Régnier i se păru că ea vrea să-i ia mîna. Se văzu atunci fugind printre trestii, alergînd spre mare, gonind cît îl ţineau picioarele.

Timp de două zile nesfîrşite, trăi în mijlocul cîrîiturilor acestui papagal de import, făcîndu-se că lucrează. Ajunse în cele din urmă la concluzia că Cecilia Taft nu semăna cu un cal, ci cu un

ara. Îi cedase în privința pianului și îi sugerase că portretul executat de Balonghen ar putea fi așezat chiar în mijlocul bazinului cu apă de mare, pe un șevalet din bronz aurit. Pe urmă, hotărîndu-se să facă haz de toate astea, o împinse pe Cecilia la extravaganțe, imaginînd să transforme holul de la intrare într-o vastă colivie pentru păsări mecanice, propunînd pentru camera de baie o cadă de cristal, ceea ce o făcu pe Cecilia s-o ia razna, încurcîndu-se în niște vise dubioase. Régnier îi mai spuse că, în marmura roșie a coloanelor din baie, vor fi săpate niște nișe, pentru așezarea unor barometre de tip vechi care trebuiau aduse din Anglia și că la cornișe vor fi adăugate niște animale de faianță, dintre acelea care pot fi văzute în grădinile din suburbii.

— Dar, spuse el, ca să înfăptuiesc toate aceste planuri, ar trebui să nu mai fac nimic altceva, toată viața mea. Și, din păcate, sînt ocupat pînă peste cap. Sînt așteptat la Paris.

Ea îi propuse cinci sute de dolari pe săptămînă și îi semnă, pentru început, un cec de o sută de dolari, pînă la întoarcerea lui Taft care urma să hotărască.

Juanito sosi în seara celei de a doua zile, precedîndu-și patronul care trebuia să sosească mai tîrziu cu o zi, la amiază. Avea aerul preocupat și părea a fi cu totul altul decît cel pe care Régnier îl întîlnise la *Café de Flore*. Decoratorul își ceru scuze că nu putea arăta încă proiectele. Juanito îi mărturisi că avea alte belele pe cap.

Îndată după sosirea secretarului, începură să sune telefoanele. Juanito și adjunctul său ame-

rican primeau cu duiumul personaje grase, inelate, învestmîntate în mătase, care mai continuau să discute ştergîndu-şi frunţile, în timp ce coborau scările peronului monumental, înainte de a se duce să se prăvălească pe pernele de piele albe şi roşii ale maşinilor decapotate.

— Cred, zise doamna Taft, cred că o să aibă loc o „revoluţie". Poţi spune că ai noroc...

Chiar în noaptea aceea colonelul Batistini arestă guvernul *revoluţionarilor „ortodocşi"* şi puse, în locul lui, o juntă de *revoluţionari „autentici"*. Afacerea dusă cu îndemînare nu se soldă cu mai mult de treizeci de morţi în capitală. Vreo două sute de suspecţi fură arestaţi. Toţi fiii San Juan-ului se strînseră în jurul colonelului Batistini, eliberatorul patriei, toţi fiii San Juan-ului cu excepţia unui pumn de comunişti care nu erau nici revoluţionari, nici autentici, nici ortodocşi şi care nu-şi avea locul aici, la noi, în San Juan, în San Juan-ul nostru, cum bine pot spune.

La ora trei după amiază, Taft — strălucind de satisfacţie — apăru în faţa monumentalului peron al Trianon-ului. O duzină de ofiţeri şi politicieni veritabili, sau neveritabili, dar cu toţi autentici, îl aşteptau în salon. Şampania era pregătită în baterii.

— Începe o nouă eră pentru San Juan, spuse Taft cu glas tare. Şi o repetă tuturor celor ce soseau.

— Harvey, Harvey, exclamă Cecilia, e pur şi simplu *minunat*.

Régnier, uitat din cauza acestei agitaţii, încercase să pună la punct, în cîteva ceasuri, un pro-

iect de decor, rezonabil. Şi o mărturisi lui Juanito.

— Nu e momentul potrivit, spuse secretarul, dar voi încerca totuşi...

Cele opt sute de lumînări electrice îşi aruncau reflexele în sideful pianului. O nouă pagină glorioasă venea să îmbogăţească prodigioasa istorie a destinului lui Harvey H. Taft, zugrăvită de Barbados.

— Domnilor ofiţeri, domnilor, spuse Taft, ridic paharul în cinstea mîndrei dumneavoastră ţări, şi pot să mă laud că sînt unul dintre cei mai vechi şi mai credincioşi prieteni ai ei. Puteţi fi siguri că opinia publică din Statele Unite va primi favorabil această victorie a libertăţii în emisfera noastră : nu încape îndoială că recunoaşterea guvernului condus de colonelul Batistini nu va întîrzia. Dar astăzi să dăm frîu liber bucuriei noastre. De mîine, vă aşteaptă rezolvarea unor mari sarcini, la care voi fi fericit să-mi dau contribuţia, ca unul căruia prosperitatea acestei ţări — precum ştiţi — îi este deosebit de scumpă.

— Cine e individul ăsta ? întrebă Taft, observîndu-l pe Régnier.

— Dar, domnule, răspunse Juanito, este arhitectul pe care l-aţi adus de la Paris.

— Ah, da, zise Taft, individul care voia să radă ca în palmă, tot ce e aici... În două zile soseşte un altul de la New York.

— Domnule, spuse Juanito, se pare că doamna Taft i-a promis nu ştiu cît...

— Fă-i un cec de o sută de dolari, cumpără-i un bilet de avion şi să-şi ia tălpăşiţa, porunci

Taft. Dragul meu, la un regim nou, arhitectură nouă ! Uite, aşa sîntem noi, ăştia...

— Dragul meu, spuse doamna Taft ţinînd cupa în mînă, Harvey, dragul meu, sînt atît de fericită pentru tine, dar fă-mi o mică favoare cu ocazia asta. Am fost foarte nervoasă, îngrozitor de nervoasă, zilele trecute, cînd s-au întîmplat toate poveştile alea stupide. Acum promite-mi că orice se va face aici, pianul o să rămînă neclintit la locul lui. Harvey, dragul meu, făgăduieşte-mi-o... Niciodată nu va fi...

— Nimeni nu va îndrăzni să se atingă de el, spuse Taft. Absolut nimeni. Niciodată..,

Sîngele izbește în aortă. Infirmiera intră și întreabă : Nu aveți nevoie de nimic ? Ține în mînă o pancartă pe care stă scris cu litere mari negre : *Vizitele interzise.*

— Nu veți fi deranjat. Am să pun anunțul pe ușă.

— Bine, spuse Charles Petrel.

— Mai ales, insistă infirmiera, cît mai puține mișcări... odihniți-vă creierul, nu vă gîndiți la nimic și încercați să dormiți.

— Bine.

Ușa se închide. Charles Petrel aude un zgîriat ușor la ușă : e infirmiera, tocmai agață pancarta în partea cealaltă care răspunde în culoar ; bolnavul nici nu știe cum arată culoarul.

Charles Petrel cercetează peretele din fața lui, lăcuit în verde. Stratul de vopsea fusese întins și deasupra unui mic crucifix. Așa dar există și un crucifix, dar nu-l observă decît cei care țin să-l vadă sau simt nevoia de a-l vedea. Ceilalți nu văd decît zugrăveala.

Charles Petrel își privește mîinile : nu sînt încă mîini de bolnav ! Nu, nici nu au încă de ce să fie ! Nu au trecut nici douăzeci și patru de ore de cînd a avut atacul.

Totul s-a întîmplat ieri, sîmbătă, la orele trei după-amiază.

Prînzul în familie era pe sfîrşite — un prînz festiv în cinstea celei de a şaptezeci şi doua aniversări a unchiului Petrel — cînd Charles simţi în piept o durere surdă, cotropitoare. Nu semăna de loc cu vagile tulburări pe care le mai avusese uneori şi nici cu nimic altceva din ce şi-ar fi putut vreodată închipui. Parcă în cavitatea sa toracică s-ar fi prins, ca într-o cursă, un animal mic şi rău care horcăie acum zbătîndu-se înnebunit, izbindu-şi capul său triunghiular — da, triunghiular — de pereţii sensibili, prost irigaţi — pare-se — de un sînge prea gros. Din cînd în cînd, animalul năucit de propria sa furie se oprea gîfîind, cu o labă încleştată pe inima lui Charles Petrel, în a cărui minte reveneau, ca într-un poem ce-i rămăsese neînţeles, cuvintele : „plexus solar“, „traumatism“, „infarct“, „epigastru“, cuvinte spicuite de prin ziare.

Se ridicase atunci de la masă, îngăimînd o scuză, ieşise să fumeze o ţigară străbătînd în lung şi în lat odaia, denumită „salonul“, din locuinţa pe care unchiul şi mătuşa sa o ocupau la A... în marginea de est a Parisului, la cincisprezece kilometri de oraşul P. unde el preda istoria şi geografia.

Acest aşa zis salon, foarte strîmt, fusese întotdeauna pentru Charles Petrel pretext de înduioşări melancolice.

Cu treizeci de ani în urmă, divanul, dubla etajeră din miez de ulm care-l încadra, taburetele albastre, galonate cu aur, ca nişte rochii cu malacoave, leul din ipsos, acoperit cu bronz, urmărit de un Nemrod al societăţii pariziene pentru ilumina-

tul electric, constituiseră o culme a modernismului pentru acea parte a familiei Petrel care se apropia treptat de modul de viaţă al claselor mijlocii!

Îndărătul achiziţionării acestor minunăţii, stătea curajul pe care îl avuseseră la un moment dat de a vinde, la un preţ de nimic, un pat pliant cumpărat cu puţin înaintea războiului din 1914 şi de a depozita în pivniţă două cămăşi de obuz (unchiul său gravase pe ele în 1917, iniţialele tinerei lui soţii încă atît de iubită de el pe vremea aceea; o socotea pe atunci, în clipele de groază din tranşee, răsplata pe care i-o va aduce pacea, făgăduinţa unei vieţi duioase şi neumbrită de tristeţe).

Mai tîrziu însă... Acelaşi decor, care fusese la timpul său o promisiune a fericirii, deveni în ochii lui Charles Petrel simbol al plictiselii.

Cum durerea creştea agravată de fiecare fum de ţigară, Charles Petrel îşi dădu seama că riscă să moară acolo, pe loc... Să moară acolo! Şi, prin urmare, să ducă cu el, în noaptea veşnică, ultima „amintire" — cum spun cîntecele făcute parcă anume pentru acest gen de mobilier — imaginea unui lustru din fier forjat şi sticlă mată şi a florilor de castan de pe tapetul odăii.

Înăuntru, în pieptul lui, se dădea o luptă între viaţă şi moarte, între un perete fragil şi un val de sînge înfundat într-un labirint de canale sparte. Un minuscul cheag era pricina acestei dezordini deslănţuite. Dar din fericire, Charles nu îşi cunoştea boala şi curajul lui era la... înălţimea ignoranţei sale.

Specialiştii califică durerea care marchează intrarea în scenă a infarctului, drept „literalmente insuportabilă".

Poate că ar fi necesar ca acestei boli, asupra căreia este astăzi mereu îndreptat reflectorul actualității, să i se acorde — în eventualitatea că ar putea deveni și subiect de literatură — o descriere mai exactă decît aceea care a fost făcută tuberculozii în secolul al XIX-lea.

Între alte noroace, Balzac l-a avut și pe acela de a-i putea hărăzi doamnei Gaston, fără ca nimeni să-l contrazică, o moarte fulgerătoare provocată de o ftizie, contractată în mod voit, în roua dimineții, pe marginea unui lac, și să-i atribuie acestei frumoase și tinere femei, victimă a unei gelozii absurde *„un delir într-adevăr elegant, care dovedește că oamenii de spirit nu-și pierd mințile ca burghezii sau ca imbecilii"*. Într-adevăr, se știe că în timpul scurtei sale agonii, doamna Gaston a cîntat *„cu voce stinsă"* cîteva arii italienești din *Puritanii*, *Somnambula* și *Mosé*.

Dar noi, noi va trebui să înfruntăm cruda realitate a descripțiilor clinice!

În ele nu se vorbește decît de senzații insuportabile, de apăsare, de greutate, de striviri, de torsiuni, de un foc care mistuie. Bolnavul este descris *„cînd absorbit, concentrat asupra lui însuși, pierdut într-o toropeală din care iese numai spre a arăta o față rătăcită, palidă, acoperită de sudoare... cînd pradă unei agitații continue, căutînd zadarnic o poziție care să-i aducă ușurarea"*. Dar și aceasta este încă un fel metaforic, literar, de prezentare a fenomenelor. Este războiul romanțat. E de preferat poezia sumbră a „Manualului gradatului de infanterie" : *„Durerea își are sediul principal și predominant în regiunea retro-sternală. De aici ea radiază în epigastru, la hipocondri, în abdomen, adesea în membrele superioare, în ceafă și în fălci.*

Aceste radiații au uneori un caracter special. O durere foarte limitată în epigastru sau în spațiul interscopulovertebral ar fi proprie ocluziei coronariene." Dar s-o mai spunem încă o dată, Charles Petrel nu cunoaște nici această necruțătoare descriere și nici frecvența pronosticului fatal.

Fără să știe cît de aproape fusese de adevăr, bîiguia lovindu-și pieptul și deschizîndu-și cu un gest convulsiv cămașa. Dar, dumnezeule, o să crăp... Voia să rămînă în picioare. Voia să-i treacă. Voia — Voia ! Și a voi înseamnă a putea. (Încercați și veți vedea !)

Dar ce este ? Ce se întîmplă cu el ? Iată că totuși trebuie să se întindă pe divan și să-și desfacă cravata. Durerea îi prinsese tot pieptul ca și cum animalul acela mic, care-l izbea mereu cu capul, se umflase într-atît de sîngele cu care se ghiftuise, încît se lăbărțase acum în întregul spațiu toracic.

Zdrobit ca sub greutatea unui clopot de bronz care-și suna înnebunit bătăile, Charles fusese nevoit să rămînă întins cîteva ore, luptînd să înlăture povara care-l înăbușa. Jinduia după puțin aer curat. Lupta îl epuizase. Lăsase mîinile să-i cadă de-a lungul corpului și începuse să zgîrie în neștire catifeaua divanului. Cu ochii închiși, ceruse îngăduința rudelor, adunate la căpătîi, să-l lase să geamă sau, mai de grabă, dorise să-i avertizeze în felul acesta că nu aveau de ce să se îngrijoreze, auzindu-l gemînd : nu era decît un mod de a respira mai profund. Era necesar, uman, acest menajament, într-o familie în care nimeni pînă atunci nu își permisese să se îmbolnăvească grav, înainte de șaptezeci de ani. Într-o familie în care decesele surveniseră întotdeauna numai în urma unor boli cunoscute, previzibile, înrăutățite cu vîrsta, în

sfîrşit, în care totul se petrecea în deplină conformitate cu legile naturii, ceea ce te făcea să spui : Ei, ce vrei ?! Trebuia să se întîmple !

Între două gemete pe care i le smulgea o durere foarte ascuţită, Charles Petrel nu contenea să repete : Nu vă neliniştiţi ! Respir aşa fiindcă mă uşurează. E ceva nervos. Nu vă îngrijoraţi !

Fără să spună nimănui nimic, unchiul Paul coborî să telefoneze de jos, de la cafenea, medicului familiei.

Patroana: S-a întîmplat ceva ?

Unchiul: Da... Lui Charles nu-i e tocmai bine... L-au apucat nişte dureri groaznice în piept.

Patroana: Numai de n-ar fi de la inimă. Că între noi fie vorba : inima nu iartă ! Dar spune. ce simte Charles ?

Unchiul: Ca un fel de lovituri... Parcă l-ar lovi cineva, înăuntru, în piept.

Patroana: Bine, bine, dar cu vîrsta cum stă ?

Unchiul: A ! Păi să aibe vreo patruzeci...

Patroana: Nu mai spune ! E tînăr ! În sfîrşit, tînăr — pentru o chestie ca asta... Dacă-i inima, trebuie să fie din naştere !

Unchiul (furios): În familia noastră n-a existat aşa ceva ! Dacă s-a îmbolnăvit de inimă, e desigur un accident ! Da, din cauză că se consumă prea mult ! Şi slujbă, şi politică... şi una şi alta, şi mese neregulate, şi nopţi nedormite... Chefuri ! Şi chefuri ! pe semne.

Patroana: Totuşi, la vîrsta lui, poate să aibă noroc şi să scape...

Unchiul: Dar bine înţeles ! Ce-ţi trece prin cap ?! Vrem să chemăm doctorul să-l vadă, mai ales ca să se convingă şi Charles că nu e

nimic grav... N-are nimic! Şi în orice caz, în familia noastră n-au existat cardiaci!

Patroana: Ce poţi să ştii?! Acu' eşti teafăr, sănătos, şi într-un minut te-ai curăţat. E ca o lovitură de pumnal.

Unchiul: Ce te pricepi dumneata?! N-ai studiat medicina, pe cît ştiu eu! Şi aşa ştii dumneata să ridici moralul clienţilor? Ei bine, atunci...

Patroana: Ascultă, domnule Petrel, eu am trecut de vîrsta la care o femeie poate să facă bani cu vorbe dulci şi cu palavre. Şi cui nu-i place, n-are decît să nu mai intre în prăvălia mea!

Unchiul (care avea nevoie de debitantă pentru P.M.U.[1], fără ca soţia lui s-o ştie): Nu te supăra, nu te supăra, şi dă-mi mai bine urgent legătura, e oricum mai bine să ştim ce are. Să fim cu cugetu-mpăcat!

Patroana: A, sigur! Bine spui! Inima-i păcătoasă: te înşeală! Mai bine s-aduci doctorul chiar dacă ar fi pentru nimic, da' îţi iei barem o piatră de pe inimă.

În timp ce se desfăşoară acest dialog ridicol, reprodus aici în scopul unei contribuţii la realismul vieţii cotidiene, Charles Petrel, alarmat în cele din urmă de durata crizei ca şi de acuitatea durerii, îşi spuse că totuşi ar putea avea *ceva la inimă.* Memoria îi servi pe loc cîteva exemple: oameni despre care se spusese, pentru a explica moartea lor subită, că avuseseră *ceva la inimă.* Aşadar, se punea şi problema morţii! Departe de a goni această idee, Charles Petrel hotărî s-o cerceteze cu sînge rece şi, dacă se putea, chiar cu umor. Tre-

[1] Asociaţie pentru pariuri la alergările de cai (n.r.).

buie să spunem că se pregătise pentru a ajunge aici. Niciodată nu gîndise că problema morții ar fi o problemă secundară sau frica de moarte o superstiție. Respingea cu tărie filozofiile și religiile care se alimentau din această temă dar în același timp dezaproba deopotrivă vanitatea neroadă a acelora care pretindeau că soluționarea problemei sociale ar risipi în mod definitiv fantomele morții. Mai tîrziu, poate. Mult mai tîrziu, cînd durata vieții omului va putea fi prelungită pînă la limitele ultime ale posibilităților fiziologice. Dar noi n-am ajuns încă pînă acolo.

Și, cu ochii ațintiți pe lustrul din fier forjat și sticlă mată, Charles își spunea : *nu e ușor să suporți ideea că acest trup viu, care este al meu, va deveni în cîteva zile un obiect care va inspira groază, un lucru dezgustător, împietrit, mut. Nu e ușor să trăiești cu gîndul că, în cîteva zile, acest trup va deveni pentru Anicette un obiect care-i va trezi oroare.*

Își găsise totuși o consolare gîndindu-se că, dacă ar fi să se despartă acuma de viață, acest sacrificiu i-ar fi infinit mai ușor decît la douăzeci de ani. Pe atunci ar fi fost torturat de spaima de a fi lăsat să-i scape un viitor pe care și-l imagina bogat în evenimente, în bucurii, în lupte etc... etc., conform cu retorica în vigoare asupra *sensului vieții.*

Dar la patruzeci de ani, lucrurile se prezintă puțin mai altfel : nu trăise oare o bună parte din ce-i hărăzise soarta ?

Era uluit de extrema banalitate a gîndurilor ce-i veneau în legătură cu această problemă esențială pentru el. Cum ? astea sînt toate reflexiile unui om care a citit douăzeci de cărți asupra morții, atunci cînd este el însuși condamnat ? Cum ? ase-

menea generalităţi ? o asemenea filozofie de cafenea ? Aproape că avea de ce rîde !

În străfulgerarea clipei de răgaz pe care i-o lăsase vietatea aceea rea din el care se încăpăţîna să-i răvăşească toate rîurile şi canalele inimii, Charles Petrel se consolă gîndind că faimoasele *ultime cuvinte* ale muribunzilor sînt în majoritatea cazurilor simple coincidenţe. Neprevăzutul, care intervine într-o agonie, l-a făcut pe Napoleon, muribund, să spună *şef de armată*... Era un lucru spus fără nici o intenţie prealabilă. Aceeaşi frază, rostită de un negustor de unt şi ouă, fie el şi *poujadist* [1] n-ar fi reţinut atenţia istoricilor. După cum tot un capriciu al întîmplării au fost şi ultimele cuvinte ale lui Beethoven : *„Totul nu serveşte la nimic“*. Ceea ce nu era în fond decît o observaţie morocănoasă, privind medicamentele care i se administrau, a fost interpretată drept o judecată asupra vieţii în general... Nu se acordă credit decît bogaţilor.

În timp ce unchiul telefona, se lăsase noaptea. O lampă în formă de lumînare — eleganţă rustică, la modă prin 1920 — fusese aprinsă la căpătîiul lui Charles, care zăcea istovit după lupta grea pe care fusese nevoit s-o susţină.

Mai tîrziu medicul familiei prescrise o electrocardiogramă care fu executată de către un specialist. Într-adevăr „executată“ era cuvîntul potrivit. Operaţia semăna cu execuţia pe scaunul electric. Dar aducea şi cu împărtăşania cea din urmă, fiindcă îi fuseseră unse mîinile, picioarele şi pieptul cu o sfîntă cremă, bună conducătoare de electricitate. Nu mai lipsea decît... iertarea păcatelor.

---

[1] Membru al partidului, cu caracter profascist, înfiinţat în 1953 de către Pierre Poujade, mic negustor (n. r.).

O scînteie mică, verde, jucăuşă, şugubeaţă, misterioasă, o adevărată ţîşnire de foc începuse să alerge pe un minuscul ecran de sticlă mată. Într-un anumit punct al traiectoriei sale dinainte prevăzute scînteia pieri. Da, acolo. Acolo era semnul leziunii.

Timp de cîteva zile, viaţa lui Charles va atîrna numai de o pojghiţă subţire. Cel mai mic neajuns putea să-i provoace o criză fatală de inimă. Specialistul hotărîse că trebuia transportat fără întîrziere la o clinică.

Nu-şi mai aducea bine aminte. Ambulanţa străbătuse împrejurimile şi suburbiile la ora cînd se ieşea din uzine. Farurile bicicletelor spărgeau, cu fascicole tremurătoare de lumină, o ceaţă de toamnă deasă, îngălbenită de toţi acizii din acea regiune industrială. Charles îşi spusese că printre aceşti trecători, cîteva sute ori fi avut, fără îndoială, acelaşi gînd fugar evocat de trecerea ambulanţei : o nenorocire survenită pe neaşteptate, un accident de muncă, o explozie.

Nici unul dintre ei însă, ajuns acasă, n-a spus : *Închipuie-ţi, am văzut o ambulanţă !* aşa cum ar fi spus : *Închipuie-ţi, am văzut un rotor uriaş pe o remorcă cu 60 de roţi* sau *Închipuie-ţi, am văzut circul Bouglione...*

Clinica în care Charles fusese adus era o clinică scumpă şi ca atare totul se desfăşura acolo în condiţii admirabile. Vreo zece persoane executaseră o seamă de gesturi calculate, deseori repetate, şi Charles Petrel, răpus de morfină şi alte somnifere puternice, se cufundă într-un somn febril, fără alt vis decît acela al bătăilor inimii sale, deodată

uriaşe, repercutate ca pe sub bolţi, amestecate cu clipocitul unor rîuri subterane.

Acum cîştigase victoria primei nopţi dar asta nu era lucru mare. Trebuia să reziste zece zile. Cel puţin zece zile. Charles Petrel priveşte peretele cel mare acoperit cu vopsea verde. În stînga sa o uşă-fereastră se deschide spre o grădină din care nu vede decît o părticică. Dar restul şi-l închipuie : o alee lungă, o grădină parohială în mijlocul Parisului, un ungher tainic, stufos, şi în prelungirea căruia, dacă vrei, se întind grădini cu răsaduri de salată. Un castan se desfrunzeşte inegal, la început acolo unde suflă vîntul mai des. O pisică neagră, încordată toată, înaintează pe peluză, tîrîndu-şi burta prin iarba gălbejită şi frunzele moarte, cu ochii aţintiţi asupra unei păsărele, aflate numai la zece metri de ea. N-are nici o şansă să prindă păsărica. Dar se repede ca şi cînd ar avea absolut toate şansele ! Mizează sălbatic pe viaţă ! Ştie, ca şi Wilhelm D'Orange, că nu-i necesar să speri pentru a întreprinde etc., etc...

Pereţii sînt goi, nici măcar nişte linii pe care să le numere. Da, pereţi prea goi. Tapetele, cel puţin, te lasă să creezi alte lumi cu elemente pe care ele, cu desenele lor, ţi le pun la dispoziţie.

Dar în faţa acestui zid gol, trebuie să inventezi totul din nou, să refaci totul. Capul lui Charles Petrel e o lanternă magică. Iată casa din colţul bulevardului Arago cu strada Julienne, la Paris, în care familia Petrel a locuit pînă în anul 1928. Între bulevardul Arago şi strada Julienne era o considerabilă deosebire. În timp ce strada Julienne aparţinea poporului, bulevardul era, pe o lungă porţiune, în mîna copoilor. Acum un sfert de secol,

după războaiele din 914—918, agenții, care se mai numeau atunci „sergenți de stradă", purtau sabie. Mergeau pe bulevardul Arago, în sus, în direcția închisorii Santé, în fața căreia, pe trotuar, aveau loc în zori execuțiile capitale. Nu trebuie să mire pe nimeni faptul că ei, copii de pe bulevard, printre care și Charles Petrel, purtînd pe atunci un capișon negru, căutaseră urme de sînge la picioarele castanilor însemnați cu cercuri de fier.

Ceva mai sus, bulevardul este predominat de Observatorul astronomic din care se vede grilajul de fier, infinit de lung, în spatele căruia oamenii cercetează luna și stelele. Între ghilotină și astre, iată mister de nedezlegat, Leul din Belfort[1].

O dublă, o triplă enigmă pentru elevii școlii comunale care, deși cunoscînd eroica apărare a acestui oraș de către colonelul Denfert-Rochereau[2], nu s-au putut niciodată dezbăra de gîndul că acest leu de bronz păzește porțile iadului.

Dar cine e, atunci, acest Rochereau ? Este cel al catacombelor înțesate cu oseminte ?

Pe partea cealaltă, bulevardul este din toate punctele de vedere mai uman... Și într-adevăr duce spre cartierul Gobelin, dominat de un bazar, numit al patrioților. Bazarul miroase a pînză ceruită, a căișori din carton presat și a mătură nouă. Ca și Denfert, Gobelinii dau loc unei complicate enigme din pricina existenței unei cafenele cu firma *La cartușul Gobelinilor.* Despre ce fel de cartuș e

---

[1—2] În cinstea apărării înverșunate a localității Belfort de către colonelul francez Denfert-Rochereau în războiul franco-german din 1870-71, sculptorul Bartholdi a perpetuat amintirea acestei apărări eroice, creînd un gigantic leu în piatră, cunoscut sub numele de Leul din Belfort. O reproducere a acestei sculpturi este așezată la Paris, în piața Denfert-Rochereau (n.r.).

vorba ? O fi acela al *patrioților* ? Sau e vorba de cartușul care se bea pe tablaua de zinc a barului ? În partea cealaltă, acolo unde se deschide bulevardul Saint-Marcel, se vede pe dreapta un cinematograf în sala căruia stăruia pe vremuri un miros de păr de pisică. Filmele erau acompaniate de o orchestră, instalată într-o fosă din care răsăreau arcușurile și cîteva capete tremurătoare. Printre primele viori putea fi remarcat și domnul Lancrey care trăia dînd lecții, zece ore pe zi, dintre care o oră pe săptămînă lui Charles Petrel. Viața lui Lancrey era fără perspective. Lancrey crezuse în artă, în frumusețe, în *Ave Maria* de Gounod, în *Meditația lui Thaïs* și toate astea pentru a ajunge aici !

Iată-l : lucrează în pantofi de casă înaintea unui pupitru de fier, demontabil. E iarnă. Exact la aceeași înălțime cu fereastra sa, se zăresc crestele golașe ale castanilor. E mult de cînd Lancrey nu mai ascultă ceea ce cîntă. Nevasta lui e infirmă. El n-ar fi putut citi, fără dezgust, nici una din cărțile care vor să te convingă, cu toate argumentele, că viața are un sens. Viața lui avea gustul sacîzului. Cînd pleca la cinematograf lăsa cheia sub rogojina de la intrare pentru cazul cînd s-ar întîmpla ceva... Și într-adevăr, într-o zi s-a întîmplat ceva : era în 1938, cînd a murit dintr-o criză cardiacă ! S-a stins de neagră mizerie ; era pe vremea cînd filmul sonor distrusese orchestrele cinematografelor de cartier...

Lancrey trece. Sub brațul drept își duce vioara într-o cutie neagră care seamănă cu un sicriu pentru un prunc nou-născut. Se perindă și alți locatari. Petrel are locul cel mai bun ; mai exact, este chiar loja portăresei. E în perfectă siguranță. Soțul portăresei este paznic la închisoarea Santé.

Mama lui Charles este funcţionară la telefoane. Ea deserveşte, în echipă, masa oraşului Tours, ceea ce o „ucide", cum se spune cu o expresie uzuală. Şi e adevărat. Oamenii nu prea sînt politicoşi.

Charles Petrel îl vede fugind pe bulevard pe numitul Taupin. Taupin este născut în 1916. A fost tuns pînă la piele ca să nu mai facă păduchi. Maică-sa i-a croit din mantaua albastră — de culoarea cerului — a tatălui său pe care de şapte ani de cînd s-a terminat războiul a ţinut-o în naftalină, o haină cu glugă şi o pereche de pantaloni care-i trec mai jos de genunchi. Taupin străbate întregul Paris ca să aducă acasă piei. Cară cu greu imense piei de animale după care a fost trimis şi care mai păstrează încă forma animalului de pe care au fost jupuite. Tatăl său este cizmar în celebra stradă Broca.

La fereastra unei case cu şase etaje, de pe aceeaşi stradă, a fost văzută atîrnînd o bună bucată de vreme o perdea roşie. De la această fereastră s-a aruncat o tînără femeie, pare-se foarte frumoasă. Taupin şi Petrel au venit pe acolo deseori, tot sperînd să găsească urme de sînge pe trotuar. Dar ca şi pe locul unde fusese aşezată, pe bulevard, ghilotina, şi aici fuseseră şterse toate urmele.

Angélique Neveux, frumoasa victimă, se sinucisese oare din dragoste ? Poate că da... Dar nu existau dovezi afară bineînţeles de una (dacă se putea lua în consideraţie) şi anume faptul că în ajunul morţii fusese văzută în tovărăşia unui militar la o serbare populară, călare — la căluşei — pe un porc, rîzînd foarte tare, prea fericită pentru ca fericirea ei să nu fie suspectă.

Anicette seamănă cu Angélique Neveux.

Nici nu putea fi altfel.

După treizeci de ani, Anicette o răzbună pe Angélique Neveux şi astfel moartea acesteia încetează de a mai rămîne zadarnică.

Charles Petrel i-a mărturisit Anicettei că o iubeşte, într-o seară, la o serbare cîmpenească. Alegerea acelui loc, în acel moment, pentru o declaraţie de dragoste, era un act dintre cele mai îndrăzneţe ! În lumea lui Charles Petrel, există o vie dezaprobare faţă de amorurile născute la serbări cîmpeneşti. Drept este că şi experienţa dovedeşte că nici reflexul becurilor de acetilenă răsfirate pe alămurile instrumentelor de suflat, nici vata de zahăr, ca o barbă de bunic, nici hohotele de rîs în jurul tarabelor de tir şi nici beţia vinului spumos, cîştigat la belciuge, nu pot zămisli nimic trainic.

O durere persistentă, sub omoplatul stîng, îl sileşte pe Charles Petrel să-şi caute încet, cu prudenţă, o altă poziţie. Dar atunci inima începe să-i bată emoţionată, foarte puternic. Adîncurile cărnii păstrau încă amintirea orelor în timpul cărora, animalul rosese gratiile cuştii. Cînd îi revin aceste amintiri chinuitoare, pacientul trebuie să-şi adune, să-şi strîngă cu grabă toate firele care-l mai ţin legat de viaţă, să găsească repede, eroic — punînd capăt oricăror alte preocupări — noi raţiuni pentru a trăi.

Infirmiera intră din nou. Îi spune :

— Trebuie să încercaţi să dormiţi !

— N-am chef, răspunde Petrel, mă doare spatele.

— E normal să vă doară...

Petrel devine atent. Aude un zgomot de motor.

— E ambulanţa, îi explică infirmiera. Azi e duminică...

— Şi ce-i dacă e duminică ?

— ...Sînt întotdeauna accidente multe! Accidente de automobil... Aşa ştim noi că e duminică. Încercaţi să dormiţi...

Charles Petrel priveşte cinci trandafiri roşii dintr-un vas aşezat pe o masă de metal, vopsită în alb. În aerul supraîncălzit se vor ofili, curînd. Inima lor a şi început să se înegrească. Charles îşi imaginează trandafirii uscaţi, sfărîmicioşi, aproape transparenţi. I se trezeşte din amintire mireazma de demult a unei flori păstrate între filele unei cărţi de Jules Verne. Nimic nu va întrece vreodată frumuseţea gravurilor care-l înfăţişează pe căpitanul Nemo în timp ce mănîncă cotlete de rechin în sufrageria de pe Nautilus.

Merită să urmăreşti o clipă aceste fantome într-atîta de reale, al căror nume exprimă mai convingător forţa şi curajul decît chipurile — din fotografiile rotunde, în rame de scoici, care spînzură deasupra patului prin odăi — chipuri ale celor morţi în războaie, nu prea de demult. De atît de puţin chiar, încît lacrimile văduvelor nu au avut nici timpul să se usuce, iar Charles, ca şi toţi ceilalţi copii din Paris de vîrsta lui, ştie ce înseamnă cuvintele *Taube, Grosse Bertha, Kaput*[1].

Un obuz căzînd pe spitalul Broca — faptul este istoric, poate fi verificat — a smuls două ferestre de la apartamentul familiei Petrel. Din fericire, pe geamuri fuseseră lipite benzi încrucişate din hîrtie galbenă. Noroc că se aşteptau la orice şi chiar la mai rău decît atît şi că aveau un moral de oţel, dar totuşi...

Nu e de mirare că după două războaie — dintre care primul l-a găsit în leagăn — inima lui Charles nu mai bate decît dintr-o singură aripă.

[1] Cuvînt german care înseamnă dezastru (n.r.).

Dar în afară de război, mai există — ca să lichidăm cu această epocă — și problema socială. După treizeci de ani, Charles Petrel vede aievea cu o exactitate perfectă, mai viu decît în imaginație, casele în care a locuit, în care a iubit, în care au murit oameni care i-au fost dragi, o casă masivă, albă, încărcată de balcoane, situată chiar în fața aceleia în care locuise familia Petrel pe bulevardul Arago. Iată casa bogatului. Într-adevăr, este aproape sigur că în interiorul locuinței există un ascensor. Dar pe bogați îi mai recunoști și după alte semne. De pildă, ei mănîncă în sufragerie în toate zilele săptămînii. Nu stau pe gînduri cînd e vorba să ia un taxi, chiar dacă se duc în altă parte decît la gară. În vestibul au un covor roșu. Covorul acesta nu servește la ștersul picioarelor : se calcă pe el. Copiilor de oameni bogați nu li se spune „Bagă de seamă unde calci". *Ei calcă unde vor,* pe covor sau alături, după bunul lor plac. La bogați, și bărbații se duc să asculte slujba la biserică. Bogaților li se aduce carnea la domiciliu. Cînd nevestele bogaților au poftă să se ducă la tîrguit sînt însoțite de slujnicele care duc plasele. Mai mult decît atît : au servitoare atît de supuse și respectuoase, încît spun „dumneavoastră" pînă și unui copil de patru ani.

În linii mari există trei lumi : lumea bogaților, lumea lui Petrel și lumea micului Taupin, pomenit mai înainte. În lumea micului Taupin, bărbații poartă șapcă și cămașa fără guler și cravată, închisă simplu, cu un nasture. Ei sînt plătiți cu săptămîna și chiar cu ziua. Condițiile lor de viață sînt groaznice. Sînt compătimiți ! Li se spune : „Dacă nu înveți bine la școală, ai să ajungi muncitor sau

cioban". Cu alte cuvinte, decît așa, mai bine moartea !

Noțiuni elementare ca trust, capitalism etc. n-au început să pătrundă mai larg în categoria socială căreia îi aparține familia Petrel decît abia în jurul anului 1936.

„Așa stau lucrurile. Ce putem face ? Tu erai un copil cînd bolșevicii «umblau cu cuțitele în dinți». Distrugeau tot ce le cădea sub mînă, tot ceea ce da vieții bucuria de a o trăi : marile ducese, religia, batalioanele de femei, argintăria. Acasă, se mai citea pe atunci : *L'Echo de Paris* în care se aducea cîteodată vorba de problema Ruhrului".

Acum, însuși unchiul Petrel, care a servit pe vremuri cincisprezece ani în armata colonială, înainte de a intra la C.P.D.E. [1], este mai degrabă mulțumit că lumea se schimbă. Chiar el mi-a spus ieri, în timpul prînzului festiv, ce-a citit în ziare, anume că în 1970, Siberia va produce 1.000 miliarde kilowați-ore. „Totul va fi automatizat", a conchis unchiul.

Charles Petrel își face socoteala că în 1970 va avea abia 55 de ani, bineînțeles dacă pojghița aceea subțire, care acum este pe cale de a se forma, nu va plesni. Dacă lucrurile vor continua să se dezvolte în ritmul de acum, un om la cincizeci de ani, va trăi în 1970 într-un univers într-adevăr minunat ; alt adjectiv nu există.

Infirmiera intră și-l întrebă :

— Nu vă plictisiți ?

---

[1] *Compagnie Parisienne de Distribution d'Electricité* (Societate pentru distribuirea energiei electrice din Paris) (n.r.).

— Nu, de loc, spuse Charles, mă gîndeam tocmai ce am să fac de aici în cincisprezece ani. Aşa că vezi...

— Parcă se poate şti cum va fi lumea în cincisprezece ani ? răspunde infirmiera. Ar fi poate mai bine să nu vă gîndiţi la asta...

— Ba da, stăruie Charles, sînt sigur că vom trăi într-o lume... uluitoare...

— Pînă atunci, recomandă infirmiera, nu vă mai gîndiţi la nimic, destindeţi-vă !

— Cine a adus trandafirii ? întrebă Charles.

— O doamnă, bine înţeles... Va reveni atunci cînd vizitele vor fi permise.

— Nu ţi-a spus numele ?

— Nu aveţi voie să vorbiţi. Relaxaţi-vă... uitaţi-vă pe pereţi...

— S-a dat cu vopsea peste crucifix, spuse Charles, aceeaşi culoare ca şi peretele. Ştii de ce ?

— Nu... Dar ia uită-te, chiar aşa e...

— Eu ştiu de ce !

Charles Petrel priveşte peretele. Se uită la trandafirii roşii din vas. Îşi spune : Sînt de la Anicette... Şi se gîndeşte la dragoste, într-o lume uluitoare, într-un univers minunat !

Sîngele bate în aortă. Inima rezistă.

IDEI ŞI TANCURI

Dormise pe divan mai bine de o oră, complet îmbrăcat, un somn fără vise. Perdelele grele cufundau odaia în penumbra caldă a unei după-amieze de vară. Căută în jurul lui lucrurile familiare, cu contururile imprecise acuma şi privirea i se opri pe rastelul de pipe... Cele mai multe dintre ele îi fuseseră dăruite de femei. Aceea al cărei coş şlefuit din spumă de mare îl vedea aruncînd uşoare luciri, îi fusese dăruit de Vera. Se ridică şi formă numărul Verei, dar de îndată ce se asigură că telefonul ei funcţiona încă, închise aparatul. Un teanc de reviste stătea pe o măsuţă chinezească joasă, în dreptul uneia din ferestre. Îi căzu sub privire un articol scris de el în 942 şi îl reciti, cu o completă detaşare şi indiferenţă, ca şi cum ar fi fost un istoric al colaboraţionismului care scotocea după zece-douăzeci de ani prin rafturile Bibliotecii Naţionale. Ridică din umeri. Într-un anumit fel, crezuse în toate acestea, dar numai într-un anumit fel. Ori cum însă, ori ce încercare de a se explica ar fi fost cu totul lipsită de sens şi zadarnică. Simpla tentativă de a se explica ar fi însemnat o derogare de la ceea ce constituise esenţa filozofiei sale : un dispreţ raţional faţă de oameni. Se duse să ia o cîrpă din oficiu şi fără să ştie prea bine de ce o face, începu să şteargă rîndurile de

cărţi de pe rafturile albe. Cu ochii închişi, luă la întîmplare un volum şi-şi opri degetele asupra unui rînd, vrînd astfel să-şi încerce destinul. Nimerise, în *„Fraţii Karamazov“*, fraza: *Admit că, ridicînd astfel glasul împotriva lui dumnezeu, acest tînăr s-a arătat a fi iraţional şi nesocotit, dar o repet pentru a treia oară (n-aveţi decît să mă acuzaţi şi de uşurinţă, dacă vreţi), sînt fericit că în acest ceas al vieţii, i-a lipsit cumpătarea, pentru că raţiunea se trezeşte întotdeauna destul de devreme la un om care nu e lipsit de inteligenţă.* El nu cîrtise împotriva lui dumnezeu. Această nesocotinţă nu i se putea atribui. Dar cîrtise împotriva oamenilor, da, e adevărat, cîrtise într-un fel iraţional şi nesocotit. Se întrebă, dacă nu aici trebuie căutat motivul real al adeziunii sale la cauza germană. Şi nu cumva tocmai pentru că îi văzuse, cu toată luciditatea, toată grozăvia ?! Pentru că niciodată nu s-a mai văzut în istorie o organizaţie atît de manifest fundată pe dispreţul faţă de oameni, pe convingerea că numai mizîndu-se pe tot ceea ce este mai josnic în ei, pot fi adunaţi într-un număr cît mai mare laolaltă ? Apelînd tocmai la ceea ce în ei justifică dispreţul ?

Fumase enorm. Îl îngreţoşa gustul acru de tutun din gură. Se duse în baie şi-şi frecă bine, cu răbdare, dinţii. Îşi cercetă, fără indulgenţă, chipul în oglindă. „Exact, gîndi el, exact mutra pe care i-o presupui unui trădător“.

Fusese cîndva frumos şi-i mai rămăsese ceva din această frumuseţe : trăsăturile regulate, proporţiile armonioase. Colţurile gurii căzuseră însă, şi el singur îşi accentua acest rictus al amărăciunii.

Se reîntoarse în birou şi trase perdelele. În faţa lui se deschidea, scăldat în razele soarelui de au-

gust, unul dintre peisagiile care îi plăcuseră cel mai mult: Louvre și Sena, curgînd tainică prin frunzișul de pe cheiuri. Farmecul acesta, armonia aceasta îi slujiseră de multe ori drept justificări: își creiase din ele simbolul unui occident abstract ale cărui virtuți le exaltase împotriva unei Asii a cavalerilor mongoli, condamnată acum să dispară. Curînd flăcările vor mistui Palatul. Vor fi găsite pe șosea pînze spintecate, fîșii din draperiile interioarelor flamande, iar pisica mică și neagră a *Olympiei* de Manet rătăcind printre ruine.

Ascultă bubuitul surd al unei canonade, urmărind cu privirea un tanc german care urca spre Tuileries.

Își spuse că mai are timp înaintea lui de vreme ce tancul se mai afla acolo. Își spuse că oricum avea timpul să dispară în învălmășeala unei mulțimi pentru care — la drept vorbind — chipul său era cu totul necunoscut. În seara asta poate, după căderea nopții, își va încerca norocul. Se așeză la birou și reciti ceea ce începuse să scrie în ajun pentru a vedea limpede în el însuși, pentru a face bilanțul unor gînduri rătăcitoare.

Se întrebă dacă nu fusese, în definitiv, numai gustul lui pentru scandal care-l împinsese, în 941, la acele vehemente declarații de care s-ar fi putut atît de ușor dispensa, dar care în schimb atîrnau acum atît de greu. Gîndurile lui întîrziară o clipă pe aceste rînduri, cine știe, ultimele poate pe care le va mai scrie vreodată, și nu fu chiar atît de neplăcut surprins de banalitatea lor: *...și în fond singura certitudine care trăiește în mine este acest sentiment al decrepitudinii.*

Dar dacă era așa, de ce în 941, în 942, în 943, nu-și exprimase acest sentiment și numai pe

acesta ? Cine s-ar fi gîndit să-i facă o vină pentru o filozofie căreia unii i-ar fi denunțat poate caracterul înjositor, dar care avea cel puțin meritul de a fi inofensivă ? În loc de asta se angajase în modul cel mai bătător la ochi, cel mai stupid. Fluturase un drapel despre care el știa, mai bine decît oricine, că acoperise în zece ani mai multe crime decît ar fi putut fi concepute în cel mai fantasmagoric delir...

Dar acest drapel se mai unduia încă la capătul străzii Rivoli, iar tancul acela, însemnat cu o cruce neagră, care tocmai trecea adineauri, nu era tancul unor învinși. Cum spusese și Brandt în ajun. Exact așa : „Partida nu este pierdută. E un reflux, dar partida nu e pierdută. Dacă mai putem rezista trei luni, vom fi în măsură să schimbăm complet cursul războiului". Se vorbise despre arme secrete, puse la punct aproape, despre fuzee pe care nici o aviație nu le-ar putea intercepta. Ridicase din umeri, atunci, acum însă, amintirea foarte exactă a acestei conversații îl exalta. Corectă fraza. Ajungeau cîteva cuvinte numai : *...în fond, cînd totul a fost spus, singura certitudine care-mi rămîne este sentimentul că acțiunea umană nu își dobîndește sensul ei decît într-o luptă înverșunată împotriva decrepitudinii lucrurilor.*

Își turnă un pahar de coniac, îl bău dintr-o sorbitură și-i veni cheful de a se duce la plimbare, de a se întîlni cu un prieten. Pe urmă se gîndi că străzile nu erau sigure și că nu cunoștea un singur om despre care ar fi putut spune astăzi cu certitudine că este un prieten. „Iată-mă, ca un leu bătrîn, murmură el, da, ca un leu bătrîn. Imaginea este plată, dar fidelă".

Se întoarse la fereastră. Acum trecea o coloană întreagă de camioane ticsite de trupe care se îndreptau spre Place de la Concorde. „N-ar lua-o pe acolo, dacă ar pleca, îşi spuse el, pe acolo e drumul spre apus".

Îşi spuse că-i un imbecil. Un imbecil care în dimineaţa aceea îşi dorise să moară. Un imbecil care fusese gata să-şi redacteze testamentul. Fiindcă în sfîrşit, despre asta fusese vorba, despre un fel de testament...

Se duse să-şi ia mapa de pe birou şi se tolăni pe divanul cenuşiu. Căldura alcoolului îl cuprindea treptat. Testamentul devenea un articol care urma să apară după ce tragedia din ultimele săptămîni : „frontul din Normandia spart, Parisul ameninţat" nu va mai fi decît amintirea unei vicisitudini a războiului. Şi prin acest articol va intra în istorie. Se va dovedi astfel că în momentele cele mai grele el nu disperase, în timp ce atîţia alţii îşi pregăteau bagajele sau o şi porniseră chiar, o dată cu intendenţa şi serviciile auxiliare, în goană spre est. El va fi omul care a rămas, omul care nu s-a îndoit niciodată de victoria Europei. Puse din nou mîna pe stilou : *Chiar în acel moment,* scrise el, *cînd vedeam în jurul meu toate semnele premergătoare înfrîngerii şi cînd eram ispitit să privesc cu bunăvoinţă la propriul meu dezechilibru, aş fi putut să-mi repet, avînd în faţa ochilor minunata privelişte a cheiurilor Parisului, ceea ce scrisesem atunci cînd devenise evident că războiul în Rusia va fi lung şi greu : Victoria germană merită să fie sperată, dorită, ajutată. Locul nostru este alături de o Germanie care, în mod matematic, trebuie să învingă, care de aici încolo nu mai poate pierde războiul şi al cărei gigantic efort ar fi dealtminteri*

monstruos de nedrept dacă nu ar fi încununat de succesul final.

Aprinse o ţigară şi încercă să-şi golească creierul de gînduri. Dar mişcarea tancurilor şi a coloanelor de autocamioane îl preocupa. În locul canonadei pe care o auzise mai adineauri i se păru că percepe, amestecat cu tic-tacul ceasornicului, un duduit difuz, ca cel al unor coloane de sute de autocamioane pe care şi le închipuia înconjurînd Parisul prin bulevardele exterioare şi îndreptîndu-se spre est.

Aşadar, faptul că văzuse acel camion care cu puţin timp în urmă, se îndreptase spre vest, putea să nu însemne nimic ? Absolut nimic ?

Se ridică şi-l chemă pe fir direct pe Brandt, la biroul lui. Telefonul sună cu desperare în gol. Ori, serviciul lui Brandt era direct legat de Statul-major. Deci, dacă Brandt plecase, Statul-major plecase şi el sau era pe punctul de a pleca ? Încercă să se liniştească, spunîndu-şi că poate Rezistenţa controla centralele automate. Dar această consolare era mai neliniştitoare decît explicaţia cu plecarea serviciilor, pe care o atribuise tăcerii lui Brandt. Dacă Rezistenţa şi începuse să controleze centralele...

Se întinsese din nou pe divan şi stătu un timp, fumînd. „Fără o ţigară toate acestea ar fi de nesuportat". Nu avea chef de nimic altceva decît de fumat. „Totuşi, trebuie să mă gîndesc, îşi spuse, să calculez cu sînge rece : Ce se va întîmpla în cele din urmă ?" Se puse în postura de judecător şi se strădui să judece propriul său proces cu maximum

de asprime. Pînă în anul 1941, nu-şi găsi nici o vină. Nimic care să fi lăsat urme, în orice caz nimic atît de grav încît să facă obiectul unui dosar judiciar. Erau doar obişnuitele atacuri împotriva Angliei şi a bolşevismului. Lasă, să mai treacă numai puţin timp şi ceea ce scrisese el despre Rusia va trage în cumpănă în favoarea lui. Ca şi cele scrise despre prietenia franco-germană şi necesitatea creării Europei. Oare această idee a Europei nu fusese o idee de stînga ? Nu avusese el acest ideal, alături de oameni care astăzi se găseau de cealaltă parte a baricadei şi a căror mărturie o putea invoca ? Gîndul său se întoarse cu douăzeci de ani în urmă, la întîlnirile de la Solberg în cursul cărora făcuse cunoştinţă cu Brandt, e adevărat, dar şi cu alţii care acum se aflau la Londra şi în Algeria. Evocarea acestor zile ale tinereţii, cu cîntecele în jurul focurilor de tabără, îi aduse lacrimi în ochi. La Solberg o cunoscuse pe Lotte. Unui judecător inteligent — dar care putea fi atît de inteligent pentru a înţelege ?!... — numai unui asemenea judecător ar fi fost cu putinţă să i se explice că o ideologie care se formase într-un moment al vieţii lui în care fusese capabil să se şi îndrăgostească... nu putea fi inspirată de cauze josnice : „Da, am să le arăt că această idee a prieteniei franco-germane cu orice preţ, că această viziune a unei Europe unite în mod paşnic am purtat-o în sinea mea, ca Briand, ca atîţia alţii... Fără îndoială, am comis greşala să cred că Hitler era capabil să înfăptuiască acest vis !... M-am înşelat asupra mijloacelor, dar nu asupra ţelului".

În definitiv, toate acestea nu erau grave. Toate acestea puteau fi explicate. Scuzate. Şi nimeni nu putea afirma că avea — cum se spune — mîinile

pătate de sînge din această pricină. Dacă ar putea cîştiga totuşi timpul necesar pentru a lăsa pasiunilor răgazul să se liniştească... Exista însă acel decembrie 1941... Existau cele două articole scrise în decembrie 1941 după hotărîrea nemţilor de a executa ostatecii evrei şi comunişti. Din momentul acela totul devenea mai complicat!

Se ridică brusc şi se duse să ia, din biblioteca închisă cu geamuri, dosarul în care păstra, nu sutele de articole scrise de-a lungul celor patru ani, ci, dintr-un fel de presimţire, numai pe acelea care-l angajaseră fără putinţă de reîntoarcere, pe acelea prin care rupsese toate punţile.

Găsi numaidecît articolul din 15 decembrie şi-l reciti cîntărind fiecare cuvînt. Avea senzaţia că se goleşte de tot sîngele din piept.

Soluţia există totuşi şi tocmai această soluţie a descoperit-o şi a explicat-o începînd din ziua aceea Militärbefehlshaber*-ul din Franţa. Ea consta în a trage toate concluziile logice ale legăturii evidente, indiscutabile, de nenumărate ori dovedite, dintre atentatele care au pustiit zona ocupată, şi elementele comuniste anarhiste şi evreeşti care au vrut dezlănţuirea războiului mondial şi l-au extins. De aci şi suprimarea sancţiunilor ce loveau în ansamblu populaţia şi punerea în aplicare a unor măsuri represive şi implacabile...*

Îşi auzea, una cîte una, bătăile inimii. Articolul următor era şi mai grav: în el denunţa „sensibilii" care-şi clamau indispoziţia lor profundă la gîndul că o sută de evrei sau comunişti vor plăti pentru crimele ordonate de coreligionarii lor de la New York sau Moscova. „Pentru asta, oricare procuror l-ar trimite la spînzurătoare. Şi totul pentru

nişte cuvinte... nişte cuvinte... Dar putea fi tăgăduit efectul acestor cuvinte ? Se putea nega că aceste cuvinte au făcut să curgă sînge ?..." Îşi vorbea sieşi cu o familiaritate ursuză, amară, dar binevoitoare. „Acum, amice, trebuie să plăteşti. Nu pentru că ar fi drept dar pentru că aşa e jocul. Dacă tancurile aflate în împrejurimile Parisului reintră în oraş, dacă situaţia în oraş e de aşa natură încît ele pot reintra, atunci ai cîştigat şi ai avut dreptate să scrii ceea ce ai scris. Dacă dimpotrivă, tancurile merg spre Est, ai pierdut şi în consecinţă devii un ticălos".

Se îndreptă spre fereastră. Cheiurile erau pustii, strălucind în bătaia soarelui. Podul pustiu. Strălucitor şi pustiu. Îi veni ideea să coboare, să treacă rîul, să traverseze Tuileries şi să se ducă pînă-n strada Rivoli ca să se asigure că drapelele Reichului mai erau încă acolo. Dar pustietatea cheiurilor şi a podului îl înspăimînta. Pustietatea acestui pod, pe care timp de cîteva clipe el ar fi fost o umbră neagră, distinctă, o ţintă sigură. Azvîrli pe birou dosarul cu articolele scrise în 941, se aşeză într-un fotoliu şi, cu capul în mîini, rămase o vreme pierdut în visare. Ar fi dorit să i se perinde pe dinaintea ochilor femeile de care-şi amintea, dar îndată trebui să constate că ele nu-i dăduseră nimic decît poate bucuria amestecată cu puţină derută, de fiecare dată cînd fusese părăsit şi, deci, redat libertăţii. Chiar şi Lotte.

Sună telefonul.

— Ah ! spuse el, te crezusem plecat...

— Dar de ce ? întrebă Brandt, adu-ţi aminte de ceea ce ţi-am spus ieri seară...

— Nu se văd nici un fel de trupe... Străzile sînt pustii...

— Ei tocmai acum pregătesc nişte concentrări, spuse Brandt.

Nu spunea „noi" ci „ei" de parcă el, Brandt, n-ar fi avut nici un amestec... Sau, mai degrabă poate, pentru că se gîndea că telefonul nu mai era sigur ?...

— Au trecut nişte tancuri, dar nu se poate şti în ce direcţie se vor îndrepta în cele din urmă.

— Sînt fluctuaţii, spuse Brandt. Dar asta nu schimbă nimic...

— În ce privinţă ?

— Nu schimbă nimic din ce-ţi spuneam aseară.

— Nu ne-am putea vedea ?

— E greu... În nici un caz astăzi.

— Dar mîine ?

— Mîine da.

— Crezi că va mai fi încă... încă posibil... ?

— Cu siguranţă, răspunse Brandt. Ar trebui să le spui amicilor dumitale că sînt nişte otrepe. De azi de dimineaţă nu fac decît să distribuie permise la zeci dintre confraţii dumitale din Corporaţie ! Rareori mi-a mai fost dat să văd o asemenea frică ! Nişte indivizi care în urmă cu opt zile n-ar fi vrut decît să se ghiftuiască, ei şi numai ei, cu de toate ! După ce va trece furtuna va trebui să ne revizuim unele păreri...

— Trebuie să te pui în situaţia unora...

— Dar dumneata totuşi ai rămas, replică Brandt şi cu toate acestea dacă... în fine... dacă lucrurile iau o întorsătură proastă, o să ai dreptul s-o faci... Asta o să ai dreptul...

— Dar ce-mi spuneai ieri seară ?...

— Da, răspunse Brandt, în general da. Dar Parisul, mă înţelegi, nu reprezintă în cele din urmă

decît o parte dintr-un întreg. S-ar putea admite că, în mod temporar, Parisul...

— Ah, da ? Crezi că Parisul ar putea fi... temporar...

— Temporar, da. Ce făceai ?

— Lucram. Scriam tocmai un articol...

— Un articol ?

— Da, un articol pentru ziua reapariției.

— Foarte bine, spuse Brandt. E foarte bine ! Cînd mă gîndesc la cei care sînt acum în drum spre Saint-Dié... O să ne socotim noi, fii fără grijă...

— Otto, vorbi el, spune-mi — vocea îi tremura ușor și el nu reușea să-i oprească tremurul — Otto, spune-mi, te rog, e o întrebare stupidă : nu știi, mai sînt încă steagurile la Meurice și la Ministerul Marinei ?

— Nu știu, răspunse Brandt, presupun că da... Ce întrebare !

— Găsești că e o întrebare stupidă ?

— Nu... În fine... știi bine că drapelele rămîn pînă-n ultima clipă...

— Da, într-adevăr, spuse el, evident... Rămîn pînă-n ultima clipă.

Era evident, perfect evident. Dacă drapelul n-ar mai fi fost acolo, n-ar mai fi fost nici Brandt acolo. Și cum Brandt era, asta însemna că mai era și marele Stat-major, bine înțeles și serviciile, ca acela al lui Brandt, care nu erau de loc necesare pentru conducerea operațiunilor. Așadar...

— Te chem mîine dimineața, făgădui Brandt. Rezervă-ți seara pentru o rață gătită cu portocale.

— Crezi ?

— Absolut, răspunse Brandt. În tot cazul, cred în rață. Portocalele poate că va trebui să ni le închipuim...

— Ah, spuse el, e reconfortantă buna dumitale dispoziție.

— Pe mîine, încheie Brandt.

— Pe mîine.

Brandt n-ar fi rămas într-o cursă de șoareci, n-ar fi rămas la Paris... Dacă Brandt nu plecase încă, însemna că nimic nu era încă pierdut. În tot cazul nimic nu era încă pierdut pînă mîine. Deci pînă mîine trebuie să joace și să cîștige... Îi veni ideea să-i arate, a doua zi, lui Brandt, articolul despre care îi vorbise, articolul scris de omul - care - a - rezistat - loviturii — articolul scris de omul - care - nu - și-a - pierdut - niciodată - încrederea - în - armatele - Reichului.

Se așeză la birou și îndepărtă cu mîna carnetul pe care cu o noapte înainte încercase, pînă la primele licăriri ale zorilor, „să facă bilanțul". Dar nu de asta avea nevoie! „Simt nevoia să-i scuip în față"! Găsise un titlu pentru articolul său. Îl și vedea desfășurat pe toată lățimea paginei „Bășica dezumflată"... Nu, era vulgar „Drumul spre Saint-Dié"... Era prea ermetic. Trebuia ceva care să urle, ceva popular... „Zdreanță!" așa, cu un semn de exclamație, cum i-ai striga într-o cîrciumă unuia care nu are curajul să se bată cu tine.

Scrise, dintr-un condei, aproape douăzeci de rînduri, spunîndu-și că de multă vreme n-a mai atacat cu atîta plăcere. Îi era de ajuns să-și închipuie mutrele acelor indivizi, confrații săi... Toate poveștile murdare, toate combinațiile la care participase el însuși, dar care îi lăsaseră un gust amar, îi reve-

neau în minte, alimentîndu-i disprețul pentru ceea ce era de fapt propria sa cauză. Politica de colaborare fusese trădată de o clică, lipsită de ideal, a cărei preocupare principală era să cineze la *Tour d'Argent*... Iată adevărul!

Nu. Nu asta trebuia să scrie. I-ar fi prea ușor lui Luchaire să-i răspundă că cinase acolo destul de des împreună cu el și că ar face mai bine să tacă...

Poate că într-adevăr era mai bine să tacă? Poate că era mai bine să nu adauge o nouă piesă la procesul său. Căci în fine... Brandt, el avea siguranța omului apărat de uniforma sa! Brandt nu era un trădător, din punct de vedere legal. Deodată îi veni gîndul că Brandt plecase după ce-l înfundase, după ce îi dăduse, din sadism, false speranțe... Din sadism sau poate că, prevăzînd tot ce e mai rău, dorea dispariția colaboratorilor săi francezi?

Puse jos stiloul și respiră greu. Se ridică, se duse la fereastră și o închise. Aerul era cald. De multă vreme nu mai fusese un august ca acesta. Cald, pustiu și orbitor. Auzi un scîrțîit de frîne și se aplecă tocmai bine ca să vadă un automobil negru trecînd ca un uragan pe cheiul dinspre partea lui. De fiecare parte a mașinii stătea lungit pe aripă, cîte un individ, iar unul dintre ei flutura drapelul tricolor.

Închise fereastra și făcu cîțiva pași spre divan. Avea senzația că umblă printr-o ceață rece.

Se întinse și stătu o clipă cu ochii pironiți în tavan. Frica îi acoperea fruntea de sudoare.

Hotărî să moară și se simți aproape ușurat, constatînd că ideea unei morți voite nu îi era insuportabilă. Își spuse că ea se conjuga fără îndoială cu

dorința adîncă pe care o avusese întotdeauna de a se izola de restul oamenilor, de a se separa de mulțime. Numai moartea i-ar putea da această însingurare desăvîrșită, care fusese visul lui cel mai scump. Ea, moartea, va verifica total ceea ce constituise singura lui convingere: convingerea că agitația oamenilor era o vanitate demnă de dispreț, un soi de fugă zadarnică în fața neantului, cînd, dimpotrivă, trebuia să mergi în întîmpinarea neantului, să-l alegi și să te arunci în el. În acest fel să afirmi singura libertate pe care o au oamenii de a-și alege destinul...

Își vorbea încet: „dar, nu ziua, nu pe lumina asta..." Se hotărî să aștepte noaptea.

Mai avea deci trei ore în fața sa.

Începu să umble prin apartament, cercetîndu-l ca și cum ar fi parcurs sălile unui muzeu, vorbindu-și sieși de parcă ar fi fost propriul său ghid. Ajuns în bucătărie, deschise, fără să se mai gîndească, robinetul de gaz. Dar nu era gaz.

Își zise: „Ah! e adevărat!" Pe urmă îl cuprinse panica la gîndul că va trebui să găsească o altă modalitate și că orice altă modalitate îl va păta, inevitabil, cu sînge. Își dorise o moarte curată. Cu revolverul ar putea greși ținta și ar putea rămîne să zacă ore întregi, horcăind singur, într-un lac de sînge...

În fața oglinzii de baie, își luă capul între mîini și se jucă, deformîndu-și trăsăturile: umfla cînd o falcă, cînd cealaltă, scoțînd limba. Apoi își spălă obrazul, se șterse, aprinse o țigară, se întoarse în birou și formă numărul Verii. De ce n-ar mai face o dată dragoste? Pentru ultima oară...

Telefonul sună în gol. Îl lăsă să sune de vreo zece ori, pe urmă îl închise încet. Era pentru ultima oară că o chema pe Vera. Niciodată nu o va mai chema.

Ar fi vrut să simtă o durere vie la aceste gînduri, dar își dădu seama că toate lucrurile acestea se și aflau de partea cealaltă a vieții. De fapt, își zise, n-am iubit-o niciodată, nici pe ea, nici pe celelalte. Numai pentru a-mi potoli neliniștea... Ea sau o alta... La ce bun să te zbați ? Dar la ce bun ? Esențialul era ca ei să nu pună mîna pe el viu. Să nu le ofere plăcerea de a-i vîrî sub nas articolele în care ceruse, „moartea inocenților", precum vor spune ei. Nevinovați, poate, dar acesta era jocul. Cine este nevinovat ? Oare nevinovații aceștia nu doriseră moartea lui ? Oare nevinovații ăștia, dacă l-ar avea acum în mînă, nu l-ar pune la zid ? Oare indivizii aceia, care trecuseră în mașina neagră, n-ar fi urcat și nu l-ar fi omorît chiar aici, pe loc, dacă ar fi știut cine e ? Își aminti că scrisese *„Trebuie puși la zid"* ! Ce prostie ! Ce prostii ! Ca și cum n-ar fi putut face și el ca atîția alții ! Să scrie despre modă, despre șicul franțuzoaicelor care în pofida restricțiilor continuau să fie bine îmbrăcate, despre dragoste și chiar despre Europa, la urma urmei : dar generalități, filozofări.

Un soi de furie îl făcea să-și spună :

„Am fost consecvent cu mine însumi. Am spus pînă la capăt ceea ce aceste larve n-au îndrăznit să o spună decît din vîrful buzelor. Și acum, trebuie să plătesc pentru lașitatea lor, pentru milioanele de colaboraționiști prin fapte și prin consimțire, care la ora asta se pregătesc să coasă în bucătărie drapele cu crucea Lorrainei sau, și mai probabil, își pun servitoarele să le coasă.

Mai bău încă un pahar mare de coniac, pe urmă un altul, pentru a nu mai lăsa nimic în sticlă şi se uită la ceas. Se apropia seara. Îşi şterse fruntea de sudoare. „Numai de ar exista judecători, se gîndea, numai dacă aş cîştiga puţin timp, atunci aş putea să mă apăr. Le-aş putea spune... La urma urmei n-am omorît pe nimeni cu mîinile mele. Cuvintele sînt cuvinte. Şi pentru mine n-au fost decît nişte cuvinte... Larmă pentru muzica aceasta care trebuia cîntată. Şi atunci ?..." Începu să vorbească cu voce tare, fără jenă, alegîndu-şi cuvintele ca pentru o pledoarie : „Am să le spun purul adevăr... nu reneg nici unul dintre aceste articole care mi se pun în sarcină, ţin numai să precizez că ele n-au reflectat decît foarte rar gîndurile mele adevărate şi complete. Le-am scris ca să-i dau lui Otto Brandt această partitură care-i lipsea în claviatura din trombon la operă, în faţa unei săli pline de nemţi ? Am fost un actor, domnilor, în această comedie necesară. N-am avut nici un fel de scrupule să scriu articole colaboraţioniste fiindcă eram sigur că aceste articole nu exercitau nici o influenţă asupra opiniei publice... Şi, după cum era de importanţă capitală pentru Franţa ca generalul De Gaulle şi colaboratorii săi să mizeze pe eventuala victorie a Angliei, tot astfel nu era mai puţin important ca alţi francezi să mizeze asupra Germaniei, în cazul unei victorii a acesteia din urmă. Una dintre cele două grupe trebuia să mizeze în mod fatal pe o mîrţoagă, iar eu doream ca această mîrţoagă să fie cea pe care am pontat eu. Da, doream aceasta. Am dorit-o cu toată fiinţa mea. Am dorit să pierd".

Oftă din adînc. Alcoolul băut pe inima goală îi făcuse greaţă. Ah, s-a isprăvit cu capul meu ! spuse

el, tot cu voce tare. Începu să rîdă: „Ah, nu-mi mai stă capul pe umeri... Te înăbuşi aici". Reveni la fereastră şi o deschise. Afară totul era pustiu, liniştit şi orbitor.

Absenţa oamenilor dădea lucrurilor o încremenire de eternitate. Poate că moartea nu era necesară? Îşi făcu mustrări, dar cu jumătate de glas: „Eşti nebun, nebun! Pentru că ai văzut patru indivizi într-o maşină, care cu siguranţă că au şi fost înhăţaţi la primul colţ de stradă, de o patrulă, te-a apucat frica."

Un huruit înfundat şi un zgomot ca de lanţuri tîrîte pe un pavaj de piatră îl făcură să tresară din nou. Se reîntoarse la fereastră, se aplecă şi văzu, clar, destul de departe, pe Pont-Neuf, masa enormă a unui tanc *Tigre* care căuta o pradă. Îi venea să strige de bucurie, să aplaude. Îi era ruşine că-i fusese frică. Dar, slavă domnului, nimeni nu aflase nimic... Împinse fereastra, se întinse pe divan şi închise ochii...

În definitiv, se poate întoarce în favoarea lui chiar faptul că a rămas la Paris, în clipele de mare primejdie. Le voi spune: ...Şi îşi imagină ce le va spune — ceea ce le va azvîrli în faţă fără ca ei să mai poată replica. „Furtuna ameninţa, voi aţi fugit, v-aţi împrăştiat pe drumurile exilului, tîrînd după voi femeile şi droaia de copii. V-aţi îndoit de armatele germane. V-aţi îndoit de cauza sfîntă a Europei. În timp ce aici, în oraşul în care pleava se şi credea stăpînă, în oraşul în care se ridicau stîlpii pentru execuţia noastră, noi am vegheat în jurul drapelului Occidentului. Noi, noi ne-am amintit, de cuvintele jurămîntului nostru, cînd spuneam, în timp ce frontul din Nor-

mandia părea că cedează : noi ne-am ales tabăra din care facem parte şi o proclamăm răspicat. Pretutindeni, prin toate mijloacele, vom ajuta Germania : ea apără Occidentul, cu lumina, cu cultura şi tradiţiile lui. Sîntem de partea ei. N-am fost niciodată oportunişti. Mai ales în timpul marilor uragane, e bine să simţi că rămîi impasibil în faţa furtunii, nepăsător în faţa vînturilor potrivnice !“ Cuvintele i se împrăştiau prin creier, unde somnul oboselii şi al alcoolului închideau una cîte una ecluzele. Avu impresia că dormise foarte mult timp, cînd o spaimă subită îl trezi din somn, inima începînd să bată puternic în pieptul său secătuit : oameni înarmaţi se aflau în faţa uşii şi îi ordonau să-i urmeze. O sudoare de gheaţă îi acoperi fruntea. Dar nu era adevărat. Nu era nimic.

Reîncepu să-şi vorbească cu voce tare pentru a scăpa de apăsarea tăcerii şi a singurătăţii : „Dar mă smintesc aici, dar te smintești aici. Agaţă-te de acest fapt limpede şi precis : Brandt e aici, Brandt a rămas, Brandt ştie exact ce se întîmplă, Brandt nu trebuie să se uite pe fereastră ca să ştie ce are de făcut, Brandt ţi-a spus : *Pe mîine seară! Vom mînca raţă cu portocale...* Lui Brandt îi mai arde şi de glume.

Îşi spuse : „Sînt un laş, sînt mai rău decît ceilalţi, decît cei care în clipa asta gonesc în trap pe şoseaua Saint-Dié, cu casele lor de bani şi cu arhivele... Ei au fugit, dar eu, eu n-am nici măcar curajul ăsta. Am rămas ca o vită care se întinde pe jos şi aşteaptă moartea. Dar moartea nici măcar ea nu mă vrea. Nu există nici o raţiune pen-

tru a muri... Nici una, mă auzi ? Nici una. Acum, ridică-te, Lazăre, şi umblă..."

Se ridică şi începu să meargă în lung şi în lat, de la birou la divan, reluînd pentru a zecea oară, acelaşi raţionament : „Să presupunem tot ce-i mai rău. Nişte articole, da, de acord. Dar putea dovedi că nu credea un cuvînt din ele. Putea dovedi că fusese necesar să le scrie pentru a se menţine într-un post, de unde putea ajuta pe alţii. Dar, pe cine, spre exemplu ?"

Îşi aminti că soţia unui medic evreu, care-i îngrijise familia, îi scrisese cînd soţul ei fusese arestat. Da, îşi aducea bine aminte, primise o scrisoare de la ea. Dar ce-i răspunsese ? O frază rătăcea prin mintea lui. Era în timpul arestărilor în masă de la Drancy ; îi scrisese cam aşa ceva : „Ne vom lăsa oare înduioşaţi de soarta unor oameni care, în definitiv, nu sînt trimişi decît acolo unde le e locul ?" Asta îi scrisese. Era incontestabil că aşa îi scrisese. Dar putea el oare să ştie atunci ? Ştia el ce li se pregătea acelor oameni ? Da, o ştiai, adu-ţi aminte, o ştiai. Adu-ţi aminte de o seară de vară, ca aceasta, la Beaulieu. Eraţi acolo, Brandt, tu şi un tip de pe strada Lille. Individul de pe strada Lille povestea că asistase, la Ambasadă, la o conferinţă rezervată presei germane în timpul căreia cineva întrebase ce o să se facă cu evreii ridicaţi. Individul de la S.D. [1] glumise „Există două categorii, spusese el, fetele frumoase şi restul. Restul..." Restul îl mătură cu un gest al mîinii. „Cu fetele frumoase o să petreacă soldaţii noştri". Tipul de pe strada Lille povestise chiar după aceea că cineva întrebase

[1] *Sicherheitsdienst* Siguranţa germană (în limba germană) (n.r.).

dacă asta nu era în contradicție cu legile maculării rasei și că toată lumea făcuse mare haz. El întorsese capul în timpul cît individul de pe strada Lille relatase întîmplarea. Dar totuși după aceea își scrisese articolul. După. Și nu înainte. Și tocmai în scopul de a înșela oamenii. Pentru că totuși... Oamenii trebuiau înșelați. Nu era de datoria lui să-i înșele ? Da, iată un argument, iată o apărare bună. Va spune că a scris ceea ce a scris pentru a liniști oamenii, pentru că oricum, nu se putea face nimic spre a împiedica aceste arestări în masă și nici nu se putea spune nimic împotrivă și atunci, nu era mai bine să le dea familiilor în cauză iluzia că totul nu era chiar atît de groaznic ? Așadar, acționase astfel din spirit umanitar. Da, putea părea bizar, dar era din umanitate. Și de altfel tot ce făcuse, făcuse tot din spirit umanitar. Din ură pentru război.

Totul începuse în luminișurile de la Solberg, erau douăzeci de ani de atunci, ascultînd cîntecele în jurul focului de tabără și ținînd-o de mînă pe Lotte. Mîngîindu-i plăcutele ei coapse.

Cîteva clipe încercă să-și adune amintirile din timpul acela petrecut la Solberg și pe nesimțite gîndul sinuciderii îl părăsi în vreme ce regăsea mirosul de rășină al scîndurilor din căsuța în stil elvețian, odată cu gustul laptelui călduț și al pîinii negre. Noaptea aceasta va fi așadar o noapte aproape ca toate celelalte. Poate că va ieși și se va plimba pe străzile pustii după stingere, la ora cînd nu întîlnești decît oameni cu *ausweis* ca el... Se va duce pînă la Myosotis și poate că la Myosotis va putea găsi pe cineva. Nu una din fetele stabilimentului... O altă fată, venită acolo din întîm-

plare, şi pe care o va aduce la el pentru o noapte. Se va trezi dimineaţa lîngă ea. Se va trezi cu puţin înaintea ei, se va uita la ea cum doarme, îi va privi chipul de tîrfă, de pe care sărutările au şters orice urmă a fardului ; obrazul ei de fată, pe care l-a avut, cu doi ani în urmă poate, în satul ei din Finistère...

Dar pentru asta trebuia să fie liniştit. Nu poţi face dragoste, cu moartea în spate. Nu avea chef să facă dragoste pentru ultima dată, ci încă o dată. În timp ce-şi lega cravata, îşi repeta : „Brandt ştie ce spune. Nu-i în interesul lui să-mi spună palavre... Ştie el ce spune..."

Coboară scările într-o linişte ca de basm. Loja portarului era goală. Căldura se mai potolise. Dinspre Sena urca o răcoare uşoară. Se simţi bine. Pustiul nesfîrşit al străzilor şi al podului îl liniştea. Constată că mai multe posturi de mitralieră, făcute din saci cu nisip, fuseseră abandonate sau poate nu fuseseră niciodată ocupate. Dacă ar fi existat o ameninţare gravă, gîndi el, ar fi fost postată aici o mitralieră pentru a ţine podul sub tir. Oricum, dacă lucrurile trebuiau să meargă mai rău pentru o bucată de vreme încă, nu va începe de aici. Şi mai sus, spre Place de la Concorde, spre Maurice, era ultimul loc unde s-ar fi putut întîmpla ceva. Acolo totul era în ordine.

Îşi aminti de ceea ce spusese Brandt : „Drapelele rămîn pînă-n ultima clipă". Greşise cînd îi pusese această întrebare lui Brandt. Era o întrebare stupidă. Brandt de sigur trebuie să fi gîndit că el se îndoia de victorie.

Porni pe pod, şi-l traversă ca în vis, fără să se uite la pancarta care interzicea mersul mai departe. Într-adevăr, nu vedea nici podul, nici rîul

care reflecta razele soarelui în asfinţit. Îşi închipui ce va vedea, după ce va trece de grădinile de la Tuileries : lungul şir de arcade şi la capăt, atîrnate ca de cupola unei catedrale, fremătînd în briza serii, stindardele de război ale Reichului, stindardele roşii cu crucea încîrligată şi cel al Marinei de Război.

Traversă grădinile cu siguranţa invulnerabilă a unui somnambul. Ajuns la răscruce, în faţa statuii Ioanei d'Arc, se opri. Stindardele erau toate acolo, fluturînd paralel, ca nişte vechi prapuri pe cupola unei catedrale, întocmai cum îşi închipuise. Aşa cum îşi dorise.

Soldatul Ernest Schmuckel de la Secţiunea de *Sicherung-regiment,* stătea culcat pe burtă, pe acoperişul hotelului Regine şi ţinea în bătaia armei porţiunea din strada Rivoli, cuprinsă între strada Pyramides şi strada Louvre ; de cîteva ore gîtul îi era uscat de spaimă. Liniştea îl strivea. De aceea ochi cu atenţie silueta civilului, care rezemat de bariera albă, părea că se uită spre Marele Stat-major şi spre Marina de Război.

Zgomotul detunăturii împrăştie în zbor şi puţinii porumbei de la Tuileries care izbutiseră să scape din laţurile viclene ce li se întindeau. Civilul se îndoi din genunchi, clătinîndu-se o clipă, apoi se prăbuşi cu capul zdrobit, ducînd cu el certitudinea victoriei Reichului.

S-A SFÎRŞIT CU ITALIA !...

Autocarul se apropia de Roma.

„Doamnelor, domnilor, spuse ghidul stînd aşezat lîngă şofer, aplecat parcă confidenţial asupra microfonului, străbatem în momentul de faţă ceea ce se numeşte cîmpia romană. În curînd veţi putea vedea cele şapte coline ale oraşului etern. Ne aflăm într-una din regiunile lumii care a fost cîntată de cei mai mari poeţi şi care a servit drept subiect unor tablouri celebre. Fertilă pînă la sfîrşitul imperiului roman, «campagna» prezintă astăzi un aspect dezolant în care constă şi măreţia ei".

Iat-o aşadar, se gîndea Armand, această cîmpie romană pe care Chateaubriand vărsa lacrimi ; pe care Goethe... pe care Stendhal, şi atîţia alţii, şi atîtea fraze şi atîtea cuvinte...

— Îl ai pe Stendhal ?

— Da, dragul meu, răspunse tînăra soţie cu care Armand plecase în călătorie de nuntă.

Laura era, ca şi el, licenţiată în litere şi prin urmare, sperau într-o existenţă liniştită, se gîndeau că vor fi fericiţi.

Armand deschise volumul *Pagini din Italia*, ediţia Martineau, la pag. 232 şi citi cu voce joasă, emoţionat de sunetul propriului său glas : *La trei sau patru leghe de Roma începi să remarci această singurătate perfectă, această sublimă dezolare*

despre care au vorbit atîția călători. Dacă vreodată, un mare împărat, ca Napoleon, ar reuși să redea agriculturii Agro Romano, *Roma ar pierde trei sferturi din frumusețea ei. Parcurg peisaje admirabile, adică triste, liniștite, mărețe și care mișcă adînc sufletul...*

— Draga mea, ce-i cu tine ?

— N-am nimic, spuse ea. Căldura. O să treacă...

Dar nu trecea. A fost nevoit să oprească autocarul. Chipul Laurei devenise verde. Armand îi sprijini capul, fruntea, pe care apăruseră broboane reci de sudoare, ținînd-o aplecată deasupra unuia dintre acele șanțuri ce fuseseră martore la trecerea legiunilor romane, și care îl văzuseră chiar pe Stendhal, în persoană, murind de plictiseală, pe cînd părăsea Civitavecchia, aceeași Civitavecchia ce se zărea acum irumpînd în lumina albă, reflectată în metalul rezervorului de benzină.

— Mi-e mai bine, spuse ea, mă simt mai bine. Nu-ți face griji din pricina mea... O să urc din nou în mașină și am să stau cu ochii închiși. Voi încerca să dorm puțin.

— Dar n-ai să vezi peisagiul... spuse Armand.

— Nu face nimica, ai să mi-l descrii tu. Îl voi vedea cu ochii tăi...

Armand fu mișcat pînă la lacrimi. Laura nu era frumoasă dar exista între ei o mare comuniune intelectuală. Și apoi... aveau înaintea lor toată viața.

Se urcară din nou în autocar. Ea se ghemui lîngă umărul lui. El îi acoperi cu palma ochii. Ea spuse : „descrie-mi !"

Armand vedea niște coline pleșuvite, deasupra cărora se înălțau, ici, colo, imense panouri colo-

rate, decupate din lemn, care cereau imperios automobiliştilor să consume aperitivul Branca şi uleiul de maşină Esso.

„Dar poate că la urma urmei, se gîndi Armand, poate că lui Stendhal i-ar fi plăcut să întîlnească, în această perfectă singurătate şi sublimă dezolare, reclama ţesăturilor C..."

Era vorba de nişte buchete de trandafiri roşii, din metal, de douăzeci de ori mai mari decît mărimea lor naturală, înfipţi pe stîlpi, dispuşi la distanţe egale, de-a lungul drumului.

— Ştii, draga mea, e foarte frumos, spuse el. Dar este foarte greu de descris, tocmai fiindcă e foarte frumos. De fapt nu ai ce vedea, nu există nimic şi, de fapt, ce-i frumos aici e numai datorită amintirilor pe care le evocă. Dar mă întreb ce trebuie să gîndească oamenii care n-au făcut studii clasice ? Pe mine, mă face să mă gîndesc la *De viris* şi bineînţeles la gramatica lui Crouzet. Ghidul ne-a spus că vom intra în Roma, prin Poarta Poporului care a fost construită de Michel Angelo. Îmi amintesc tocmai cum povesteşte Stendhal că şi el a intrat în Roma tot prin Poarta Poporului, dar vameşii l-au făcut să aştepte, cu şicanele lor administrative. Este extraordinar cum un detaliu poate strica totul. Eşti Stendhal, ajungi la Roma cu gîndul să-ţi găseşti o amantă... în loc de asta, te pomeneşti luîndu-te la harţă cu nişte zbiri care te lasă să aştepţi ca un prost, în praf !

— Şi tu, spuse ea, tu vii la Roma cu sărăcuţa de nevestica ta, iar ei i se face rău în autocar şi-ţi strică ţie toată dispoziţia... Este foarte adevărat că un amănunt poate strica totul...

— Nu fi prostuță, spuse Armand. Eu nu sînt Stendhal. Iată colinele! Cele șapte coline. Sînt încoronate de pini cu coroanele ca niște umbrele.

Cu o mînă, Armand răsfoiește pe Stendhal și găsește fraza despre pinii-umbrele, în timp ce cu mîna cealaltă mîngîie fruntea umedă a Laurei: *Triștii pini încununează de jur împrejur colinele orașului etern.*

— Ciudat, observă el, cît îți poate da de gîndit o simplă frază. Eu unul aș fi spus: „Iată cele șapte coline încununate de pini-umbrele..." pe cînd „pinii triști..." și „orașul etern" schimbă totul.

— E mai bine așa, spuse Laura.

Forfota străzilor îi încînta. Patina aurită a monumentelor îi făcu să uite ceea ce fusese penibil în partea ultimă a călătoriei. Agenția *Universal* le reținuse o cameră, așa-zisă „matrimonială", cu un singur pat mare, într-un hotel care domina orașul în vîrful unei coline al cărei nume, Aventin, era atît de plin de prestigiu în ochii lor încît abia le veni să creadă că pot exista acolo cafenele și negustori de cărți poștale.

Nu-și închipuiseră nicodată Aventin-ul altfel decît o scenă a unui teatru pentru o veșnică reprezentare a marilor pasiuni, pentru o tragedie jucată cu măști. Fură mirați să întîlnească acolo chipuri asemănătoare cu ale lor.

Armand se uită la Laura în timp ce ea își aranja fleacurile în dulapul camerei matrimoniale. Tînăra femeie se închise cu zăvorul în camera de baie, ca și cum ar fi trebuit să se apere de cineva. Armand se întinse pe pat și ascultă cîntecul păsărelelor, care forfoteau în frunzișul pinilor, amestecat cu zgomotul unor covoare bă-

tute pe o terasă. Își închipui niște culori strălucitoare, culorile luxului și ale desfătării. Cînd Laura reapăru, suferi, constatînd, deși știa foarte bine acest lucru, că ea nu era decît o mînă de femeie, destul de drăguță, dar prea grasă și care își și pierduse strălucirea. Dar de ce să se gîndească la ce va fi în viitor ?...

— Ei bine ! spuse el, mergem să mîncăm, draga mea... Da ?

Ea răspunse : Da, desigur. Dar nu asta așteptase. Nu știa nici ea ce așteptase, dar în nici un caz asta.

Își aranjă niște fleacuri în poșeta albă pe care el i-o cumpărase la Bordighera, îndată după trecerea frontierei, cînd amîndoi fuseseră fericiți să-și poată repeta că se aflau în Italia și cînd se înveseliseră văzînd cîrnați și brînză în formă de cîrnat și sticlele de Chianti, care stăteau în prăvălii, suspendate cu gura în sus și cu fundul apărat de o împletitură de paie. Găsi două cărți poștale cumpărate la Camposanto din Pisa, după ce admiraseră Turnul înclinat. Le priviră împreună. Înfățișau diavolul cu coarne, păros, plin de bube, în armură de fier, frămîntînd — prizoniere ale brațelor sale de caracatiță — cîteva trupuri goale ce stăteau în patru labe, arătîndu-și dosul, călărite de niște demoni mai mici care-i mînau, după bunul lor plac, în mijlocul chinurilor.

— E fantastic, exclamă Laura.

— Ah, spuse Armand, nu e tocmai imaginea pe care ți-o faci despre Italia, imaginea fericirii... Sînt sigur că în țara asta oamenii nu pot crede cu adevărat în diavol...

O luă în brațe.

— Te iubesc, şopti el.
— Da ? întrebă ea. Mă iubeşti ? Eşti sigur ?
— Da, răspunse el. Te iubesc.
— Nu, dragul meu, nu-mi place lumina asta.
— Să mergem să ne plimbăm, să mergem la masă, propuse el.

Se duseră mai întîi să ia un aperitiv, o băutură cu gust amar, pe terasa unei cafenele de pe Via Vittorio Venetto. Era o cafenea de tipul acelora aflate la malul mării, estivală, albastră, albă, verde pe fondul ocru al caselor. Armand urmărea cu ochii femeile tinere care treceau, aproape toate foarte frumoase, majoritatea înnegrite de soare, dar unele foarte palide, aproape albe, conservate în umbra apartamentelor pardosite cu dale din marmoră roză. Îşi purtau sînii foarte urcaţi.

— Frumoase sînt fetele în ţara asta, spuse el...
— Nu ştiu, nu-mi dau seama...
— Ba da, stărui Armand, e incontestabil. Fac parte din peisagiu. Sînt parcă anume făcute pentru străzile astea...

Laura schiţă un surîs incert.

— Şi eu, spuse ea, eu nu sînt făcută pentru ţara asta ?

Armand o cuprinse uşor pe după umeri.

— Tu, spuse el, tu... pe tine te iubesc...

Observă, în clipa aceea, că pe nara ei stîngă, a apărut semnul unui mic furuncul în dezvoltare şi se simţi, deodată, inexplicabil pătruns de sentimentul datoriei.

Cumpărară într-un chioşc, cu două sute de lire, o carte de bucate, abundent ilustrată, fiindcă Laura hotărîse, că după întoarcerea lor, cînd vor fi instalaţi, să-şi facă o plăcere din a pregăti

pentru ei amîndoi, cîteva mici specialități italienești, deși nu prea avea talent pentru bucătărie. Cum spunea ea însăși, „va fi o foarte proastă gospodină". Dar Armand răspundea: „Ce importanță au toate astea? Te iubesc."

Descoperiră o cursă de autobuze pentru munții Albini și vrură să se ducă să prînzească pe malul lacului Nemi, acolo unde în antichitate aveau loc lupte navale. Laura cunoștea o grămadă de lucruri despre spectacolul pe care-l ofereau aceste lupte navale, dar era prea tîrziu și întoarcerea nu era asigurată.

În cele din urmă, luară un taxi pînă la Trastevere.

Își amintiră de rolul pe care-l jucase acest cartier odinioară, pe cînd adăpostea o plebe tumultoasă. Aici era locul unde se pregăteau comploturile. De aici țîșneau, agitînd armele și steagurile, bandele sălbatice care urcau să ia cu asalt castelul Sant-Angelo.

Noaptea căzuse și, mai mult decît atît, avură parte și de lună.

Cinară într-o curte interioară plantată cu portocali scunzi, al căror frunziș era străpuns de becuri electrice roșii.

Se extaziară în fața albului imaculat ale fețelor de masă și al pîinilor atît de albe.

Un muzicant umbla de la masă la masă, cîntînd din gură, și acompaniindu-se la acordeon, niște cîntece care semănau cu acelea andaluze. Laura afirmă că era probabil vorba de o moștenire rămasă de pe vremea dominației spaniole, o moștenire a casei Borgia. Începură să discute despre Renașterea italiană, despre pasiunile fără frîu

din acel timp, despre acel gust pentru viața pătimașă și descreierată la niște oameni care erau, în același timp, nu profesori de colegiu, dar artiști, politicieni, soldați.

— Ce îndrăzneală! Ce vîrtej! spuse Armand, dar cu toate astea, uite, dacă iei de exemplu viața lui Machiavelli, a fost o viață tristă și ratată. Și cine a fost la urma urmei acest Machiavelli? Tatăl unei familii numeroase care n-a avut decît necazuri, un sub-șef de birou al municipalității din Florența care abea dacă reușea s-o scoată la capăt!

— E adevărat, zise Laura, și probabil că mulți dintre oamenii cărora le atribuim o viață extraordinară au avut dureri de picioare sau o nevastă nu tocmai frumoasă și, probabil, cele mai penibile plictiseli pentru plata chiriei. Pentru că, la urma urmei, chiria trebuia plătită în toate epocile. Machiavelli își plătea chiria. Cezar Borgia e de presupus că nu, dar el e cu totul alt caz.

Armand rîse. Era fericit să constate că Laura se arăta amuzantă și întotdeauna plină de idei. O bătu drăgăstos pe mîna stîngă.

— Nu atinge te rog bubița, strigă el. E drăguță, dar ai s-o infectezi.

Încetară să mai vorbească despre Renaștere. Se lăsă cîteva clipe o tăcere, apoi, pe neașteptate ea spuse că i-ar fi plăcut să vadă Via Appia sub clar de lună. Chelnerul, care vorbea foarte bine franțuzește — lucrase la Paris — le spuse că, bineînțeles, ar fi mai comod drumul cu o mașină personală, dar puteau lua totuși troleibusul pînă la Poartă, iar de acolo se putea merge pe jos. Ar fi o plimbare foarte frumoasă pentru îndrăgostiți, mai cu seamă pe o noapte cu lună.

Mai stătură o vreme să bea vinul alb — Châteaux Romains — cu bucăţele de gheaţă, din pahare mici, verzi, de sticlă groasă, şi care semănau cu acelea colorate în care se ard feştile la picioarele madonelor. Acordeonistul cînta acum arii napolitane. În faţa lor, la o masă, se afla o singură femeie şi patru bărbaţi. Aflară de la chelner că era o actriţă foarte cunoscută, dar ei nu o ştiau. Avea un chip cu trăsături de o corectitudine perfectă. Un chip roman, limpede şi mîndru. Îşi tremura genele lungi peste ochii întredeschişi. Armand observă sînii goi sub rochia uşoară. Înaintea Laurei nu avusese decît una sau două mici aventuri, cînd ieşise din adolescenţă, cu nişte studente, modeste, cuminţi, cărora le scrisese scrisori despre viaţă în general, şi despre studiile lor.

Dar fata asta din faţa lui... cu o fată ca asta ar fi vrut să plece acum pe Via Appia.

Necunoscuta se simţea perfect la largul ei cu cei patru bărbaţi : trei bătrîni şi unul tînăr, îmbrăcaţi cu toţii în haine deschise, cu cămăşi scrobite, cu cravate de mătase uni, foarte sobre. Rîdeau, îi turnau de băut sau mîngîiau cîinele ei negru şi lăţos care răspundea la numele de Napoleon, pronunţat în italieneşte.

Fraza lui Stendhal : *Triştii pini încununează de jur împrejur colinele oraşului etern* începu să zumzăie în inima lui Armand. O privi dintr-o parte pe Laura. „O iubesc, îşi spuse el, o iubesc... Dar ce înseamnă... o iubesc ?“ Simţi deodată dorinţa să părăsească imediat Italia şi să se reîntoarcă la Caen, unde amîndoi fuseseră numiţi în posturi. La Caen, Laura va fi la locul ei, în viaţa cea adevă-

rată, nu ca aici, într-un decor care nu i se potrivea.

— Nu-ţi atinge nasul, repetă el, dar de astă dată pierzîndu-şi răbdarea. Ai să infectezi totul.

— Ce vrei să spui cu acest „ai să infectezi totul“ ? întrebă ea şi îi luă mîna.

El îi strînse puternic braţul, apoi i-l mîngîie. Ea închise ochii. Îi dădură acordeonistului o sută de lire.

Via Appia era scăldată în lumina lunii ; umbrele albăstrii ale chiparoşilor îndungau lespezile brăzdate de două urme paralele săpate de roţile anticelor care. Un gigantic pneu de automobil, reclamă făcută din lemn, se profila pe cerul lăptos deasupra mormîntului Ceciliei Metella [1]. Noaptea era blîndă. De o parte şi de alta a şoselei milenare, cîteva scutere aşteptau, ca nişte cai priponiţi, întoarcerea călăreţilor : perechile culcate în adîncurile nopţii de ţară, cu capul plin de zumzetul greierilor, cu mîinile împreunate, fericite.

— Cît e de frumos ! se extazie Laura.

Nu mai aveau prea mult timp în faţa lor. Ultimul troleibus pleca într-un sfert de ceas. Se aşezară — mînă în mînă — pe o piatră. Armand rupse primul tăcerea.

— Ce civilizaţie extraordinară, spuse el. Cînd te gîndeşti că şi acum douăzeci de secole drumul ăsta ducea de-a dreptul pînă la Neapole...

— Da, răspunse Laura, citeşti, înveţi despre toate astea, dar ceea ce-i extraordinar este să

[1] Celebrul mormînt al soţiei lui Crassus cel tînăr, construit sub domnia lui August, pe Via Appia, la vreo doi kilometri de Roma (n.r.).

descoperi pe urmă că nu sînt numai nişte lucruri din cărţi ci că ele există, într-adevăr.

Femeia privea scuterele şi se gîndea la îndrăgostiţii ascunşi îndărătul mormintelor de patricieni romani. Armand o luă în braţe şi o sărută îndelung pe gură, dar, îi păru de pe acum lipsită de orice mister.

— Să ne întoarcem, propuse el cu multă gingăşie. Trebuie să fii obosită. În autocar nu te-ai simţit de loc bine.

— Ah ! zise ea, ai fost foarte drăguţ. Ai fost atît de răbdător.

— Ei, asta-i ! draga mea ! Dar nu mi-a cerut nici cel mai mic efort !

— Dar te-am plictisit. Din cauza mea n-ai putut privi în tihnă totul. N-aş vrea să fiu obositoare. Nu sînt prea obositoare ? Nu ?

— Nu, nu, spuse el. Ce prostuţă eşti ! Te iubesc... Ei bine, vezi, încheie el, vezi că totul e foarte bine ?

Stătură la Roma două zile pentru a vizita conştiincios tot ce era mai important.

Le plăcură mult grădinile de la Villa Borghese. Impudoarea Paulinei Bonaparte [1] îl încîntă pe Armand care mîngîie pe furiş, cu vîrful degetelor, sînii de marmură ai statuii lui Canova [2]. Mîncară îngheţată la umbra unor pini, care, văzuţi de aproape, păreau mai puţin trişti decît spusese Stendhal. În jurul lor se jucau nişte copii

[1] Sora lui Napoleon, femeie de o frumuseţe remarcabilă ; s-a măritat după moartea primului ei soţ cu prinţul Camil Borghese. A stat mai ales la Roma, în Villa Borghese, ducînd o viaţă de mare lux şi... foarte liberă (n.r.).

[2] Sculptor italian (1757-1822) (n.r.).

frumoşi, îmbrăcaţi în haine de duminică, însoţiţi de guvernantele lor care vorbeau nemţeşte.

Sfîntul Petru le displăcu. Găsiră că seamănă cu sala de spectacol a unui teatru, după ce a rămas pustie. Armand compară preoţii, seminariştii şi paracliserii cu nişte maşinişti în sutană.

— Este destul de înfricoşător, într-adevăr, spuse Laura.

Dar deodată îşi aminti de căsătoria ei celebrată în biserică şi tăcu.

— E un loc lipsit de suflet, zise Armand.

— Poate că din vina noastră, răspunse Laura. Poate fiindcă nu aducem nimic din noi aici.

Îi dureau picioarele, seara cînd se întorceau acasă, cu capul năuc de atîtea apusuri de soare, de atîtea mitre, zeiţe goale, scoici marine şi crucificări.

Armand tăcea.

— La ce te gîndeşti ? întrebă Laura. La ce te gîndeşti ? Eşti îngrijorat de ceva ?

— Nu, spuse Armand, nu. Te iubesc.

— Asta ar trebui să te facă vesel... Dar nu eşti prea vesel...

— Sînt mai mult decît vesel, se grăbi el să răspundă. Sînt fericit.

— Ţi-e bine ? întrebă ea.

— Da, răspunse Armand.

Fără să şi-o mărturisească, întîmpinară cu un sentiment de uşurare dimineaţa plecării lor cu autocarul la Capri, conform programului agenţiei *Universal,* care fixase cinci zile, cu tot ce comportă, în fermecătoarea insulă. Da, de Capri, poţi fi sigur, orice s-ar întîmpla, o să-ţi aminteşti toată viaţa.

Din nenorocire ploua, ceea ce era destul de neobişnuit în acest anotimp însorit. Campania li se păru un fel de Normandie. Băură cafeaua caldă pe care o aduseseră în termos. De astă dată Laura nu se mai simţi rău, dar coşul de pe nara stîngă se înroşise şi se umflase.

Armand era mai calm. Privea cu o resemnare duioasă viţa înaltă şi colinele cufundate în ceaţă. Soarele irumpse chiar în clipa cînd ajunseră la Neapole, unde nu aveau să se oprească, la ducere, decît o oră, adică timpul pentru a lua barca spre Capri. Era însă timp suficient pentru a afla că nu fuseseră minţiţi şi că merita într-adevăr oboseala să vezi Vezuviul, cum le spusese cineva, cu care călătoriseră împreună în autocarul *Universal.* Merita oboseala, nu pentru că ar fi fost un munte extraordinar, mai ales de cînd încetase să fumege, dar pentru că numele său te făcea să visezi la alţi munţi de acelaşi fel : Etna, Popocatepetl, Fuzi-Yama, Kilimanjaro. Ploaia spălase faţadele caselor, accentuînd mizeria cartierelor sărace, dar împrumutînd în schimb, drept compensaţie, lucrurilor în general, un aer de primăvară înflorită. Soarele foarte cald ridica vapori în mijlocul străzilor. Armand şi Laura discutară despre „senzualitatea" Neapolului. Nişte băieţi încercară să le vîndă stilouri şi ceasuri traficate cu marinarii americani, ale căror vapoare, cu gurile tunurilor acoperite de apărători albe, se vedeau în apele unsuroase ale portului.

— Sînt nerăbdătoare să văd Capri, spuse Laura.

Acest nume — Capri — îi aminti de Tiberiu, şi în consecinţă, de ţiparii de mare, de torţele

de răşină şi amforele galbene implantate în nisipul de culoarea şofranului.

Armand o luă de după umeri şi o strînse lîngă el.

Cu toate acestea, pe *vaporetto,* în timp ce se apropiau de insulă, începu să-şi dorească furtună, ceţuri, orice care ar fi putut să transforme acest decor de un romantism înnebunitor, într-un peisagiu obişnuit, pentru oameni obişnuiţi.

De sus, de la staţiunea funicularului — de unde au fost conduşi împreună cu alţii din grupul *Universal*-ului pînă la hotelul care le era destinat, pe un drum afundat între grădini cu terase năpădite de flori roşii — portul se întrezărea într-o învălmăşeală pitorească de coşuri însorite, de fulare cu colorit strident şi coliere de scoici. Fereastra camerei lor se deschidea spre rada portului şi spre cupolele mănăstirii maure.

Domnea o linişte desăvîrşită, tulburată doar din cînd în cînd de ţîrîitul unui greier, de pocnetul cu care se închidea o umbrelă de soare, de freamătul frunzelor de măslini, înguste şi uscate, mişcate de vîntul marin. Grădinile coborau abrupt pînă la golf. Apa, ca şi tot restul, era fără cusur : albastră, limpede pînă la adîncimi mari. O barcă cu motor tăia o lungă dîră albă.

— E o ţară de vis, spuse Laura. E poate numai un decor, dar e un decor minunat. Ah ! aş dori să rămîn aici luni de zile...

— Eşti convinsă că n-ai regreta Cabourg-ul ? Şi chiar Caen-ul ?

— De ce-mi spui asta ? întrebă ea.

— Nu mai pune mîna la nas, draga mea, o rugă el. Crede-mă, o să ţi se facă din ce în ce

mai mare coșul ăsta al tău, și o să te sîcîie tot restul călătoriei...

— Găsești că nu sînt frumoasă? întrebă ea.

— Pentru mine ești cea mai frumoasă!

El închise ochii și o sărută pe gură.

— Ești nebun, bîigui ea, după ce-și regăsi răsuflarea.

— Ba nu, spuse el.

Ziua fu consacrată plimbării clasice în jurul insulei. Își cumpărară un ghid și nu avură de ce regreta. Ar fi găsit vreodată ei singuri cuvintele pentru a descrie *această stranie senzație de euforie pe care mulți admiratori ai insulei o numesc „cocaina Capri"-ului și care provine din contrastul între frumusețea înspăimîntătoare a stîncilor încununate de plante sălbatice și grația liniștită a drumului mic, perfect pavat, care înconjoară frumoasele grădini particulare, în care înfloresc trandafiri, garoafe, salcîmi albaștri, migdali?*

N-ar fi știut nici că faimoasa grotă din Mitramania este un vechi templu închinat lui Mitras și nici că în casa ilustrului scriitor Curzio Canottieri, în mijlocul unui salon care măsoară șaisprezece metri lungime, se află un șemineu cu fundul de cristal refractar prin care putea fi contemplată marea.

Ghidul i-a ajutat, mai ales, să-și formeze o părere despre viața mondenă. Astfel aflară că la Canzone del Mare *care s-a impus în răstimpul cîtorva ani atenției lumii internaționale, datorită piscinei sale albastre ca azurul și a ansamblului*

de mare lux, și unde întotdeauna, după amiezile se joacă canasta[1] *la cîteva mese.*

Cu toate acestea chiar a doua zi, pe la sfîrşitul dimineţii, pe cînd se aflau pe terasa hotelului, unde îşi făceau baia de soare, ascultînd bîzîitul muştelor, amestecat cu un cor de găini care sărbătoreau un ou proaspăt ouat şi cu dangătul clopotului mănăstirii, Armand simţi nevoia să reacţioneze împotriva a ceea ce ghidul numise „cocaina Capri"-ului. Se săturase de această viaţă care-l cufunda într-o singurătate a cărei adîncime începuse abia acum s-o măsoare.

Îl scoase din toropeală spectacolul oferit într-o grădină de migdali de un tip dubios îmbrăcat somptuos în haine de culoarea albastrului cerului, care se lăsa tras de un buldog cu limba atîrnîndă, legat cu o lesă aurie. Tipul purta în jurul gîtului un fular alb cu broderie şi era înconjurat de nişte tineri englezi, de condiţie modestă, cărora le împărţea căluţi de mare uscaţi, înveliţi într-o hîrtie de mătase.

— În fond ce căutăm noi aici ? întrebă Armand.

— Nu-ţi place aici ? ripostă Laura. Dar, dragul meu, ce ai ? Îmi face impresia că încă de cînd ne aflam la Roma îmi ascunzi ceva.

— Nu, draga mea, nu, spuse el. N-are nici o legătură cu tine, cu noi... Găsesc însă că există aici ceva absurd. Nu ştiu... Dar totul în jur e fals... În sfîrşit, înţelegi, e fals...

— Totuşi marea, cerul, migdalii, toate astea nu sînt false...

— Sfîrşesc prin a deveni false, preciză Armand, din pricina oamenilor...

---

[1] Joc de cărţi (n.r.).

— Dar noi nu sîntem *oamenii,* spuse ea.

— Ba da. Cînd ne aflăm aici, noi sîntem *oamenii.* Întocmai ca imbecilul ăla din grădină cu cîinele lui. Vezi? dacă n-am fi obligaţi să respectăm programul călătoriei, aş vrea să plecăm imediat...

— Unde? Ai vrea să te întorci în Franţa?

— Nu ştiu, spuse el, poate. Ţara asta nu-i făcută pentru noi.

— Te gîndeşti poate că nu-i făcută pentru mine, zise ea. Spune-mi adevărul, asta te gîndeşti?

— Dar eşti nebună, comoara mea! strigă el. Vreau să spun pur şi simplu că ţara asta nu are nimic comun cu ceea ce sîntem noi, cu viaţa noastră obişnuită...

— Nu, nu asta ai vrut să spui...

Ziua se scurse greu pînă seara, cînd apăru deodată, în imediata apropiere a lui Armand, ieşind din apa albastră a golfului lui Tiberiu, tînăra femeie, însoţită de cei patru cavaleri, pe care o întîlniseră la restaurantul de la Trastevere, la Roma. Costumul de baie alb, soarele şi apa nu-i răpeau nici misterul şi nici din aerul de mîndrie romană, francă şi simplă, care-l izbise de la început pe Armand.

— A, spuse el, e actriţa pe care am văzut-o la Roma...

— Vezi! zise Laura. Bănuiesc că a venit aici anume pentru tine...

El rîse, dar dintr-o dată cu un rîs adevărat. Privi cu plăcere, şi chiar cu duioşie, întîi mesuţele albe ale restaurantului instalat pe terasa vechiului oraş roman, apoi o pînză pătrată, roşie, în depărtare, şi pe urmă faţa grasă a unui om

voinic, bronzat care gusta soarele cu ochii între-deschişi, întins pe un halat de baie albastru cu dungi galbene.

Cineva rosti în franţuzeşte: „Uite, actriţa Maria Pasqua. E într-adevăr extraordinară".

— E într-adevăr foarte frumoasă, spuse Armand.

— Asta aşa e, consimţi Laura, de frumoasă e frumoasă. Dar crezi că un bărbat poate iubi o femeie ca asta? Găsesc că are ceva aspru...

— Dar, spuse Armand, astea nu sînt femei pe care să le iubeşti, sînt făcute numai să le priveşti. Femeia pe care o iubeşti e cu totul altceva.

Îşi aminti în clipa aceea că în ghid se spunea că, în urmă cu cîţiva ani, nişte străini s-au amuzat să reconstituie riturile lui Mitras, în vechea grotă de la Mitramania.

Ajunsă din urmă de doi tipi în alb, Maria Pasqua se îndreptă spre barul restaurantului instalat sub ruinele unui balcon, de la înălţimea căruia Tiberiu aruncase sclave, drept hrană ţiparilor. Armand se uită la Laura. Coşul de pe nara stîngă se umflase. Apa şi soarele ciufuliseră părul tinerei femei, încadrîndu-i obrazul cu o perucă de laţe negre.

— N-ar trebui, spuse el, să-ţi laşi părul să se usuce aşa. Ai să ţi-l strici de tot...

Laura nu răspunse.

La barul restaurantului, Maria Pasqua rîdea tare cu cei doi tipi în alb.

— Dacă am lua masa aici? propuse Armand.

— Trebuie să fie foarte scump, obiectă Laura, şi masa de la hotel, ne-o vor pune, oricum, la socoteală...

— A, da, e adevărat, spuse Armand. În fond, sistemul acesta de călătorii organizate este idiot...

— Totuşi, dragul meu, zise ea, vezi atîtea lucruri ! Şi faptul că le vedem împreună reprezintă pentru mine tot ce mi-am dorit.

— Draga mea... murmură el.

— Dar tu... tu nu ştiu ce ai... îmi face impresia că nu eşti fericit.

— Ba da, zise el, sînt fericit : vai ce proastă eşti, Laura, draga mea. Ce gînduri te frămîntă ? Ţi se pare că mă uit prea mult la femei ? Rîse... Închipuie-ţi o poveste ca asta : „Un profesor de la liceul din Caen îşi abandonează tînăra soţie, în călătorie de nuntă, şi fuge cu celebra actriţă italiană Maria Pasqua !"

Ea rîse.

— Nu vrei, mai spuse Armand o dată, să luăm un *cinzannino*, la restaurant, înainte de a ne reîntoarce ?

— Nu, nu, vreau să mă întorc la hotel... Uite şi vaporul.

— Avem timp berechet, putem lua vaporul următor...

— Dragul meu, mărturisi ea, sînt puţin obosită.

Devenise dintr-o dată foarte palidă sub părul ei lăţos. Coşul mic de pe nara stîngă ajunsese parcă iradiant.

— Iartă-mă, nu ştiu ce am, sînt complet ameţită...

Armand îşi apropie obrazul de fruntea ei umedă.

— E la fel ca-n autocar în drum spre Roma, zise el, o să treacă, nu-i nimica. Turturica mea... Dragă... dragă...

Ea ţinea ochii închişi.

— Mă întreb, şopti Laura, dacă nu... dacă nu sînt însărcinată...

Armand privea marea şi deodată-şi spuse că era o mare menită să-ţi stîrnească rîsul şi că toţi oamenii de aici erau oameni care te făceau numai să rîzi.

— Dar, întrebă el, tu... tu crezi că într-adevăr asta este ?

— Nu sînt sigură... dar e posibil...

Îi ia mîna. Se apleacă complet spre ea şi îi sărută încet buzele atingînd în treacăt coşul a cărui uşoară fierbinţeală o simte. La rîndul său, închide ochii.

— O să te bucuri ? întrebă ea. Ştii, înţeleg bine că asta n-o să ne uşureze viaţa. Dar ai să vezi, o să ne aranjăm. Esenţialul e ca tu să-ţi poţi pregăti în linişte examenele de agregat.

— Nu-ţi face griji pentru mine, spuse el. Cum te simţi acum ?

— Mi-e mai bine. Trece aşa cum vine...

— Nu vrei să mergem să bem ceva ?

Laura nu răspunde. Armand o însoţeşte pînă la restaurant, strîngîndu-i braţul. Îi ajută, cu precauţie, să se aşeze pe un scaun şi o întreabă ce vrea să bea. Ea răspunde că ar bea cu plăcere un *cinzannino*.

— Crezi, întrebă el, că poţi să bei alcool ?

Ea rîde.

— Dar sigur, dragul meu... aşa, un pic, n-are nici o importanţă...

El o priveşte pe Maria Pasqua — pe care o vede mai mult din profil — şezînd pe un taburet înalt de bar. Tricoul alb mulează cu atîta precizie corpul tinerei femei încît pare goală, străluci-

toare ca statuia Paulinei Bonaparte de la Villa Borghese. Triştii pini încununează de jur împrejur colinele oraşului etern.

— Îmi pare rău că mi s-a întîmplat tocmai în timpul acestei călătorii, se tînguie ea uşor. Dar o să mai venim pe aici.

— A, nu ! spuse Armand, nu în Italia.

SISTEMUL

lui H. M.
Această povestire este mărturia sa.

L-au arestat la Vichy. Nişte oameni politicoşi, foarte politicoşi. Cînd a încercat să fugă, l-au făcut să înţeleagă că se osteneşte zadarnic, tot nu-i va sluji la nimic. După aceea l-au vîrît într-o carceră mică, cu cătuşele la mîini şi l-au lăsat acolo trei zile. La capătul celor trei zile, l-au transferat într-un fort, în care a stat cinci luni.

Îl interogau. Mereu acelaşi lucru. Patru sau cinci întrebări, apoi, fără nici o explicaţie, lovituri una după alta, unde nimereau. Lovitură după lovitură — aşa ! Chipurile lor rămîneau impasibile. „O făceau, spuse el, ca şi cum şi-ar fi aprins o ţigară". Şi apoi trebuia să aştepte, să aştepte ore în şir, în picioare, aşa, fără nici un rost. La Gestapo, inculpaţii aşteptau de la ora opt dimineaţa, pînă la opt seara, degeaba. Aşa ! Împreună cu el se afla o tînără femeie, însărcinată în luna a şaptea ; în fiecare zi o duceau la interogatoriu şi o lăsau să aştepte — douăsprezece ore de aşteptare. Din cînd în cînd, un inspector îi spunea : „În burta ta e un pui de jidan împuţit, nu vede el lumina zilei !"

În cele din urmă, cum n-au putut obține nimic de la el, cum el răspundea că nu știe nimic, au trecut la metodele lor „superioare". Era acolo o interpretă foarte drăguță ; interpreta îi spunea mereu : „Te socotesc ca un fiu al meu și sufăr cînd văd la ce fel de tratament ești supus, aș vrea să te ajut". Așadar, ea l-a ajutat. Într-o zi a venit și i-a spus : „Domnii aceștia m-au rugat să-ți comunic că sînt dezolați — dar capul dumitale n-o să-ți mai stea mult pe umeri, se văd obligați să te condamne la moarte. Ți-au mai acordat zece minute".

Domnii aceștia au intrat. Flecăreau bine dispuși în încăpere, se jucau într-una cu revolverul, încărcîndu-l, se făceau că sînt îngrijorați, paterni, înțelegători. Miloasa interpretă intervenea : „Te-ai gîndit bine, nu vrei să ne spui unde e jidanul ăla împuțit ? Ei ne-au tîrît în război. Ei bine, domnii aceștia mă roagă să-ți spun că s-a sfîrșit ! Au dat dovadă de prea multă bunăvoință, în ceea ce te privește".

Atunci — povestește H.M. — m-au dus într-o încăpere mică, sus de tot, în fort. Pe pereți se aflau pete de sînge și urme de gloanțe. M-au așezat. Și-au scos revolverele ; milostiva interpretă era de față. Mi-au oferit o țigară și un păhărel de țuică amestecată cu rom, apoi m-au întrebat dacă vreau să fiu legat la ochi. Am răspuns să nu se mai ostenească...

Pe urmă : — Ești gata ?

Nu izbuteam să mă gîndesc că într-adevăr acesta ar putea fi sfîrșitul. Nu reușeam să-i iau în serios. M-au sculat în picioare și unul dintre ei m-a anunțat : „Vom număra pînă la zece". Nu mă mai gîndeam la nimic. Individul a numărat pînă la

opt, apoi nouă. A tărăgănit puţin. N-a spus „zece". Mi-a dat una zdravănă cu patul armei în cap şi mi-a spus că sînt un porc. După aceea, m-au dus de acolo şi n-am mai auzit vorbă timp de două luni.

În noiembrie, l-au mai interogat de trei sau patru ori. Îl spînzurau de mîini şi loviturile curgeau una după alta. Apoi tăcerea lui începu să-i obosească şi în cele din urmă îl trimiseră la Compiègne după ce, mai întîi, îi luară semnătura pe nu ştiu ce hîrtie.

Fără judecată, întotdeauna fără judecată. Totul în vag, în vid. Lucru întotdeauna făcut pe jumătate.

Într-o zi, H.M. fu supus unei vizite medicale speciale ; crezu că acest examen corespundea cu ceva, că va fi trimis într-o salină, că în orice caz i se pregăteşte ceva deosebit. Dar nu, nu corespundea cu nimic. Şi, de altfel, întotdeauna era aşa. Nimic nu corespundea cu nimic. Sadismul lor deposeda lucrurile de orice semnificaţie şi victimele trăiau într-un univers derutant, absurd. Din acest punct de vedere, călătoria spre lagăre e o capodoperă. Apelul prelungit la nesfîrşire, pe durata unei zile întregi, pregătirea cu grijă a unor pachete care nu vor urma niciodată deţinuţii, curtoazia SS-iştilor care se transformă în brutalitate pe măsură ce ne apropiem de frontieră. Vagoane de patruzeci de persoane în care erau îndesate optzeci, apoi o sută douăzeci. Ferestre pe care crezi că le poţi deschide, de care te ţii cu înverşunare timp de ore, şi în spatele cărora se află o placă de tablă. Hrană se distribuie, de băut, nu.

Li se ceruse să se îmbrace gros, dar la frontieră fură puşi să se dezbrace, complet goi în unele vagoane, nu complet în altele ; la întîmplare. Întotdeauna acelaşi lucru. Chinuitorul „de ce“ al perpetuei întrebări asupra raţiunii lucrurilor ! Şi, în afară de asta, lovituri de măciucă la întîmplare, din zbor, peste capete, peste cefe, peste picioare, la întîmplare, cu grijă, la întîmplare.

În noaptea celei de a treia zile, ajunseră la lagăr.

Trenul se opreşte brusc. În noaptea îngheţată se aude larmă, lătrat de cîini, oameni care strigă. Se deschid uşile. Lovituri cu patul armei. Trebuie să cobori şi să sari din vagoanele, care sînt destul de înalte, pe un rambleu de piatră de cremene foarte ascuţită şi complet îngheţată iar noi eram desculţi. Pe urmă am pornit. Cinci kilometri în noapte, în vînt. Eram în pielea goală. Zăpada îmi îngheţa picioarele. Aveam impresia că picioarele încep să mi se sfărîme. Unii cădeau. SS-iştii se opreau şi-i sileau să se ridice, cu lovituri de baston, sau îi isprăveau. Nu s-au folosit niciodată de revolvere. Toată lumea murea de moarte naturală...

Şi, din nou, absurdul. Sistemul de a deruta imaginaţia. Nebunia absurdului.

Oamenii aceştia goi, epuizaţi de sete şi de frigul care îi pătrundea, sînt primiţi într-o sală vastă, foarte caldă, curată. În fundul sălii, se afla o tejghea mare învelită în muşama. Nişte oameni vin şi le vorbesc ; aici e un lagăr „bun“, regimul — zi de zi — se îmbunătăţeşte, e şi mai bine decît la Compiègne... Mulţi reîncep să spere.

Iată-i într-o altă sală în care atîrnă, în ciorchine, maşini de tuns electrice suspendate de nişte fire ;

puşcăriaşii sînt complet raşi de către operatori îmbrăcaţi în bluze albe, apoi conduşi la un hîrdău mare plin cu un lichid dezinfectant, apoi la duşuri. Duşurile calde te fac să simţi că renaşti, şi prosoape curate, şi amabilităţi... Apoi, deodată, la ieşirea de sub duşuri, lovituri de baston...

Şi acum, după ce li s-a redat speranţa, după ce au fost puşi ba la cald ba la rece, vor fi făcuţi să rîdă.

Am rîs timp de o oră şi jumătate. Ne-au condus într-o magazie mare pentru a ne îmbrăca. În spatele unei tejghele se aflau mai mulţi indivizi care ne distribuiau cîte o cămaşă, un pantalon şi o pălărie. Ne îmbrăcam cu ele. Erau veşmintele unor arestaţi de prin toată Europa. O adevărată halima. Primeam de exemplu la un pantalon de cazac, o cămaşă cehă, brodată, o pălărie cu pene sau o şapcă nemţească cu clape peste urechi. Totul era prea mic, prea mare, mototolit, dezinfectat, decolorat, lăbărţat. O adevărată mascaradă a halei de vechituri. Cînd ne-am văzut unii pe alţii, am început să rîdem şi să rîdem, nu ne mai puteam opri...

Aşadar, iată-i curaţi, dezinfectaţi, raşi, trecuţi sub duş. Toate acestea erau foarte rezonabile, la urma urmei, nişte precauţiuni igienice, foarte normale. Numai că aceşti oameni, curaţi, dezinfectaţi, raşi, ieşiţi de sub duş sînt conduşi în nişte barăci infecte, unde nişte umbre se foiesc pe nişte paturi de lemn suprapuse, în care forfotesc păduchii şi puricii, şi unde fiecare primeşte cîte o pătură udă, drept învelitoare. „Sistemul" funcţionează.

Poliţia internă a lagărului o făceau deţinuţii şi nu direct SS-iştii, doar cu unele excepţii. Gesta-

po-ul adunase din întreaga Europă, din Rusia, Polonia, Franța și Germania chiar, criminali de drept comun, cei mai degradați, indivizii cei mai suspecți, ocnașii pe viață și în mod voit, sistematic, îi amestecase în masa deținuților politici. Țelul era dublu : să-i degradeze pe unii prin ceilalți, să dezlănțuie instinctele cele mai sîngeroase și tulburi, să-i înjosească metodic, organizat, pe ruși și pe polonezi.

Lagărul era împărțit în „blocuri". În fruntea fiecărui „bloc" un „kapo" avea drept de viață și de moarte asupra deținuților din grupa sa. „Kapo" era acela care distribuia hrana, dirija oamenii la corvezi, administra loviturile. Vînduți pentru o bucată de pîine, pentru un avantaj derizoriu, ei înșiși snopiți în bătăi de către SS-iști, aceste brute se aflau acolo pentru a destrăma solidaritatea.

H.M. nu petrecu în acest lagăr decît timpul „carantinei". Trăi viața deținuților permanenți ai lagărului, reglementată de un orariu implacabil, în mijlocul loviturilor cu care era mînată, pe un platou înghețat, bătut de vînturi, turma continuu înnebunită de interminabilele apeluri. După cîteva zile, noii sosiți fură puși la muncă :

„Ne-au dus la carieră, era ocnă în adevăratul sens al cuvîntului, o imensă carieră în care patru mii de ocnași spărgeau pietre. Erau încălțați în saboți care se înfundau în pămîntul lipicios, înmuiat de zăpezile topite. Ajungeam cu picioarele însîngerate tot chinuindu-ne să ne smulgem saboții din clisa aceea. Ne puneau să ridicăm o piatră grea și s-o transportăm pînă la marginea

cîmpului. Am văzut, într-o zi, o căruţă la care erau înhămaţi vreo patruzeci de oameni. Căruţa aluneca pe panta plină de noroi. Oamenii cădeau şi se ridicau sub loviturile de bici ale gardienilor".

Mureau oameni. Alţii dispăreau. Atunci, la apel, camarazii morţilor aduceau cadavrul înţepenit, şi susţinîndu-l de braţe, îl prezentau spre a fi socotit printre vii.

Cu toate acestea, în lagăr se vorbea din ce în ce mai mult despre un misterios „tunel", spre care trebuia să plece neîntîrziat un transport de deţinuţi.

Viaţa acolo era groaznică, acesta fiind singurul lucru care se ştia. În fiecare zi, soseau unul sau mai multe camioane de la „tunel". Conduse de SS-işti, camioanele erau încărcate cu cadavre destinate crematoriului din lagăr. Era tot ce se ştia. Într-o zi de iarnă, un grup de ocnaşi, printre care se găsea şi H.M., fu îmbrăcat în haine vărgate şi încărcat într-un vagon de vite, în drum spre „tunel".

În cele din urmă, vagonul se opri în plin cîmp. În depărtare se vedeau nişte indivizi spărgînd pietre pe rambleuri. Am mers cîteva sute de metri pe pietre, apoi prin noroi. Prima împrejmuire, a doua împrejmuire cu sîrmă prin care trece curentul electric, apoi o curte înecată în noroi în care ne afundăm pînă la genunchi. Era locul pe care se făcea apelul.

SS-iştii sosesc, se grupează, privesc, cheamă un individ, rîd, îşi bat joc de el, îl trimit la loc cu lovituri de cizmă în fese. De fiecare dată, cînd trecem în faţa SS-iştilor, se dezlănţuie o adevă-

rată avalanșă de pumni și de bastoane. Ni se dă fiecăruia un soi de rogojină și sub un potop de lovituri de baston, în mijlocul unei haite de cîini care urlă dezlănțuiți, sîntem conduși spre o gaură neagră. Un tunel.

La început n-am putut distinge nimic : într-un nor de praf am observat numai corpul sumbru al unor torpile și niște aripi imense, ridicate. Mergeam îndoiți de spate, îmbulzindu-ne, îmbrîncindu-ne, bîțîind înnebuniți în loc, spre a ne feri de loviturile de baston care curgeau din toate părțile asupra noastră.

„Era într-adevăr un tunel, sau mai precis două tuneluri mari, principale, legate între ele prin vreo patruzeci de tuneluri mari, transversale. Fiecare tunel avea o lungime de două sute de metri. În această imensă subterană trăiau mii de umbre într-o permanentă căutare de hrană și a unui colț în care să se poată odihni o clipă după cele douăsprezece ore de muncă zilnică.

Împărțirea pîinii e ceva greu de explicat. Ne-a pus să stăm de-o parte și pe urmă să trecem unul cîte unul prin fața distribuitorului. Mii de indivizi laolaltă, dezlănțuiți, înspăimîntați de ideea că ar putea rămîne și fără mizerabila rație care trebuia să-i susțină pînă a doua zi. Distribuția a durat două ore, tot timpul sub lovituri de baston. Remarcasem încă din lagăr un biet camarad, mort acum ; eu îl susțineam pe după mijloc iar el se agățase de gîtul meu. De cum am obținut bucata noastră de pîine, ne-am prăbușit amîndoi pe o rogojină, găsită întîmplător. Dar ăsta era un noroc, pentru că mai tîrziu am aflat că nu existau

rogojini pentru toţi cîţi eram acolo. A trebuit să ne încăierăm, nu eram obişnuiţi şi nu îndrăzneam să dăm pumni. Adeseori dormeam pe pămînt, pe pietrele tari, trezindu-ne cu o tresărire, pe jumătate încă adormiţi, halucinaţi, în uriaşele explozii ale dinamitei."

A doua zi, H.M. fu întrebat ce ştie să facă, pentru ca pe urmă să-i fie atribuită o muncă fără nici o legătură cu posibilităţile lui şi astfel maşina care ucide lent se puse în mişcare şi pentru el :

„Dormeam de la orele 3—4 dimineaţa pînă la ora 6, cînd era sularea. Şi îndată începea adunarea în tunel. Adunarea ţinea de la o oră şi jumătate pînă la două ore sau chiar mai mult, totdeauna sub lovituri de baston. Eram grupaţi în detaşamente. Făceam parte dintr-un detaşament de trei sute cincizeci de oameni. Ne duceam să ne luăm ciorba, pe care o primeam într-o gamelă dezgustătoare, traversînd desculţi adevărate fluvii de noroi. După amiaza, din nou, adunare, afară, pe aleea centrală. Apoi iar adunare, în tunel. Cînd erai bolnav, puteai să încerci să te duci la infirmerie, o baracă aşezată într-un colţ al tunelului. O grămadă de bolnavi zăceau într-un colţ, unii peste alţii, iar printre ei, nişte morţi descărnaţi...

Zilnic se scoteau treizeci de cadavre din tunel. Morţi nu se ştie de ce, morţi de boala tunelului, cum se spunea. Nu făceai febră. Febra era un noroc : îţi îngăduia să dormi douăzeci şi patru de ore în şir ; ea m-a salvat odată. Pentru a intra în infirmerie, trebuia să ai un certificat de febră. Timp de zece zile mi-am făcut rost de unul — şi

am dormit — cu toate că nu mi-a venit uşor să îndrăznesc. Dar fără certificatul acela care mi-a dat dreptul la somn, mă aştepta moartea ; şi decît să mor numai pentru a muri, mai bine am riscat. Şi atunci am dormit. Oamenii mureau de epuizare : începeau să tuşească — sau de dezinterie — şi atunci îi vedeai cum îşi fac nevoile, cum se golesc...

Haznalele pentru nevoi erau nişte hîrdaie mari, în care SS-iştii se amuzau să ne scalde. Hîrdaiele erau aliniate în tunel. Cîte douăzeci la fiecare post, şi trei posturi pentru tot tunelul. Cînd te duceai acolo, SS-iştii veneau din timp în timp şi cu lovituri de picioare şi cu patul armei te trînteau înăuntru. Atunci începeau să facă pe îmblînzitorii de animale şi ne sileau să ţopăim şi să sărim, acolo înăuntru.

Setea, setea a fost ceva îngrozitor. Timp de două luni n-a existat apă pentru oameni. Se distribuia detaşamentului cîte o sticlă de apă de persoană, dar „kapo", căruia îi trebuiau şapte sau opt sticle, le păstra pe toate pentru el şi prietenii săi, iar noi n-aveam niciodată apă. Singura pe care o puteam avea era aceea din conductele canalizării ce deservea lucrările ; se punea gamela în locul în care exista o fisură şi apa curgea picătură cu picătură...

În această îngrozitoare învălmăşeală a nopţii tunelului, viaţa nu mai avea nici un preţ ; unii oameni dispăreau fără urmă în puţuri pline cu noroi. Cîteodată se stingea lumina. Era prilejul tuturor răzbunărilor, tuturor brutalităţilor, pentru elementele criminale pe care nemţii le amestecaseră printre deţinuţi. Pentru H.M. a fost prilejul îndeplinirii unui act de justiţie.

„Într-o zi, am recunoscut un tip care fusese şofer la Gestapo : el ne conducea de la fort la clădirea în care aveau loc interogatoriile. Era un lucrător voluntar în slujba nemţilor. Ne brutaliza ; nu găsea niciodată că mergem destul de repede. Fusese deportat la «tunel» în urma unei afaceri de bursă neagră în care lucrase pe cont propriu. Am hotărît să-mi răzbun camarazii şi să-l fac să dispară. Îmi spuneam că-mi va fi foarte uşor să-l arunc cu un brînci, într-o groapă, profitînd de o încăierare prin întuneric, sau cine ştie cum, în alt fel. Am încercat de trei sau patru ori. A patra oară am reuşit. A căzut, fără un strigăt, într-o groapă adîncă de vreo zece metri ; l-a înghiţit, desigur, noroiul, căci nu l-am mai văzut niciodată de atunci. Dacă aş fi fost asasin aş fi putut ucide o sută cincizeci de persoane."

Acest infern îşi avea plăcerile lui, organizate. Un cinematograf unde te puteai duce dacă te înscriai din vreme. H.M. s-a dus o dată la un film. A privit imagini ale vieţii : bărbaţi, femei, îmbrăcaţi, în carne şi oase, cu ochii deschişi, zîmbete, străzi, oraşe, ceruri. Nu mai înţelegea nimic din toate astea. Totul l-a plictisit îngrozitor şi a plecat. De altfel nimeni nu se ducea la cinematograf, pe toţi îi plictisea cinematograful. Mai bine era să dormi... să dormi fără vise.

Mai exista şi o cantină, dar accesul era interzis. Exista şi un bordel, dar costa trei mărci şi unui om îi trebuia un an ca să cîştige o marcă şi jumătate. Convenea mai bine să cumperi margarină. De altfel pentru a merge la bordel trebuia făcută o cerere în toată regula adresată şefului SS-işti-

lor ; trebuia să completezi un chestionar ; state de serviciu, motivul arestării, pedepse primite. Nu se ştie de ce exista acest bordel pentru cadavre, acest cinematograf pentru fantome, această cantină în care puţină sare, puţin lichior de chimen, se plăteau cu o sută de bastoane căci drumul spre ele era interzis. Celelalte drumuri erau şi ele interzise. Totul era interzis. Nicăieri nu erai în regulă. Şi peste tot, frică şi bătăi şi... morţii în grămezi pe la colţuri.

În cele din urmă căzu bolnav şi fu repartizat unui lagăr de exterminare.

Li se spusese că sînt duşi într-un lagăr de convalescenţă de sub controlul Crucii Roşii, şi unii au crezut-o. Dar cei mai mulţi ştiau la ce trebuiau să se aştepte.

Lagărul de exterminare era un imens garaj pentru tancuri scoase din folosinţă, o sală imensă şi goală. Şi în ea o mie de oameni şi cadavre în grămezi pe la colţuri. Nimeni nu muncea. Toţi aşteptau să moară sub loviturile şefului blocului, căruia îi plăcea să lovească numai în cap. Cum trebuia o justificare, una cît de vagă, se organizau adunări — nişte învălmăşeli de nedescris. Mia de oameni extenuaţi era adusă dintr-un colţ în altul al garajului, în mijlocul vacarmelor, înnebuniţi de frica de a nu se face vinovaţi de cea mai mică greşeală. Dintr-o parte într-alta, fără nici o noimă. Un soi de dans macabru ; din cînd în cînd se făcea un control al păduchilor urmat de stropirea cu un lichid dezinfectant care îi lăsa pe oameni uzi şi dîrdîind de frig. Cădeau oamenii neobservaţi de nimeni. Moartea devenise un lucru dintre

cele mai banale. Cadavrele erau ridicate şi aşezate într-un colţ al garajului. În fiecare zi, era trimis un om care curăţa locul. Era *Arbeit-Meister*-ul cioclilor. Încetul cu încetul oamenii cădeau într-un soi de inconştienţă somnambulică.

Armatele aliate se apropiau. Neexistînd nici o indicaţie că aceste garaje pentru tancuri erau folosite ca lagăre de concentrare, aviaţia rase oraşul. O oră şi jumătate de teroare. Ocnaşii se trîntiră la pămînt şi rămaseră aşa, imobili. Cînd se sfîrşi, cînd liniştea se restabili, H.M. văzu cîteva umbre care se ridicau, ici, colo, printre cadavrele ciopîrţite şi scăldate în sînge. Cincizeci de supravieţuitori. El păşi peste cadavre şi porni drept înaintea lui, de-a curmezişul cîmpului răscolit de bombe. Nu mai existau SS-işti, nu mai existau civili, nu mai existau soldaţi, nu mai exista Germania. Se vedea numai agitaţia unui furnicar răscolit.

Petrecu noaptea într-un soi de hambar, apoi se tîrî pînă la un sat în care fluturau drapele albe. Civilii îl primiră cu milă: „Cît trebuie să fi suferit!“ Bună Germanie. Doi motociclişti SS-işti pătrunseră în sat. Civilii, cărora li se făcuse milă, îl predară SS-iştilor. Rea Germanie.

Ciudat, SS-işti politicoşi! Mai să-ţi vină să le ceri o ţigară. Merseră de-a curmezişul cîmpurilor SS-işti învinşi şi cîţiva deportaţi. „Daţi-ne drumul, spuneau deportaţii. La ce vă mai poate folosi?“ Dar şeful SS-iştilor dădea din cap; aproape nepăsător el însuşi faţă de ce se întîmplă, se mai agăţă încă de aceşti sclavi, pentru a-şi mai procura sentimentul că totul nu era încă pierdut.

„În ultima zi, ne-au dus pe o şosea pînă la o răspîntie. Nu mai ştiau în ce parte să ne ducă. Ne aşezară de-a lungul unui drum mic, recomandîndu-ne să ne punem la adăpost de avioane. Viaţa este preţioasă.

Pe urmă şeful plecă să se informeze.

Pe urmă celălalt.

Pe urmă ne-au părăsit."

DOUĂ DUZINI DE STRIDII

Nu era chiar întîmplător că aceste scoici veneau din mare. Limpezi, aurii, liniștite, purtînd înlăuntrul lor marea de dincolo de ele, dinlăuntrul lor; care scălda atîtea îndepărtate țărmuri din afară, de dincolo de negură.

Dădu puțin la o parte perdeaua opacă de la fereastra bucătăriei; în stradă nimic, nici măcar o umbră, doar o lampă mică și albastră pe care vîntul o împingea, dar care revenea la locul ei tremurînd, prizonieră și fugară. Trecu un tramvai. Un scurt circuit pe cablu îi îngădui să vadă conturul unei case oarbe.

Lăsă să cadă perdeaua.

Umpluse aproape o farfurie. Cochiliile nu le punea: cînd găsea o stridie lipsită de carapacele ei, o elibera, răzuind puțin sideful, în care strălucea imaginea becului electric din bucătărie, și o înghițea dintr-o sorbitură însoțită de un ușor șuierat. Într-adevăr nu erau prea bune. Dar pe vremea copilăriei lui — de care nu-l despărțeau prea mulți ani — stridiile erau pentru oamenii săraci un simbol al luxului, una din bucuriile crăciunului, la fel ca și aspicurile fremurătoare și înghețate, sau ca torta cu cremă de moca. Și mai de curînd, iată, stridiile deschise, grupate în jurul lămîii, în restaurantele din Paris, vinul alb din

pahare şi întotdeauna, începutul unui amor veşnic... Ah ! ce viaţă frumoasă era de cealaltă parte a lumii ; se va mai reîntoarce ea oare ? Acest gust al mării era gustul libertăţii.

— Are o semnificaţie că vin din mare, spuse el.

— De ce, întrebă ea, dar de unde ai vrea să vină ? Avea un glăscior dulce, puţin tremurător. El răspunse :

— Nu ştiu, dar asta înseamnă ceva. Mă face să mă gîndesc la nişte poveşti care, bineînţeles, nu au prea multă legătură cu stridiile. Mai ales, la prima vedere, n-au prea multă legătură.

El închise ochii pe jumătate şi se uită la ea languros.

— Dumneavoastră mă mai iubiţi ? Îi plăcea să-i spună *dumneavoastră* ca s-o delimiteze de el, ca să-i pară pentru cîteva clipe şi nouă şi alta. Dar ea, bineînţeles, e aceeaşi.

— În fine, spuse el, e ştiut că : *„nici chiar mereu aceeaşi şi mă iubeşte şi mă înţelege“* [1].

— Turturica mea, cît e ceasul ? întrebă el. Ea îşi cercetă ceasul-brăţară. Mîinile erau tot ce avea mai frumos. Se întreba cum de izbutise să nu şi le urîţească cînd nu şi le ferea nici de albia de rufe nici de ligheanul de vase. E adevărat, e foarte îngrijită, e ca o pisicuţă care se spală atent, cu răbdare, tot timpul... fiindcă prea frumoasă nu e la urma urmei, dar aşa cum e, şi dacă stai să te gîndeşti bine — ce importanţă are frumuseţea ?

— Şapte fără cinci ! Trebuie să mă duc la Claire să-i duc hîrtiile pentru bătut la maşină ; cealaltă duzină am s-o deschid cînd mă întorc, voi lipsi un sfert de oră cu totul. Poate nici măcar atît.

---

[1] Citat din poezia *Visul meu obişnuit* de Paul Verlaine (n.r.).

Ea nu răspunse nimic, nu-și trăda niciodată neliniștea. El mai închise o dată ochii pe jumătate și-i șopti : „Iepurașul meu“. Își scoase șorțul din care picura apă. Ocrotită de șorț, vesta nu se udase. Stridiile străluceau deschise, pure, calme, ca o apă din adîncitura unei stînci, în timpul unui reflux. „E mult timp de cînd n-am văzut marea“, murmură el. Se gîndi la luntrele de pescuit, pîntecoase, duhnind a pește, proptite în echilibru pe niște butuci înalți, biciuite parcă de țipetele pescărușilor voraci, la bărcile mici care părăsesc coasta noaptea, la început împinse de vîsle, iar apoi, puțin mai tîrziu, duduitul motorului care clipocește, și înăuntru, un individ neobișnuit, în impermeabil, și cu o pălărie moale pe cap. Începu să rîdă.

— E cam mult pentru niște stridii, pentru un strop de apă de mare ! Ea întrebă :

— Ți se par prea scumpe ? El își încreți nasul.

— Nu, nu la asta mă gîndeam, făceam o legătură între stridii și între libertate. Nu s-ar crede, dar totuși stridia e un animal rezistent. Dacă aș avea timp, aș scrie despre asta. Dar tocmai timpul îmi lipsește !

Se duse să ia de sub perna divanului un vraf subțire de file bătute la mașină. Le făcu sul, cu grijă, și le înveli într-o bucată mare de hîrtie, pe care o lipi apoi cu clei. Obținu astfel un mic tub, tare, ermetic. Scrise deasupra niște semne cabalistice, oarecare. Niciodată nu poți ști ce se va întîmpla. Sînt atît de proști încît poți oricînd să le povestești că l-ai găsit în tramvai și n-ai apucat să-l citești. Bineînțeles, argumentul nu e prea serios. Dar la urma urmei, pentru efortul pe care-l

cere ! Îmbrăcă pardesiul, vîrî sulul în buzunarul interior şi ieşi fără să spună un cuvînt. Ea se afla în bucătărie, îngenuncheată în faţa bufetului, căutînd ceva. Spuse : „Să te întorci repede !"

El coborî scările. Era scara unei case de muncitori, destul de sărăcăcioasă, dintr-un cartier mărginaş. Pe treptele de ciment se îngrămădea întotdeauna praful în cantităţi de necrezut. Şi cînd fereastra era deschisă, tot praful ăsta se aduna în nori, asemănători unor miei care alergau de parcă ar fi fost vii. Nu exista portar care să facă curăţenia. Dar fără portar e întotdeauna mai bine. Între anonimatul străzii şi relativul ascunziş pe care-l oferea golul scării, intrările caselor deveniseră pentru el nişte trecători pline de ameninţări, pe care trebuia să le străbată repede, întorcînd capul chiar şi atunci, cînd nimeni nu urca sau cobora, deoarece această trecere se găsea întotdeauna sub observaţia unei priviri neştiute. În faţa unei intrări, el era ca o bilă de ruletă care s-a oprit ezitînd, pe marginea găurii din postav, în strălucirea luminilor, ca de catedrală, ale cazinoului.

Traversă strada repede pentru a scăpa de cercul de lumină pe care-l arunca becul albastru spînzurat în bătaia vîntului. Plouase în după-amiaza aceea.

Pămîntul mai era ud, dar vîntul usca aerul. Periferia era aproape de tot, astfel că vîntul nu avusese timp să piardă, lovindu-se de ziduri, gustul pămîntului şi al frunzelor.

În această noapte adîncă, intensificată, care se strîngea în jurul rarelor lumini — lumini economisite, controlate, poliţiste — chipurile, zgomotul paşilor pierdeau orice semnificaţie.

Şi chiar ei, risipiţi şi ei, în aceeaşi noapte, cu uniformele lor indistincte, amestecate cu vîntul şi ceţurile care se ridică de deasupra rîurilor, deveneau aproape accesibili şi în tot cazul nişte muritori. De n-ar fi fost zgomotul paşilor lor pe care Europa toată îi auzea răsunînd pe caldarîm, cadenţaţi, potriviţi, în pereche, ca paşii de cal (nu mai ieşeau decît doi cîte doi), alunecînd în mers, dar fără să cadă niciodată ! Era ultima lor iarnă, aceasta care începuse. Încă puţin şi străzile vor fi iar numai locuri de trecere. Seara, fugind de lumina de afară, în intrările caselor se vor refugia perechi care îşi vor curma brusc vorba ; se va auzi bîzîitul lămpilor de neon şi soneria insistentă a cinematografelor anunţînd începerea filmului ; vor răsuna mai pline de viaţă decît dangătul clopotelor. Ei veniseră într-o ţară în care toate acestea existaseră ; le distruseseră, ca apoi să se închidă în propria lor mizerie ca nişte cîrtiţe care orbecăiesc în întuneric.

Într-un sfert de oră se va reîntoarce. Va deschide cealaltă duzină de stridii. Erau strălucitoare, avea nevoie de lucruri strălucitoare, de o căldură alta decît a nopţii şi, în acelaşi timp, de prospeţimea mării.

Ajunse în dreptul casei în care locuia Claire. Trecu pe trotuarul celălalt şi aruncă o privire într-acolo. Portalul mare era deschis spre o intrare spaţioasă ; din fund începea scara, deasupra căreia o lampă suspendată arunca un cerc de lumină, pe primele trepte. De fiecare dată, aceeaşi tăcere încremenită în aşteptare, de parcă dintre toate casele oraşului, aceasta era anume pregătită pentru el.

La capătul de jos al scării, sub lampă, stăteau în picioare cinci sau şase oameni. Nu-şi dădea bine seama cîţi, le vedea numai canadienele de pe spinările late şi pălăriile de fetru. Unul dintre ei era mai înalt decît ceilalţi ; cu mîinile în buzunare, ridica din umeri ; un altul îşi lovea un picior de celălalt parcă ar fi vrut să scuture zăpada de pe ele. Se vedeau foarte bine, luminaţi ca într-un decor de teatru, strîns grupaţi sub lampă, ca şi cum ţineau un sfat.

Nu se gîndi la nimic şi făcu cale întoarsă încet, dar dintr-o dată stăpînit de un fel de bucurie.

Era pentru întîia oară cînd aceşti oameni încetau de a mai fi pentru el numai nişte fantome. Era pentru întîia oară cînd drumurile paralele pe care le urmaseră, fiecare, se încrucişau acum, în această noapte ; era ca şi cum doi oameni, care rătăciseră orbecăind într-o nesfîrşită cîmpie, se întîlnesc dintr-o dată faţă în faţă. „Oh ! ştiam bine, va veni şi clipa cînd o să vă întîlnesc !"

Făcu cam o sută de metri înapoi pînă în piaţa din capătul străzii. Pentru a cîştiga timp şi a se putea gîndi, intră într-un debit de tutun şi ceru o cutie de chibrituri de care nu avea nevoie. Era, fără îndoială, singurul om din oraş care în această seară, la această oră, cumpăra, dintr-o anumită raţiune, o cutie de chibrituri, fără ca această raţiune să-i fie trădată cu ceva de expresia chipului. Debitantul îi dădu cutia de chibrituri cu cel mai firesc gest. Nişte oameni jucau biliard — ce poate fi mai liniştitor, mai blînd ca acest postav al mesei de biliard ? Ce fericire că există oameni care pot scăpa în această noapte de jocul de-a şoarecele şi pisica, că pot urmări cu ochii, privind numai la

ea, mişcarea vie, absolut dreaptă şi rapidă a unei bile albe.

Şi cu toate acestea, zilele trecute, pentru un atentat comis într-un cartier, au dat iama prin cafenele. Au ridicat pe nişte nefericiţi care jucau cărţi sau biliard, i-au pălmuit întîi — nişte palme zdravene, răsunătoare, puternice ca nişte lovituri cu pumnul dar mai umilitoare — i-au ţinut închişi toată noaptea, înghesuiţi unii într-alţii într-o cămăruţă — parcă o şi vede ! — iar zorii i-a găsit desigur cu bărbile crescute, cu cearcăne roşii sub ochi, după noaptea întreagă în care s-au gîndit la femeia care îi aşteaptă, cu care trebuia să meargă la cinematograf, după noaptea în care s-au gîndit că ceea ce li se întîmplase era cu totul absurd, fiindcă ei nu se ştiau vinovaţi cu nimic şi deci teroriştii sînt nişte criminali pentru că din cauza lor pătimesc oameni inocenţi. Şi totul era atît de stupid, chiar şi acest alibi : eu — am jucat — biliard.

Avusese numele lor scris pe o bucată de hîrtie foarte fină, bătută la maşină, o listă de treizeci de nume, toţi împuşcaţi dimineaţa. Agricultor, 54 ani (venise să petreacă ziua la oraş), funcţionar de birou, 25 de ani...

Aceste nume necunoscute, oarecare, ce poate fi mai impersonal decît un nume, aceste nume stupide care erau ale lor, pe care le purtaseră ani de-a rîndul, de care se slujiseră pentru a se căsători, pentru a se înscrie la oficiul de şomaj, la uzină, sau în condica de datornici a băcanului, a negustorului de vinuri sau la comisariatul de poliţie... Niciodată, ca în aceşti ultimi patru ani, nu şi-a spus nimeni de atîtea ori numele ; nume adevărat, fals pe jumătate, nume false, folosite după

alte nume false, nume răzuite, spălate, nume lungite sau scurtate. Te descoperea sau nu te descoperea. Pentru sute de mii de oameni, numele devenise lucrul cel mai important din lume, iar pentru cei tineri, vîrsta. Sute de mii de oameni preocupaţi de a nu fi ceea ce erau. Cu puţin noroc şi cu ajutorul timpului, ajungeai să te identifici destul de bine cu celălalt nume ; îţi uitai nevasta, copiii, numele străzii pe care locuiai, cu adevărat. Existau tovarăşi care-şi studiau profesiunile fictive în Larousse. Nu poţi să ştii niciodată. El nu-şi luase această precauţie. Dacă va cădea în mîinile lor, în seara asta — căci este hotărît să se ducă la Claire, să vadă ce se întîmplă — atunci cinci minute mai tîrziu ei vor fi cu siguranţă acasă la el. Apartamentul era înţesat de documente.

Ieşi din debit şi se amestecă pentru o clipă într-un grup de oameni care aşteptau tramvaiul. Aşadar erau în oraş şi oameni care aşteptau un tramvai, dar nu se urcau în el ; oameni care şedeau pe băncile din scuaruri, deşi nu aveau copii şi nici nu se uitau după femei ; oameni care se sprijineau în coate de parapetele podurilor, fără a fi nici vagabonzi, nici pescari ; oameni care citeau o gazetă în vitrina unui chioşc de ziare, cu toate că în buzunarul lor, aveau acelaşi ziar ; oameni care se rugau în biserici deşi nu credeau în dumnezeu ; oameni care-şi alegeau drumul cel mai lung, pentru a merge dintr-un punct la altul.

Se auzi un zornăit de fiare flexibile, scuturate parcă, şi rămase singur. Întunericul se aşternu din nou. Făcu cale întoarsă. Jos, la capătul scării, nu se mai afla nimeni sub cercul de lumină al lămpii. Ca în toate serile, lumina aceasta ardea numai

pentru el. Privi ferestrele apartamentului în care locuia Claire. În sufragerie, se vedea o mică stea strălucitoare. O gaură în podeaua opacă. Era acolo. În stradă nici o maşină. Se sfîrşise. Făcuse bine că nu se întorsese acasă la el, să dea de ştire, să privească... Şi cu asta ce-ar fi făcut şi apoi unde s-ar fi dus ?

Începu să urce scările, mergînd pe lîngă zid, cu mîinile în buzunare. Simţea, în dreptul inimii, cilindrul de hîrtie care îi umfla pardesiul.

Tocmai cînd ajunse pe palier, văzu deasupra lui ceva care se mişca şi în aceeaşi clipă zgomotul unor voci străine îi umplu urechile, care deodată începură să-i ţiuie. Omul care cobora primul îşi încetini pasul, lăsă din mînă balustrada şi-şi trecu în mîna dreaptă un tub de oţel albăstrui, cu găuri ca un cuptor pentru castane. Simţi în piept, foarte aproape de cilindrul de hîrtie, ca un deget care-i pătrundea în carne, apăsarea perfidă, stăruitoare, neîndoielnică, nemiloasă, precisă, a ţevii pistolului de mitralieră. Omul îl privea de sus, pieziş. O privire ascuţită. Îi văzu numai strălucirea ochilor ; restul chipului nu mai avea importanţă : doar privirea vie şi strălucirea albastră a mitralierei, a ţevii ei de răcire. Sîngele îi fugise din trup dar, lucru ciudat şi pe care nu-l prevăzuse, îşi simţea picioarele ferme, sigure sub el. Nu făcu nici un gest neobişnuit, nu rosti un cuvînt, nimic nu gîndea în el, nimic nu mişca, nici chiar inima. Inima îi bătea mai încet, cu bătăi sacadate, grele, care-i umflau pieptul ; parcă un berbec amorţit lovea într-un zid de cetate. Se dădu puţin deoparte şi continuă să urce scările de-a lungul peretelui fără a privi înapoi. Acum auzea zgomotul paşilor. Numai după ce sui cîteva trepte, îndrăzni să se uite.

Erau cinci sau şase, cu mîna dreaptă se sprijineau de balustradă, iar în stînga ţineau pistolul-mitralieră. Greutatea armei împrumuta mersului lor o ciudată clătinare. Erau toţi în haine civile, cu pălării de fetru, cu canadienele în care îi văzuse adineauri în cercul de lumină de la capătul scării. Nu putu să ştie dacă vreunul dintre ei se întorsese, pentru a-l cerceta atent cu privirea. Cînd ajunse la etajul I, nu mai simţea nimic altceva în afara unei bucurii de nestăpînit, a unei bucurii extraordinare, pe care niciodată nimic nu o va putea egala, nici dragostea, nici un fel de noroc şi nici o fericire. Palierul era pustiu. Sună la uşa Clairei : două sunete scurte unul după altul, apoi unul mai lung. De jos, de la intrare, urca o larmă de glasuri şi zgomotul produs de frecarea unor bocanci cu ţinte pe dalele pătrate ale pardoselii. Uşa se deschise. La lumina lămpii mici din vestibul, obrazul Clairei îi apăru un simplu oval, foarte alb, fără buze. Ea spuse :

— Ah ! dumneata eşti. Doamne, credeam că se reîntorc. (Îi luă mîna şi-l trase înăuntru dintr-o singură mişcare, cum arunci la colţ un copil care scînceşte.) N-ai întîlnit pe scară nişte oameni ?

— Ba da, spuse el, cinci sau şase. Ce-a fost cu ei ?

— Era Gestapo-ul. Ieşeau de aici. Eram la gestetner cînd au venit.

El spuse :

— N-am băgat de seamă.

Minciuna aceasta îl îmbăta ca o victorie strălucită, obţinută asupra felului chinuitor în care îşi închipuia adesea neprevăzutul, necunoscutul. Se căutaseră îndelung în noaptea oraşului, pînă în clipa cînd drumurile lor se întretăiaseră pentru în-

tîia oară, dar această încrucişare s-ar fi putut întîmpla oriunde nu numai în această noapte a oraşului ci în noaptea Europei — terenul lor de vînătoare—înconjurat de apă sărată, de plaje acoperite cu grămezi de fier vechi, de stînci trucate, de poteci minate, de turele cenuşii şi, dincolo de toate astea, marea, marea. Gustul sărat al stridiilor îi revenea în gură.

Stătea aşezat în faţa Clairei pe un scaun de bucătărie : ea vorbea cu vocea precipitată. Pe foc se afla o oală cu supă şi un miros de praz umplea toată odaia. Claire spunea :

— Au bătut foarte tare, n-au sunat. Nu înţeleg de ce. Poate că n-au băgat de seamă soneria. Cînd am auzit bătaia în uşă, am ştiut imediat despre ce e vorba. Lucram tocmai la gestetner şi aveam mîinile complet înnegrite ; am băgat maşina într-un dulap din perete şi am aruncat deasupra nişte vechituri, mai mult nu puteam să fac. Am azvîrlit matriţele în maşina de gătit. Slavă domnului, că era aprinsă ; vara aş fi fost pierdută. Cum dădeau semne de nerăbdare, în drum spre bucătărie, am tras lanţul de la W.C., să creadă că de aceea am întîrziat. Nu se ştie niciodată.

— Da, nu se ştie niciodată.

— Au intrat şi au scotocit peste tot, fără să spună un cuvînt. Unul dintre ei a deschis dulapul. Nu ştiu cum s-a făcut, dar printre vechituri se afla un joc mecanic, cu căişori. Unul dintre indivizi l-a scos şi a pus mecanismul în mişcare, ceilalţi s-au apropiat şi au început să se joace. Au pus jocul la loc şi pe urmă m-au întrebat dacă nu-l cunosc pe teroristul evreu Henri. Le-am spus că nu cunosc evrei. Au rîs şi s-au uitat la mine cu milă. Ştii că la parter sînt o grămadă de oameni

închiși. Pe toți bărbații care au intrat în casă, între orele cinci și șapte, i-au dezbrăcat și i-au perchezitionat. Cum se face că nu te-au întrebat nimic ? E de necrezut ce noroc, ce noroc !

— Presupun, spuse el, că se duceau la masă. Sînt niște oameni foarte meticuloși. Ora de masă e oră de masă, și nu pierd nici o ocazie să se îndoape bine. Pentru că a venit vorba : sînt așteptat și eu la cină. Închipuie-ți, tocmai deschideam niște stridii.

— Nu poți pleca imediat. Ascultă.

De la intrarea plină de rezonanță din pricina dalelor, urca larmă de voci. El spuse :

— Stinge focul.

Claire se ridică. Pentru o clipă flacăra gazului crescu, pe urmă îndată pieri. Apoi, în tăcerea nopții, între două zăngănituri ale tramvaiului, se auziră indistinct niște glasuri, cu izbucniri brusce, ca într-o ceartă.

Clătina din cap, cu dezolare :

— Nu înțeleg germana, pot să citesc, dar nu înțeleg cuvintele — și dumneata ?

— Eu, nici atît.

— Ce-or fi făcînd acolo ?

Își cercetă ceasul-brățară : opt fără un sfert : de un sfert de ceas, Catherine își făcea griji.

— Totuși, trebuie să mă întorc acasă, murmură el. Îi întinse sulul de hîrtie. Ascunde-l. Dacă se reîntorc, aprinzi mașina de gătit. O să ai tot timpul. Nu trebuie decît să-l desfaci ca să ardă mai bine. Trebuie să mă duc acasă. Sînt așteptat, am spus că mă întorc numaidecît. E stupid.

Claire mai spuse :

— Nu poți pleca acum, așteaptă cel puțin să nu se mai audă zgomot de voci !

În fața lui se aflau, într-un ghiveci de flori, niște crizanteme.

Îi veni în minte imaginea pieței de flori, în preajma Palatului de justiție, într-o dimineață însorită de toamnă. Dinspre Sena urcă o ceață ușoară, abia perceptibilă : o tînără fată se fardează în mijlocul crizantemelor, picături de apă strălucesc încremenite pe împletiturile de paie, în mijlocul grădinilor japoneze în care rațele de ipsos plutesc pe plăci de sticlă, printre cactușii pitici.

— Claire, dă-mi florile astea, vreau să cobor cu ele în mînă.

— Crezi că o să-ți poarte noroc ?

— Nu-i vorba de asta, nu sînt superstițios, dar îmi vor servi de scuză, de pretext.

Ea surîse. Atunci observă el că ea are o față mică, slabă, și o cruce mare pe piept. Pînă atunci nu o văzuse niciodată, abia dacă îi vorbise și, cu fiecare prilej, fără să se uite la ea. Întotdeauna se întîmplase să fie ceva la mijloc, ceva care nu fusese tocmai în regulă. O dată, hîrtia nu sosise la timp, altădată plantonul nu putuse pleca ; altădată înghețase cerneala din cauza frigului. Ea se pierdea în interminabile explicații despre matrițele rupte, despre distribuția defectuoasă a cernelei. Se uitase cu totul pe sine.

Între ei, nici nu-i spuneau Claire — nu-i vorbă nici nu era ăsta numele ei — îi spuneau pur și simplu „Gestetnera“.

— Biata mea Claire, îți dăm de furcă. Totuși, dă-mi florile astea.

Știa bine că nu-i puteau sluji drept un pretext fericit, dar voia totuși să coboare cu ele în mînă. „Ce-i cu florile astea ? V-ați dus la femeia aceea

să vă dea flori ? E prietena dumneavoastră ? Ea vă dă crizanteme ?“

— Iată, spuse ea, ai venit la mine ca să iei nişte alimente, pe care ţi le-am promis. Eşti un vecin şi eu am ceva mai multe provizii. Vrei să-ţi dau un cîrnat ?

El răspunse :

— Nu ! mulţumesc ! Şi florile ? Te asigur că e mai bine !

Ea luă două crizanteme din ghiveci şi le înfipse, drepte, între o varză şi nişte cartofi dintr-un paneraş. În vestibulul slab luminat, culorile florilor păreau mai intense, acoperite de umbră, dăltuite parcă. Luă o floare în mîna dreaptă şi o strînse cu băgare de seamă. Vocile nu se mai auzeau.

— Acum am să cobor, murmură el. Vino mîine la patru, în staţia de tramvai. Ca şi cum ai lua tramvaiul. Şi dealtfel, îl vom lua împreună fără să ne spunem nimic. Vedem pe urmă.

Coborî scara fără cea mai mică teamă, fără să-i bată inima. Totul se sfîrşise, trecuse ; şi acum dacă totul ar reîncepe, ar fi altceva, ar fi o altă şansă de încercat. Florile, varza şi cartofii din coş, toate astea îl plasau într-o lume obişnuită, între lucruri dezarmant de obişnuite — era ca şi cum şi-ar fi pus în jurul gîtului o salbă de flori iar pe cap o pasăre, albă, cuminte şi pură. Astfel va trece el prin barajul poliţiei. Vor spune : „un cretin, lăsaţi-l“. Un om inofensiv şi blînd „un om cumsecade“, care în noaptea plină de capcane, transportă în loc de bombe şi manifeste, roadele paşnice ale unei grădini din suburbii. E membrul unei familii cinstite, modeste, e un funcţionar conştiincios care-şi îndeplineşte îndatoririle cu răb-

dare, fără a se ocupa de politica asta care ne dă atîta bătaie de cap.

Dar nimeni nu-l întrebă nimic. Cînd ajunse în stradă, tocmai pleca ultimul automobil. (Le garaseră probabil pe o stradă alăturată ; întotdeauna trebuie să fii atent la asta, căci nu înseamnă nimic cînd nu vezi maşina în faţa unei case suspecte.)

Un vînt nebun urca în rafale străzile pustii. Toate zgomotele astea erau un cîntec al vieţii — al vieţii simple, mărunte, de toate zilele, mizerabile şi bune : un copil începu să scîncească, o perdea alunecă pe vergeaua ei. De aici, sau de acolo, aproape insensibil, izbucnise zgomotul unui dinam de bicicletă precedat de un evantai galben de lumină pe pavaj.

Catherina veni să-i deschidă, cu o furculiţă în mînă. O strînse la piept şi o sărută pe gură. Avea buzele foarte bune şi vii şi, deasupra lor, un puf fin şi călduţ, în care plutea un parfum subtil.

Ea întrebă :

— Ai lipsit mult ! Ce s-a întîmplat ?

Stătea pe un scaun de bucătărie cu coatele pe masă, cu faţa în mîini, şi în timp ce el vorbea, ea ridica sprîncenele foarte sus, ca o fetiţă care ascultă un basm cu zîne.

— Şi, spunea el, nici măcar nu-i o poveste interesantă. Poveştile de noroc nu sînt interesante ; adevăratul noroc e atunci cînd nu se întîmplă nimic.

Ea spuse ceea ce spun toate femeile :

— Vezi, aveam o îndoială, am avut o presimţire.

— Dar tu n-ai fi plecat, ai fi aşteptat aici ? Să vină ei ?

— Poate că aş fi aşteptat.

Ea nu-i mărturisi că numai cu un sfert de oră înainte, nu fusese decît un animal înnebunit de liniştea din jur, şi în această linişte, de zgomotul unor paşi pe scară şi de tictacul ceasului deşteptător aşezat pe picioarele lui strîmbe, între cutia de zahăr şi cea de cafea.

— Şi dacă nu m-aş fi întors, cine ar fi deschis stridiile ? Tu nu te-ai fi priceput ; eşti o turturea prea neîndemînatică, pentru ca să ştii să deschizi stridiile. Dar e adevărat, pentru tine singură ar fi fost de ajuns şi duzina asta...

— Nu mi-a fost foame, răspunse ea.

El îşi puse din nou, în jurul taliei, şorţul îmbibat de apă, pe care rămăseseră lipite bucăţelele mici de sidef, ascuţite, tăioase, fragile.

Apa mării curgea între degetele lui.

— Dacă găsesc o perlă, spuse el, te sărut. Poate că voi găsi o perlă, e o chestiune de noroc.

IDENTITĂŢI

Secretarul coborî trei trepte şi ajunse în cavou. Adevărul e că găsise portiţa grilajului deschisă şi iarba crescută între balamale dovedea că nici nu se închidea vreodată. „Pregătită pentru orice eventualitate", îşi spuse secretarul, căruia de fapt nu prea i-ar fi fost îngăduit să facă glume de soiul acesta, pentru că la urma urmei avea un serviciu foarte bun şi de aceea i-ar fi stat mai bine să se arate respectuos faţă de mormintele familiei.

Mormintele ocupate sînt acoperite cu plăci de ardezie. Trei stau goale, chiar în mijloc. Nici un simţ al ordinei, al construcţiilor coherente, proprii spiritului cartezian, nici măcar simplul bun simţ n-au prezidat la utilizarea sarcofagelor de către familia Marboz-Garenzac. Şi de ce aceste plăci, toate de aceeaşi dimensiune ? Ca şi aceleaşi caractere de literă pentru nişte copii născuţi morţi, ca de pildă pentru această micuţă Anne de Marboz-Garenzac, fiica contelui şi a contesei — pe numele ei de familie de Caljaloux, născută la 1 ianuarie 1875, moartă la 1 ianuarie 1875 ? Şi ce-i de mirare ? La 1 ianuarie 1875 a fost în tot Parisul un polei care a rămas de pomină. Într-adevăr, toate trăsurile societăţii de omnibuse fuseseră silite să-şi intrerupă brusc cursele, astfel că,

spre orele unsprezece, ocupaseră întreaga *Place de la Concorde.* Nu se auzeau în întuneric decît strigătele furioase ale vizitiilor în fața cailor care se prăvăleau, sau țipetele de spaimă ale pietonilor care se clătinau, alunecau sau cădeau, împotriva tuturor precauțiunilor luate, dintre care, prima : descălțatul și umblatul apoi în șosete sau ciorapi. Contesa, însărcinată în luna a șaptea (contele era absent, plecat la o vînătoare de porumbei la Monaco), nevoită să-și lase trăsura în strada Vaugirard, și pe deasupra, împiedicată de rangul ei să umble desculță, alunecase de la brațul vizitiului, și, în aceeași noapte, avu o naștere prematură. Micuța Anne muri îndată, botezată de cameristă în apa clocită, neprimenită de la duminica floriilor, din aghiasmatarul conjugal ; iar micuța și ilustrul trup — nu era oare carne din carnea mareșalului Garenzac, cel care cîștigase bătălia de la Rocroi dar a cărui glorie îi fusese furată de Condé [1] ? — fu pus într-o cutie mică de stejar pe care contele, revenit de la Monaco, o duse cu el la Garenzac.

— Acum, micuța Anne ar fi avut aproape șaptezeci de ani sau, mai de grabă, ar fi fost moartă căci nu văd pe nimeni din familie care să fi trecut de șaptezeci de ani, remarcă secretarul, ar fi ocupat exact același loc în mormîntul familiei. Și atunci prin ce ar fi meritat consemnată pierderea celor șaptezeci de ani din viața ei ? Oamenii ăștia nu trăiesc decît pentru a completa un arbore genealogic, adăugă secretarul. Și rînji cu o satisfacție răutăcioasă, constatînd că toți se născuseră în

---

[1] La 19 mai 1643 a avut loc într-adevăr o mare bătălie la Rocroi — rămasă celebră. Prințul Condé (1621-1686) a repurtat aci o strălucită victorie (n r).

Lituania, între anii 1792—1815, şi că deci, orice ai face, istoria nu te iartă...

Dar de ce nu se realiaseră lui Napoleon, ca Ségur ? Din orgoliu. Da, orgoliu. Nişte crengi ale unor arbori genealogici, iată ce sînt. Departe de pămînt. Trupul lor nu vine niciodată în atingere cu pămîntul. Şi cu toate acestea, ăsta a murit la Fez, în timpul campaniei Marocului. Frate mai mare al actualului conte Louis de Marboz-Garenzac, s-a trezit în faţă cu un dezident şi au tras amîndoi ; locotenentul de Garenzac fu împuşcat, dar arabul rămase nevătămat ceea ce nu dovedea nimic. Înainte de a muri, Louis îi spuse subofiţerului său Galitzine :

— Vreau să-mi dorm somnul de veci la Garenzac ; esenţialul este să-ţi ai numele gravat şi o bună identitate pentru eternitate.

Şi atunci, cîteva săptămîni mai tîrziu, leşul său, aşezat într-un sicriu sigilat, fu ridicat de o macara, între două lăzi cu smochine şi coborît pe bordul vaporului *l'Administrateur - Jean - Claude - Duval - Bridoux,* în rada portului Casa, iar peste cîteva zile, foştii lui camarazi de luptă îl întîmpinară în faţa capelei castelului de Garenzac. Chipiul de un albastru deschis, împreună cu sabia şi crucea Legiunii de onoare, era pe sicriu, iar acum, contele-locotenent se afla acolo, în mormînt.

— Ce faci aici ? îl întrebă contele de Marboz-Garenzac pe secretar. Prin deschizătura porţii cavoului se văd doar ghetele contelui şi cravaşa care răscoleşte praful de pe încălţăminte, deşi contele nu venise călare ci luase autobusul pentru a se duce la Toulouse şi a se întoarce de acolo.

— Mă gîndeam la moarte, domnule conte, spuse secretarul.

— Aşa, zise contele, şi crezi că se moare şi cînd ai un nume ? Hai, ieşi totuşi de acolo, Jean, să-ţi povestesc... una bună, să vezi ce mi s-a întîmplat.

Dar pentru moment secretarul nu-şi poate lua ochii de pe o nişă goală. Priveşte locul rezervat contelui şi simte cum îl cuprinde dorinţa de a se vîrî el acolo, ca să zacă secole de-a rîndul, cu mîinile încrucişate pe piept, în ţîrîitul greierului din platan.

— Închipuie-ţi, spuse contele... dar, în sfîrşit, ce naiba tot faci acolo ?

De data asta secretarul ieşi. Şi acum stau amîndoi pe un mic platou acoperit de iarbă din faţa mormîntului ; e ora şase seara.

— Închipuie-ţi, spuse contele, jandarmii mi-au cerut actele de identitate în autobusul de Toulouse !

— Ei, asta-i ! zise secretarul.

— Asta-neasta, spuse contele, dar partea cea mai plicticoasă e că nu am buletin de identitate.

— Ah ! iat-o şi pe doamna contesă, îi atrase atenţia secretarul.

Contesa de Marboz-Garenzac era verişoară bună cu contele şi deci rudă de sînge cu micuţa Anne. „Suflete, se gîndeşte secretarul, Stendhal era consul la Civita-vecchia, strugurii de aur ai Italiei care trosnesc uşor cînd îi striveşti între dinţi. Pentru că el, el e Julien Sorel, bineînţeles. Şi scena mîinii o va juca desigur. Îi va lua mîna. Nu-i pasă de nimic".

„E luna mai, gîndeşte contele, e luna fecioarei Maria ; este luna cea mai frumoasă, să cîntăm un cîntec nou pentru fecioara iubită. Contesa iese din castel în fruntea unei procesiuni de fetiţe din sat

şi duce în mîinile ei, ce apar atît de albe pe argila vasului, un ghiveci din care ţîşneşte un crin. Astfel se îndreaptă spre biserică pentru a împodobi altarul sfintei fecioare căci astă seară e luna Mariei".

Se lăsă o tăcere în timpul căreia contele şi secretarul, nemişcaţi, îşi îndreptară atenţia spre contesă, apoi, în aceeaşi linişte, spre orăcăitul broaştelor din şanţul de apă care înconjoară castelul. Pe urmă, contele se îndreptă spre contesă în vreme ce procesiunea de copile îşi continua drumul spre biserică purtînd fiecare din ele un ghiveci cu flori.

— Închipuieşte-ţi, draga mea, spune contele, că astă seară, în autobuzul de Toulouse, am fost întrebat cine sînt ! Mi-au cerut actele de identitate, deşi castelul, după cum ştii, se vede din drum.

— Dumitale ? se miră contesa. Ah ! dar e din cale afară de comic !

Contele dădu din cap şi rămase nemişcat.

— Jean, spuse contesa, vino şi ajută-mă să aranjez altarul fecioarei.

— Da' sigur, doamnă, sigur ; daţi-mi voie să duc eu ghiveciul.

Şi iată-l pe secretar mergînd înaintea contesei şi ţinînd crinul între frumoasele lui mîini de intelectual monarhist.

În biserică, organistul exersează la armoniu *Ave Maria Stella Dei Mater Alma* pe melodia cunoscută; aria aceea cam zglobie şi din care adie răcoarea serii. Secretarul depune ghiveciul la picioarele sfintei fecioare din Lourdes, apoi priveşte confesionalul. Astfel, odată la cincisprezece zile, contesa vine să îngenuncheze aici, pentru gîndurile ei, pentru vorbele ei, pentru faptele ei, dar nu fără omisiuni, „şi care-ţi sînt păcatele, copila mea ?" — bine-

înțeles că ea nu-i mărturisește totul preotului cu care prînzește adesea la castel. Oh ! să i se spovedească în întregime lui, ar fi ca și cînd s-ar lăsa privită de el, seara, pe jumătate dezbrăcată. — „Am avut gînduri păcătoase părinte. — Cu voie ? — Oh, nu părinte, fără de voie". Cum e mai rău, gîndește secretarul.

— La ce te gîndești, Jean ?

— Vom avea cărăbuși astă seară, doamnă.

Și iat-o că îngenunchează în strana însemnată cu numele „contesa Marboz-Garenzac", în timp ce secretarul nu-și poate lua ochii de la această placă de identitate, pe care răsuflarea contesei o acoperă cu un abur. Își va lăsa și urma buzelor ? Turn de fildeș, Tabernacol, Luceafăr, Renan pe Acropole, mirosul plăcut al cărților din ediția Nelson, cînd Izrael a ieșit din Egipt, din mijlocul poporului barbar, *fugit a populo barbaro*[1]. Vai, vai sărmanul Yorick, cinci generații de contese de Garenzac s-au folosit de aceeași placă de identitate și acum tigvele lor goale, albe ca ipsosul, ușoare ca osul de pasăre, zac în fundul sertarului de șist din mormîntul familiei. De ar muri și ea, suflet golaș ca cel al Annei, născută din polei. Cînd îi voi lua mîna ? Printr-un vitraliu pătrunde o lumină strălucitoare. Este adevărat că vitraliul nu e faimos și că nu l-a costat mult pe tatăl contesei, suficient totuși ca numele donatorului, scris pe geam, să fie proiectat pe dale cu litere violete, alungite...

— Vă stă scris numele pe dale, doamnă.

— Da, da, spuse contesa, ridicîndu-și capul ca soldatul necunoscut de la Westminster Abbey. Vino, Jean.

---

[1] A fugit de poporul barbar. (În limba latină în original) (n.r.).

Lăsară în urma lor fetițele să șteargă cu pămătuful de pene praful de pe florile de scoică ce împodobeau altarul fecioarei Maria.

Oricine are ochi vede că el o iubește. Dar ea ? Nu se știe încă. Sfîntă fecioară, apăr-o !

Ieșiră, nu pe poarta cea mare care răspundea pe platou, ci pe o ușă mai mică, ce dădea direct pe terasa castelului, deasupra șanțului cu apă în care înotau broaștele.

— Jean, spune contesa, dumneata ai un buletin de identitate ?

Fără să rostească un cuvînt, secretarul își ridică brațul și-și arătă încheietura mîinii.

— Iată, spuse el simplu.

Era placa de identitate din război.

Contesa vede placa metalică cu găuri mici încrustate în ea. „Iată identitate de bărbat !“ își zise ea, dar în aceeași clipă ochii i se îndreptară spre un porumbel, cu un inel la picior, care tot umbla încolo și încoace pe o balustradă, mișcîndu-și gîtul, mecanic.

Toate acestea sînt cît se poate de semnificative.

Cina la castelul de Marboz-Garenzac. Contele, contesa și secretarul. Pe masă fuseseră puse flori. Contesa citise tocmai ceva în legătură cu arta de-a aranja florile, și așezase într-un vas de sticlă niște flori banale, culese de pe suprafața apei din șanțuri.

— Ai fi putut să cazi, spuse contele.

— Dar întocmai ca Ofelia, ați fi plutit purtată de curentul apei, ca o floare printre flori, adăugă secretarul. Ah ! dragostea mea, cu rochia ta desfășurată și picioarele tale, picioarele tale, un fir sub-

ţire de apă între picioarele tale. În realitate după cuvintele „aţi fi plutit“ secretarul nu mai spuse nimic. Avu loc însă o discuţie despre flori.

— La urma urmii, declară contele, mie nu-mi plac florile pe masa pe care mîncăm.

— De ce ?

— Pentru că nu sînt comestibile.

Contesa ridică din umeri, dar păru îndată interesată de discuţie, cînd îl auzi pe secretar apărînd punctul de vedere al contelui, afirmînd că se cerea într-adevăr o unitate, că florile nu provoacă de fel secreţiunea sucurilor gastrice şi că de pildă cine nu s-ar mira văzînd o friptură de viţel, expusă într-o florărie ? !

Paradoxuri, paradoxuri, rosti contesa ; dar ea va fi a lui, pentru că el ştie să domine viaţa şi pentru că nu-i un om uşor de înţeles.

Servitorul anunţă :

— Domnule conte, a venit pîndarul satului şi m-a însărcinat să vă transmit aceasta.

Şi servitorul îi întinse un buletin albastru pe care contele începu să-l citească cu voce foarte scăzută, dar după mişcarea buzelor contesa şi secretarul, cu privirea aţintită asupra lui, desprind numele de Marboz-Garenzac şi prenumele mamei sale, Albine. Apoi buzele i se strîng şi ochii lui rămîn îndelung fixaţi pe florile plutitoare de pe masă, culese din apa şanţurilor. Contesa se întoarse spre secretar şi-şi înălţă sprincenele.

— E groaznic, spune contele şi citeşte cu voce tare :

Nasul : potrivit.

Fruntea : potrivită.

Gura : potrivită.

Semne particulare n-are.

— Potrivit ? întrebă contesa.
— Iertaţi-mă, zise contele şi se ridică.

Puţin mai tîrziu, contele se afla pe micul platou acoperit de iarbă, învăluit acum aproape în noapte. Contesa şi secretarul simt că afară e luna fecioarei iar cărăbuşii zboară într-adevăr.

— Am să încep să strig, gîndeşte contele, am să-l îmbrăţişez în văzul tuturor pe idiotul satului, apoi am să intru cu el în biserică, am să-l duc de mînă şi amîndoi vom îngenunchea pe dale. Dar toate astea nu vor sluji la nimic. Sînt un om sfîrşit. Funcţionarul acela de la primărie vede departe, sînt un om sfîrşit. Îi voi aştepta pe terasă.

— Soţul dumneavoastră se află pe terasă la ora asta, spuse secretarul. Fetiţele care au purtat florile în procesiune, la sfîrşitul după amiezii, au început să cînte. E luna fecioarei, e luna cea mai frumoasă. Povestea asta cu identitatea a fost pentru el o lovitură.

— În faţa lui dumnezeu n-avem identitate, spuse contesa. Am să dau ordin să se ia asta de aici, şi îşi aşeză mîna pe placa de aramă pe care era săpat numele său. Placa de la încheietura mîinii dumitale ai dreptul s-o porţi, dumitale ţi-a fost dată pentru ca atunci cînd vei muri...

— Iertaţi-mă, cred că vă iubesc, iertaţi-mă că vă fac mărturisirea acestei dragoste nelegiuite, aici, în timp ce aceste fetiţe cîntă.

Pe fruntea contesei au apărut două picături de sudoare.

— Să mergem.

Părăsesc biserica în acordurile de orgă, apoi orga se oprește din cîntat și pașii lor nu se aud aproape de loc în iarba platoului.

— Marboz-Garenzacii țin la identitatea lor, spuse secretarul. Mă gîndesc la micuța Anne, moartă chiar în ziua nașterii ei și care, presupun, a fost adusă aici cu mare pompă.

— Pentru sufletul ei, răspunse contesa, nu pentru numele ei.

— Dar el nu apare pe placă, observă secretarul. Îl disprețuiți pe conte, nu-i așa ?

— Nu-l disprețuiesc, spuse contesa, dar era atît de vanitos de numele lui și iată că acum își vede numele scris pe un buletin parafat ! Caută să găsească pe chipul său trăsăturile mareșalului de Garenzac, cîștigătorul bătăliei de la Rocroi, și uneori le regăsea în curcubeul oglinzilor, și iată ce e acum : o frunte obișnuită, un nas obișnuit, un om obișnuit, un om de nimica. Să ne așezăm și să stăm în noaptea liniștită.

Iată-i stînd unul lîngă celălalt pe terasa castelului, așezați pe o bancă ce poartă inscripția: *Mergeți, fraților, la capelă !* Broaștele rîioase orăcăie, apoi tac. Se aud pașii cuiva ; nisipul scîrțîie. E contele. Secretarul se ridică.

— Stai jos, dragul meu, stai jos. Acum stau așezați astfel : contesa, secretarul și contele. La început fu o tăcere lungă. Apoi contele spuse :

— Pe vremuri se făceau mari eforturi pentru a feri de uitare chiar și un boț de carne ce a purtat odată numele nostru. Și acum — așa am impresia din seara asta — sînt ca idiotul satului. E bine. Voi ieși în cîmp diminețile și mă voi bucura de frunze și de brumăriul viilor. Oare într-adevăr n-am nimic

mai caracteristic în trăsăturile feţii, sînt chiar într-atît de comune ?

— Nu trebuie să vă faceţi sînge rău, domnule conte.

— Dragă prietene, te rog.

Dacă ei ar fi putut vedea, ar fi văzut cum contele a închis ochii şi a visat la moartea sa şi la numele său săpat în dale cu lovituri de daltă. În marmoră, nu voia şist, căci se desfoaie parcă ar fi coada şoricelului şi se cojeşte ca un om ars.

— Vă iubesc, spuse secretarul.

— Nu trebuie, dragul meu...

Ea i-a prins mîna şi şi-a lăsat degetele să-i alunece pe osul încheieturii lui, acolo unde îşi poartă brăţara cu placa de identitate. Acum îl ţine de lanţul brăţării.

— Numele dumneavoastră e săpat în inima mea.

— Banalităţi, murmură ea.

E într-adevăr o platitudine, gîndeşte secretarul, dar tocmai asemenea cuvinte spui şi nu dintre acelea complicate, cînd eşti un om din carne şi sînge şi nu un — doamne iartă-mă — intelectual. Contesa îşi ia mîna de pe încheietura mîinii lui. Poate i-o va lua iar ? Secretarul tremură, mîna îi atîrnă peste braţele paralele ale băncii şi unghiile zgîrie asperităţile vopselii. Din gura contelui se auzi un uşor şuierat, dar el nu dormea, vorbea de unul singur. Din şanţurile cu apă urca răcoarea.

Atunci secretarul îşi desfăcu lanţul şi placa de identitate şi le puse în mîna caldă a contesei.

— Ce copil eşti, vai ce copil eşti !

Dar au toată vara înaintea lor, iar zilele cînd contele va pleca la Toulouse vor fi toate ale lor.

Va fi cald. Vor merge împreună la rîu, ea va sări în apa de la moară odată cu el şi înotînd se va afunda în adînc, pînă la pietrele cele albe şi la bucăţile de sticlă. Şi el va fi în apă. Capul lui cu părul drept ca ierburile ! Trupul lui, tremurînd, în aşteptare ! Şi nici măcar nu există un nume pentru acest reflex.

MEDICUL DE ȚARĂ

La unsprezece fără un sfert, cineva bătu la ușa medicului. De două luni stătea ascuns în casă. Se gîndi : „Nu poate fi decît sau un prieten sau *ceilalți*". Îi spuse femeii de serviciu :

— Nu... nu, am să deschid, și apoi : nu poate să fie nimic, dacă era ceva, veneau după stingere.

Bătrîna răspunse :

— Nu se știe.

Purta sandale de sfoară, cămașă fără guler și fără butoni. Deschise ușa. Era Le Chat.

— Nu intru, spuse Le Chat, e la Coutine un flăcău foarte bolnav, vino să vezi ce-i cu el. Chiar dacă nu-i poți face nimic, măcar să-l vezi, tot e ceva. Hai, vino !

Medicul se gîndi, apoi spuse :

— Vine îndată stingerea, știi bine că mă caută... deci, sînt într-o situație ceva mai deosebită. Dacă dau peste patrulă... nu e exact același lucru ca pentru oricare altul.

— Nu cred să dai tocmai de patrulă, răspunse Le Chat, dar poate preferi totuși să vină să te ia de acasă niște băieți înarmați ?

— Nu, spuse medicul, nu, la urma urmii numai pentru atîta lucru ?

Nu mărturisea că un fel de lașitate îi poruncea să joace pînă la capăt jocul legalității, să-l

joace atît cît va mai putea. Îl lăsă pe Le Chat în pragul uşii şi se duse în odaie să-şi ia de acolo o mică trusă.

Le Chat făcu vreo cîţiva paşi şi se aşeză în grădină pe o bancă de piatră. Văzu o floare într-un ghiveci dar nu putea să-şi dea seama bine ce fel de floare era. Se aplecă şi atunci recunoscu o muşcată. Respiră adînc.

— E un geranium, rosti el foarte încet, florile de muşcată n-au nici un miros şi totuşi din ele se face parfum. E curios !

Clarul unei jumătăţi de lună scăldă liniştea foşnitoare şi caldă. Apoi un vînt slab trecu prin porumb, clătinîndu-l uşor.

Medicul trecu din nou în bucătărie şi luă două bucăţi de zahăr din zaharniţă. Le băgă în buzunar, apoi se întoarse şi luă şi pe a treia, fără să ştie de ce.

Femeia de serviciu se uita la el.

— Luaţi cu dumneavoastră puţină şuncă, zise ea.

Medicul clătină din cap.

— Mă întorc mîine dimineaţă.

Femeia mai spuse :

— Bună seara, noroc.

El îi făcu doar un semn uşor cu capul şi ieşi.

Le Chat se ridică de pe bancă : o umbră foarte mare ce se clătina.

— Tu ştii de ce se face parfum din muşcate ? întrebă el. N-au nici un miros.

— Se face orice, din orice, spuse medicul.

Apoi rîse :

— E o problemă de răbdare şi voinţă.

Le Chat începu să rîdă fără prea mare chef, răsuflînd greu. Medicul vru să ştie cît e ora, dar lu-

mina lunii îl împiedica să vadă fosforescența acelor de pe cadranul ceasornicului său. Își făcu mîinile pîlnie : cele două urme verzui marcau ora unsprezece.

— E prea tîrziu, mai e puțin pînă la ora stingerii.

— În orice caz, spuse Le Chat, e prea tîrziu și pentru băiatul acela. Îmi face impresia că adineauri delira. E un om ciudat. La urma urmii dacă tu crezi că n-ar mai fi cazul...

— Nici nu se pune problema, spuse medicul, merg cu tine.

Se și găseau la portița grădinii, în drum.

— Mă gîndesc iar la mușcate, reveni Le Chat, n-au nici un fel de miros. Sau poate își răspîndesc parfumul numai la anumite ore...

Mergeau în umbra copacilor pe un drum alb ca de lapte parcă, într-o lumină rece, ostilă, îmblînzită doar de aerul dulce al serii. Se grăbeau să ajungă pe cărarea care se așternea de-a lungul unui torent ca să-i însoțească la drum zgomotul puternic al apei. Medicul își ținea mîinile în buzunare iar sacoșa sub braț, lipită de corp. Mergea ușor, țopăind în sandalele lui de sfoară și astfel ajunseră la torent. Se întrebau de ce anume le era teamă. Nu era nici măcar întuneric ; dar poate tocmai luna era mai rea decît bezna. Lunatecă, ireală, imagine a lumii.

— Zău că ne prostim uneori, spuse Le Chat, dacă acum ne-am fi dus la dame, nu ne-am mai fi făcut atîtea probleme.

— Cu mine lucrurile stau ceva mai altfel, spuse medicul : nu uita că mă caută de două luni.

— Cu fotografie ? întrebă Le Chat. În fond nu acorda prea multă importanță acestui fapt. Pusese

în așa fel întrebarea de parcă ar fi făcut parte dintr-un chestionar pentru completarea unei fișe de informații.

— Da, cu fotografie, spuse medicul, și apoi cine nu mă cunoaște pe mine aici ? Le-a fost ușor s-o obțină, totuși nu pot scoate toți oamenii, din toate casele satului. În fond nu sînt chiar atît de mulți, iar eu nu sînt un domn chiar atît de important.

— E formidabil, exclamă Le Chat, privește apa.

Razele lunii țîșneau de pretutindeni, luminînd pietrele.

— La ora asta s-ar putea prinde păstrăvi, spuse Le Chat.

Un timp merseră fără să-și vorbească. Zgomotul torentului îi ducea cu gîndul sus, pe munte, între ai lor, unde ei erau stăpînii lumii, unde pămîntul redobîndea deodată culoarea pe care o avusese odinioară, înainte de a începe toate acestea, înainte ca lumea să fie atît de otrăvită, pînă în măruntaie.

— În sfîrșit, zise medicul. Voia să spună : „Fie ce-o fi".

— În sfîrșit, poate reușești totuși să-l liniștești, să-l faci să nu mai strige așa. Uneori strigă și mi-e teamă că din cauza lui să nu fie reperată casa.

— N-am nimic la mine, spuse medicul, n-am morfină. Și numai cu cuvinte frumoase... Tot ce pot, e să-l fac să simtă că se ocupă cineva de el : oricum, e și asta ceva.

— Altceva nu-i de făcut, spuse Le Chat.

Mai merseră un timp tăcuți de-a lungul unui gard de aluni. Medicul culese o alună mică, cu multe frunze. În lumina lunii părea cu totul albă. Încetini pasul, ca s-o curețe.

— Într-o lună vor fi coapte, spuse le Chat, și într-o lună va veni și marea lovitură.

— Știi ceva ?

— Nu, noi ăștia nu sîntem decît un mic maquis.

După gardul de aluni urma acum un zid din piatră. Nu se mai auzea aproape de loc zgomotul torentului care pe porțiunea aceea se afunda într-un soi de gîtlej din care urcau unde de răcoare. Se opriră dinaintea unei bariere de lemn fixate cu o sîrmă. Le Chat o ridică și o dădu de o parte atît cît să poată trece. Bariera nu făcu nici un zgomot, alunecă pe iarbă.

— Aici e, spuse Le Chat.

Ajungea pînă la ei un miros de bălegar și de fîn, pe care răcoarea nopții și a apei îl împrăștia într-un fel de vagă adiere ca o mireazmă a timpului, a nopții și a aerului. Un porc grohăi, aproape de tot, pe urmă prinse a cotrobăi, fără îndoială în frunzele de porumb.

— Oamenii nu locuiesc aici, spuse Le Chat, își țin aici numai porcul. Vin anume ca să-l îngrijească. Cotețul porcului era lipit de o baracă de lemn, ca acelea pe care și le construiesc muncitorii cînd lucrează, vara, pe munte. Umbra copacilor ținea tăinuit acest colț al curții. Le Chat deschise printr-o simplă împingere ușa barăcii și intră primul. Îl luase de braț pe medic, care bîjbîia în întuneric. După ce intrară amîndoi în încăpere, închise ușa și se aplecă. Medicul auzi un foșnet de hîrtie.

— Ce e asta ? întrebă el.

— E hîrtia pe care o pun sub ușă, să nu se vadă afară lumina, murmură Le Chat.

Aprinse lumina : un bec foarte vechi, foarte slab, un bec ascuţit la un capăt. În interiorul lui, filamentul se înroşea. În încăpere, în stînga uşii de la intrare, se afla o masă pe care stăteau în dezordine nişte scule, iar la picioarele mesii, culcat pe o saltea de paie, zăcea un băiat. Medicul se aplecă. Băiatul respira încet şi la fiecare gură de aer trasă în piept scotea un geamăt scurt, melancolic ca plînsul unui copil din somn.

— Nu-mi prea dau seama ce ar putea să aibă, zise medicul, nu mi-e limpede.

— În momentele lui de luciditate zice că trebuie să fie o criză de uremie. M-a implorat să te aduc în seara asta. În sfîrşit, nu pe tine, în mod special ; spunea : un medic, unul de care să fim siguri, care să fie de-al nostru. Vede în oricine un trădător...

— Poate să fie o otrăvire a sîngelui, îşi dădu părerea medicul, dar realmente, în felul acesta, nu se poate spune nimic şi nici face ceva. Ştii de unde e, de unde vine ?

— A venit în urmă cu cinsprezece zile, din cîte am înţeles nu e de prin partea locului. S-a oprit prin locurile astea pentru că îi aminteau de copilărie. L-au reţinut aici, pentru un timp, într-un fel, sub observaţie, înainte de a-l urca sus. Mînca ce-i dădeau oamenii. Acum două zile s-a îmbolnăvit. Se învîrtea numai pe aici, primprejurul cabanei noastre. I s-a spus să nu se prea arate. Poate ar fi trebuit să-l ducem sus mai de mult, dar nu se ştie precis cine este. Sînt indivizi de-ăştia care vin, uite aşa, din partea lui Paul sau a lui Jacques. Cine sînt indivizii ăştia ? Nu poţi să-i urci numaidecît în munte cu atît mai mult cu cît noi formăm un mic maquis.

Medicul se uita la fața imobilă a bolnavului ; de fapt chipul nici nu i-l vedea ; numai această nemișcare îi atrăsese atenția, o nemișcare încordată, stăruitoare parcă.

— E stupid, spuse el, dacă e conștient și-și dă seama că ar putea muri aici, de boală, cînd de fapt a venit pentru cu totul altceva. E într-adevăr stupid.

— Pot să fumez ? întrebă Le Chat.

— Nu văd de ce nu, răspunse medicul.

Luă el însuși o țigară și Le Chat i-o aprinse. Văzu că-i tremură mîna. Aproape de tot se auzi porcul mișcîndu-se în ciocanii de porumb și grohăind în somn.

— Poate să țină mult ? întrebă Le Chat.

Medicul ridică din umeri.

— Ce vrei să-ți spun ?... Pentru mine, deocamdată, nu e decît un om care doarme.

Se aplecă din nou, apucă mîna băiatului și o ținu un timp într-a sa. Nu avea febră. Era o mînă de intelectual sau funcționar. Pe degetul mijlociu, îngălbenit de tutun, avea o mică bătătură, pricinuită de frecarea tocului. Medicul lăsă mîna tînărului să-i recadă de-a lungul corpului. Le Chat ațipise. Își puse pe marginea mesei țigara, care continua să ardă încet, învăluindu-l în fum. Medicului i se părea că trăiește în afară de timp. Pentru întîia oară, după două luni, avea sentimentul siguranței. Zgomotul torentului și uruitul neîncetat — undeva foarte departe — al centralei hidroelectrice făceau parte din liniște ; era iarăși, pentru întîia oară după atîta vreme, o liniște bună care nu ascundea nimic. Doar zgomote pe care le auzise toată copilăria lui și era foarte

reconfortant să nu te găsești singur, în mijlocul unor zgomote necunoscute, nefamiliare, ci pînă și un lucru atît de universal comun, ca această înroșire a filamentului din bec să fie pentru tine foarte particulară, să fie exact aceea a lămpii din copilăria ta — din nopțile de boală, cînd lampa rămînea aprinsă pînă dimineața la căpătîiul tău.

Îl scutură de umeri pe Le Chat, care-și frecă ochii cu pumnii, ca un copil și murmură într-un fel de suspin de ușurare :

— E ceva nou ?

— Nu, spuse medicul. La fel ca înainte. Uneori te aștepți să înceapă să sforăie !

— Ar fi stupid să moară așa. A venit pentru altceva. În fine, probabil...

— E caraghios, reluă medicul, că a vrut să vină aici, după ce a intrat în maquis. Dar e de înțeles, da. *Feldjandarmeria* își are sediul aici, la hotel Victoria, și poate că tocmai lucrul acesta nu putea să-l suporte. Cînd stai să te gîndești : nici nu-ți vine să crezi ! Pentru noi, altădată, războiul era întotdeauna ceva care se întîmpla undeva foarte departe, în Nord. Nu era treaba noastră. Acum e cu totul altfel. Poate de aceea a și vrut să vină aici.

Tăcu și începu să se gîndească dacă nu cumva în capul tulbure al flăcăului, țîșnea din cînd în cînd cîte un fascicol cald de lumină care-i deștepta visele din zonele unde stăteau ascunse. Și în aceste clipe auzea poate cîntecul apelor din poiene iar sub picioarele desculțe regăsea căldura pătrunzătoare, ascuțită a pietrelor arse de soare de pe drumul dintre aluni. Picioarele lui de copil... gîndea medicul... ca și picioarele mele de co-

pil... iar eu... ca şi el ! Auzea poate strigătul unei verişoare sub salcîmul albastru din curtea unei case mai scunde decît asta, dar astfel aşezată că puteai cuprinde cu privirea întregul sat şi toată valea. Bîzîitul acesta care-i stăruie în urechi nu era altul, fără îndoială, decît acelaşi pe care-l auzea — copil fiind — bolnav de friguri, culcat în pat, înfăşurat în cearceafuri aspre (cu bucăţi mici de paie în ţesătura lor) trase pînă peste cap ; şi somnul lui mereu întrerupt de umbletul unei femei bătrîne şi grijulii, sub al cărei pas trosnea duşumeaua de brad. Poate că pentru asta venise aici, pentru răcoarea ce o simţea odată de mult cînd o femeie bătrînă îşi lăsase pe fruntea lui mîna cu degetele vestejite, însemnate pentru totdeauna cu urmele acului de cusut, mîinile în care ţinea o cană cu apă rece ca gheaţa, cu care voia să-i „scoată soarele“ din cap.

— Cînd mă gîndesc, spuse Le Chat, că nici n-o să apuce să vadă o armă, e într-adevăr o porcărie.

— La ce bun, zise medicul, să repetăm astea tot timpul ? Nu ajută la nimic. Acum nu-i nimic de făcut.

Nu îndrăznea să-i spună lui Le Chat că de cîteva clipe nu se întreba decît cum vor face să scoată cadavrul, cînd flăcăul va muri. Oamenilor de aici, din casă, le va fi frică. Vor trebui să aştepte noaptea următoare, iar pînă atunci să-l ascundă într-un ungher. Poate în paiele din şopron, învelit într-un cearceaf.

Medicul îşi aprinse o ţigară şi-i dădu chibritul aprins şi lui Le Chat, care se căuta prin buzunare. De astă dată văzu că mîna nu-i mai tremura. Da, într-adevăr, de multă vreme nu se mai simţea în

siguranţă, ca acum. Aproape ca înainte, cînd lucrurile aveau chipul lor obişnuit, cînd un colţ de drum nu era decît un colţ de drum, cînd umbrele erau nişte simple umbre, cînd îndărătul unui zgomot nu se ascundea nici o capcană.

— Cred, spuse el, că în cele din urmă, ar fi mai bine să rămîn în permanenţă cu voi, acolo sus. E prea complicat să vii să mă cauţi de fiecare dată. În cazul de faţă, bineînţeles, tot n-aş fi putut face nimic, dar altfel, dacă e vorba de o rană sau de orice altceva, trebuie să fiu acolo.

— Dacă se întîmplă într-adevăr unui flăcău să fie rănit, spuse Le Chat, e mai bine să-l ştim aici, într-o casă de jos, din sat şi în cazul ăsta e nevoie să fii şi tu de faţă. Nu, m-am gîndit, e mai bine aşa.

— Dar eu mă sufoc aici, spuse medicul.

Se gîndea la aceia care se plimbau prin imaşuri, cu arma la centură, în văzul tuturor. Ca la ei acasă. Nu trebuiau să se ascundă, nu trebuiau să se strecoare pe lîngă ziduri. Cu armele la vedere.

— Păstrînd proporţiile, oricum, voi ăştilalţi, aveţi noroc. Pe urmă adăugă, ca şi cum şi-ar fi vorbit lui însuşi, uitîndu-se la individul care, cu gura întredeschisă, scotea un geamăt de om sfîrşit. N-o să vă mai mişcaţi puţin, acuma ? Să mai schimbaţi puţin sectorul.

— S-ar putea, spuse Le Chat, dar depinde în mare măsură de cei care sînt acolo sus, să ne schimbăm sau nu de aici în alt loc.

Băiatul încetă dintr-o dată să geamă. Gura i se închise şi acum respira pe nas, gîfîind. Medicul se aplecă şi privi cu atenţie chipul necunoscut.

— O să ţi se pară comic, spuse el, dar dacă n-aş şti că individul ăsta a venit aici ca să fie cu noi, nu mi-ar inspira de loc încredere mutra lui. Tu, tu nu crezi că există capete specifice de fascişti ?

— Crezi adică, spuse Le Chat, că există nişte capete gata făcute şi potrivite, dinainte. La oraş s-ar putea, aici e mai greu s-o spui. (Rîse). Există atîţia cretini.

— Eu, unul, cred că e adevărat, stărui medicul, nu ştiu dacă ai văzut poliţişti defilînd, au cu toţii aceeaşi mutră, exact aceeaşi. Reţine că nu vreau de loc să-i insult numai pentru că îmi face plăcere. Cu nemţii e altceva, de altfel ei sînt o specie deosebită. Asta de la noi e, în general, o specie nevricoasă. Nişte oameni care vor să-şi dovedească cu tot dinadinsul că sînt cineva, dar fără prea mult risc ; sau poate că sînt nişte oameni care-şi omoară într-un fel timpul, cărora nu le place să facă dragoste şi nici să aibă ocupaţii obişnuite. E greu de explicat.

— Nu este simplu, spuse Le Chat, dar e adevărat că-i recunoşti la sigur. N-au mutra unor poliţişti de meserie. Ăştia au mai degrabă aerul liniştit. Trebuie să fie într-adevăr cretini ca să nu-i recunoască pe cei care sînt împotriva lor. Mă gîndeam la asta tot timpul cît lucram în oraş. Vedeam tinerii care se aşteptau la întîlniri. Nu-i cunoşteam, dar îmi săreau în ochi de parcă ar fi purtat uniformă. Odată, aveam întîlnire cu un tip pe care nu-l cunoşteam dar trebuia să-mi fie prezentat de către un altul care era însă în întîrziere. Am stat cinci minute pe o bancă privind la mulţimea din faţa mea : şi era ceva lume, o coadă la un cinema. Ei, bine, l-am recunoscut foarte

ușor pe omul meu, nu putea fi decît el, deși, pentru toată lumea, era un om obișnuit.

— Dacă ar fi absolut adevărat, spuse medicul, ar fi îngrozitor. N-ar mai exista nimic, nimic, decît un fel de fatalitate.

— Chiar dacă ar fi absolut adevărat, murmură Le Chat, asta n-ar schimba nimic din ceea ce avem de făcut. Nu noi am ales.

Bolnavul părea să doarmă adînc și medicul văzu că fața lui era acoperită cu broboane de sudoare. Scoase din buzunar o batistă și îi șterse cu delicatețǎ, dar fără simpatie — cu un gest profesional, precis și practic — nările și fruntea.

Se așternu un moment de tăcere în răstimpul căruia se auzi doar grohăitul și cotrobăiala porcului. Le Chat închise ochii și-și săltă cu o mișcare scurtă capul care-i căzuse în piept. Medicul simțea cum îl doboară somnul. Bătăile inimii îi umpluseră la început tîmplele, apoi îi cuprinseseră întreg capul și acum ajungeau în adîncurile trupului în care pătrundea încetul cu încetul un fel de vagă toropeală. Auzea foarte departe, venind de sus, de pe munte, lătratul cîinilor, erau lătraturi desperate, apoi se contopiră toate într-unul singur, continuu, modulat ca dangătul unui clopot. Un pas răsună pe poteca pietroasă. Identifică zgomotul unor saboți care lunecau pe pietre. Nu percepu acea topire treptată a unor sunete care se îndepărtează ci dintr-odată se așternu aceeași liniște de dinainte, tulburată de aceleași zgomote cunoscute. Acum, aproape dormea. Începu să-l obsedeze ideea că vor veni ceasurile grele din noaptea aceasta cînd va trebui să lupte împotriva extraordinarei puteri a somnu-

lui — împotriva ispitei de a se abandona lui, la fel ca în război, într-o noapte de veghe. Acolo însă, exista cel puțin vîntul, și în fața ta inamicul, pe un front care începe de cealaltă parte a umbrii. Ar fi trebuit să accepte propunerea lui Le Chat, să fi venit să-l ia niște oameni înarmați. Le Chat sforăia încet lăsînd să-i scape din cînd în cînd un oftat adînc. Poate că se afla de cealaltă parte a lumii, în pacea care venise cu biruința lor, cu liniștea unor nopți netulburate pînă-n zori de nici o spaimă. Va veni și pentru el ziua cînd va putea colinda prin ulițele satului și cînd oamenii îi vor putea vorbi fără fereală, ca oricui altuia. Își va lua motocicleta vara și va goni seara pe drumuri, înspre munte. Se va opri ca să privească. În cele din urmă adormi aproape de-a binelea și în semisomnul său se văzu în ușa unui tren oprit la o barieră. Fusese o zi înăbușitoare de vară, dar răcoarea serii începuse să coboare, iar în grîul foarte înalt și foarte copt, foșneau lăcustele. La barieră se afla un bărbat înalt îmbrăcat simplu cu un pantalon albastru ; avea bustul gol și o beretă de marinar pe cap ; în momentul acela doi oameni se apropiară de marinar și îl înfășcară. Medicul nu le vedea prea bine fețele. Îi prinseră brațele și unul dintre ei îi vîrî de trei ori în șir, în pieptul lui descoperit, o baionetă care strălucea în soare, ca toate baionetele. Sîngele curgea în șiroaie, iar fața marinarului era acoperită de broboane de sudoare, întocmai ca adineauri fața bolnavului. Dar chipul acela nu tresări o singură dată, nici cea mai mică urmă de groază nu i se întipărise pe trăsături, doar o profundă uimire atunci cînd strigă : „Domnilor, domnilor, cum să

explic eu că un marinar a fost omorît la o barieră ? Mă puneţi într-o situaţie absurdă, inexplicabilă, absolut inexplicabilă"...

Cineva bătuse la uşă. Încet, în somnul lor ; în realitate tare, acum cu pumnii, apoi cu un obiect dur. Le Chat se ridică în picioare. Medicul stătea jos, sunetul de scrîşnet al lăcustelor, din visul său, îi mai stăruia încă în urechi. Întrebă : „Ce s-a întîmplat ?" Întoarse capul şi-l văzu pe bolnavul întins la picioarele sale privind uşa, cu ochii larg deschişi.

— Mai bine deschidem, spuse Le Chat, mai bine deschidem, nu avem arme, e din vina mea. Pot să spun că n-am păţit-o pe nemeritate.

Acum loviturile erau mult mai puternice, parcă izbea cineva cu toporul în uşă. O lovitură după alta, fără întrerupere. Probabil că cei de afară începuseră să ciocănească în uşă nu de mult, dar celor dinăuntru spaima le dădea sentimentul că totul durează de o veşnicie.

În spatele lor răsună o voce subţire, familiară, servilă :

— Daţi-i drumu', şefule, nu sînt înarmaţi.

Le Chat şi medicul se întoarseră amîndoi deodată. Bolnavul, rezemat într-un cot, rîdea batjocoritor, cu hohote mici.

— Ce porcărie, spuse Le Chat.

Medicul clătina din cap ; i se pusese în gît un nod imens şi fierbinte şi nu mai putu rosti decît atît : „Ah, asta-i, ah ! asta-i"...

Uşa cedă sub presiune, se auzi doar trosnitura unui zăvor de lemn slab şi prost fixat şi foşnetul hîrtiei care slujea la camuflarea luminii. Doi mi-

liţieni în uniformă şi doi civili îşi îndreptară asupra lor mitralierele. Civilii se repeziră în spatele medicului şi al lui Le Chat care se aflau acum în picioare în mijlocul odăii. Ca într-un cadril, şeful le strigă să ridice mîinile sus, apoi se apropiară de ei şi începură să-i pipăie. Era un fel de intelectual cu ochelari. Lumina roşie, slabă, a lămpii electrice împrumuta chipului său un aer de totală irealitate. Se produse o scădere a curentului electric şi el tresări.

— E urît, mai spuse Le Chat.

— Bine că eşti tu frumos, îl auzi pe unul dintre ei răspunzîndu-i, dar nu mai putu să ştie care anume.

Glasul venise parcă dintr-altă lume. Totul venea din altă lume.

Bolnavul se aşezase pe bancă şi fuma o ţigară.

Le Chat îşi aminti că la început, cînd se pregăteau să-l vegheze, îl întrebase pe medic, dacă-i permite să fumeze. Ridică din umeri.

Spionul se sculă de pe jos. Veni lîngă medic, foarte aproape de el, şi-i suflă în faţă cu o schimonoseală a obrazului palid, bolnăvicios, care ar fi vrut să semene a milă (mustaţa prea bine tăiată ar fi trebuit să-i dea de gîndit).

— Accident profesional, de !...

Unul în urma celuilalt, cu braţele ridicate în sus, ieşiră, flancaţi de cei doi miliţieni şi de cei doi civili. Bolnavul luă o bucată de zahăr pe care medicul o lăsase pe masă, stinse lumina şi ieşi ultimul. Împinse în urma lui uşa, care continuă un timp să se clatine în umbră. Fluierînd, spionul ajunse din urmă grupul care îl aştepta în curte.

— Şefule, spuse el, mai e şi porcul.

— Să ne aştepte liniştit, că venim noi să-l luăm.

Ceilalţi rîseră, apoi începură să coboare poteca. Zorile nu se arătaseră încă de-a binelea, dar păsările începuseră să cînte.

Sînt lucruri atît de josnice, gîndi medicul, încît...

Pe urmă se pregăti să tacă.

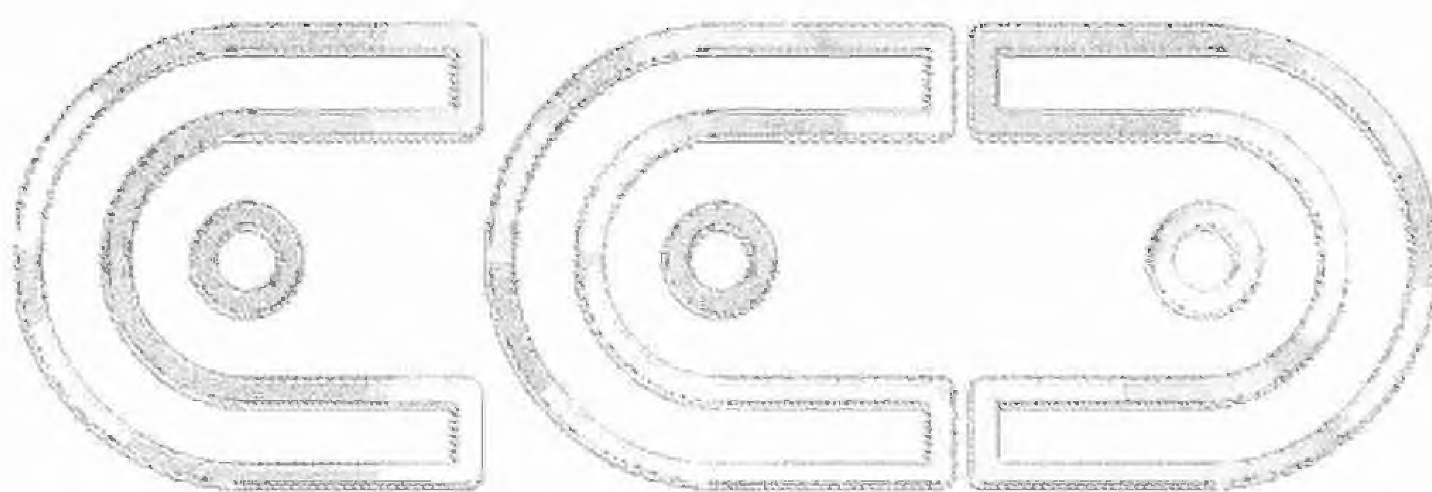
CUPRINS

Responsabil de carte : R. Joil
Tehnoredactor : T. Argetoianu
Corector : M. Ştefănescu

Dat la cules 07.09.59. Bun de tipar 15.10.59. Tiraj 12.150 ex. Hîrtie cărţi şcolare de 65 gr./m². Format 700×1000/32. Coli ed. 5,89. Coli de tipar 4,5. Ediţia I. Comanda 4619. A. nr. 01227. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 84—32=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 91.186 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN",
Bucureşti — R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

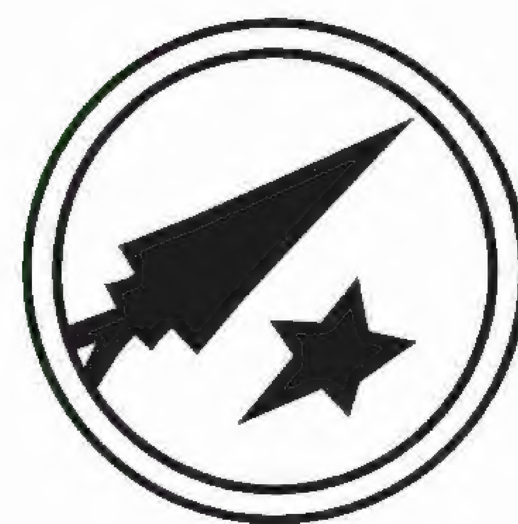

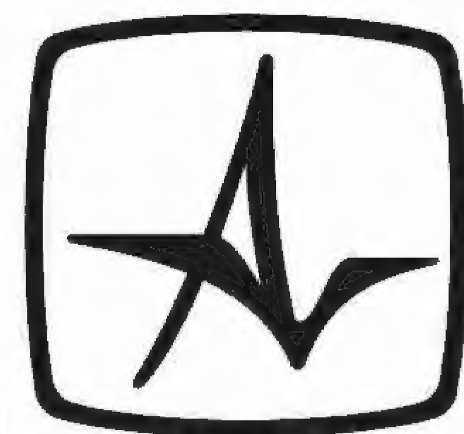

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

